

У нумары:

З думкаю аб шчасці Беларусі

Свята паэзіі і песні на радзіме генія нацыянальнай літаратуры Янкі Купалы.

Стар. 2

У студыі — Галіна Шаблінская

Літаратурная радыё-журналістыка — ёсць такая спецыялізацыя!

Стар. 5

Яшчэ раз пра мазырскую «Паўлінку»

У полі зроку — спрэчны спектакль.

Стар. 10

Невядомы партрэт Уладзіслава Сыракомлі

Знаходкі, датаваныя 1858 годам, значна дапаўняюць вобраз знакамітага паэта.

Стар. 12

Сустрэча з Янкам Маўрам

Не зацёртыя фразы, а пранікнёнае і адметнае слова пра вялікага пісьменніка.

Стар. 13

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Фестывальны час падпарадкоўваецца сваім невытлумачальным законам. Ён парушае межы дня і ночы. Шматкроць павялічвае колькасць гадзін у сутках. Ён робіцца бясконцым і ёмістым ад чарады незлічоных стракатых падзей. Але — вось парадокс! — пралятае, як адно імгненне. Здаецца, толькі ўчора з'яжджаліся госці ва ўтульны і спеўны славянскі дом, а тут ужо лічанья гадзіны застаюцца да завяршэння свята.

Дом, адкрыты для сяброў

Сёння ўвечары адбудзецца ўрачыстае закрыццё XVII Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску».

На сцэну Летняга амфітэатра выйдучь сёння ўдзельнікі заключнага гала-канцэрта, і да шматнацыянальнага творчага сузор'я даўніх сяброў і добрых знаёмых далучаць свае галасы новыя лаўрэаты. Гэта пераможца Міжнароднага дзіцячага конкурсу выканаўцаў эстраднай песні «Віцебск-2008» Данатас Мантвідас з Літвы ды ўладальніца Гран-пры сёлетняга Міжнароднага дзіцячага музычнага конкурсу дзесяцігадовая Лара з Расіі. Як вядзецца, фінальны акорд фестывалю не толькі настроіць артыстаў і публіку на ўрачысты лад, але і ўнясе ў партытуру «Славянскага базару» светлыя хмурынкі настальгіі, бо ці не кожны, хто хаця б аднойчы пабываў тут, пачынае сумаваць па святочным паветры гасціннага Віцебска і марыць вярнуцца сюды на новае лета.

Незабыўныя ліпенскія дні ў святочным і прасторным віцебскім доме, адкрытым для сяброў... За лакалічнай, але красамоўнай статыстыкай (больш як восемдзесят імпрэз на дзесяці пляцоўках, каля пяці з паловай тысяч гасцей і ўдзельнікаў з 34-х краін, з усіх кантынентаў) — яскравае і разнастайнае жыццё. Паспець паўсюль і адлюстраваць усё

стараліся прадстаўнікі самых аперацыйных СМІ — радыё і тэлебачання. Ды ён заставаўся неабсяжным, гэты вялікі свет сустрэч, адкрыццяў, эмоцый і ўражанняў, у якім — кампазітары Аляксандра Пахмутава, Ігар Лучанок, Рыкарда Качыантэ, карыфеі эстрады Іосіф Кабзон, Тамара Гвердцытэлі, Лайма Вайкуле, Алег Газманаў, арт-група «Хор Турэцкага», «Песняры» ды многія, многія папулярныя артысты. І яшчэ — акцёры тэатра, майстры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, фальклорныя творчыя калектывы... А таксама Прэзідэнцкі аркестр Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам Віктара Бабарыкіна. І Дзяржаўны ансамбль танца Беларусі на чале з яго мастацкім кіраўніком Валянцінам Дудкевічам, які, да таго ж, ажыццявіў пастаноўку канцэртнай праграмы дня нашай краіны на «Славянскім базары»...

Заўсёднакам фестывальнага дома быў Нацыянальны канцэртны аркестр, якім кіруе Міхаіл Фінберг. Маэстра, які і народны артыст Беларусі Уладзімір Гасцюхін ды народны артыст Расіі Сяргей Арцыбашаў, ганараваны прэміяй Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва за 2007—2008 гады. Урачыстае цы-

рымонія ўзнагароджання новых лаўрэатаў з удзелам Прэзідэнта Беларусі адбылася роўна тыдзень таму, падчас адкрыцця фестывалю. Аляксандр Лукашэнка ўручыў у той вечар яшчэ адну пачэсную ўзнагароду — традыцыйную спецыяльную прэмію «Праз мастацтва — да міру і ўзаемаразумення». Яе атрымала легенда савецкага і расійскага песеннага мастацтва, народная артыстка СССР Аляксандра Пахмутава.

Госці фестывальнай сталіцы маглі заўважыць, што гэтым разам не толькі мастацкія праграмы, але і сам горад поўніўся сюрпрызамі. Новыя невялікія скульптурныя кампазіцыі — гэткая пластычныя «нацюрморты» з'явіліся на вуліцах і скверах яшчэ да адкрыцця фестывалю, а падчас яго Віцебск атрымаў у падарунак першую бронзавую дэкаратыўна-паркавую скульптуру «Вулічны клоун-музыкант», якую прэзентаваў вядомы расійскі акрабат і цыркавы рэжысёр, заўсёдні ўдзельнік «Славянскага базару» Мікалай Чалнакоў. Сюрпрыз падрыхтавала да фестывалю і выдавецтва «Беларусь», выпусціўшы два шыкоўныя фотаальбомы: «Віцебск» ды «Віцебск і Шагал».

Атмасфера фестывалю спрыяе не толькі творчасці ды сяброўскім стасункам, але і дзелавым перамовамі. І менавіта тут заключылі чарговае пагадненне аб супрацоўніцтве міністэрства культуры Беларусі і Расійскай Федэрацыі: пратакол падпісалі Уладзімір Матвейчук ды Аляксандр Аўдзееў.

Тыдзень таму, падчас адкрыцця «Славянскага базару ў Віцебску», Прэзідэнт Беларусі адзначыў, што фестываль, які рос і стаў у разам з нашай маладой дзяржавай, «са сціплай сустрэчы артыстаў славянскіх краін ператварыўся ў форум сусветнага маштабу». А сакрэт дзівоснай прыцягальнасці ды папулярнасці віцебскага форуму, на думку Прэзідэнта, найперш у тым, што ў жорсткай канкурэнцыі з іншымі міжнароднымі святамі наш фестываль не ператварыўся ў шаблоннае аднастайнае мерапрыемства, набыў непаўторнае аблічча і заваёўвае сэрцы сваёй адкрытасцю і дэмакратычнасцю.

Лана ІВАНОВА

На здымках: на сцэне Летняга амфітэатра — народная артыстка СССР кампазітар Аляксандра Пахмутава і галоўны дырыжор Прэзідэнцкага аркестра Беларусі Віктар Бабарыкін; старшыня конкурснага журы французскага кампазітар Рыкарда Качыантэ.

Фота Аляксея Мацюша

Армія, тэатр, прафсаюзы...

Ідэя наблізіць набыткі культуры да вайскоўцаў і працоўных калектываў нарадзілася ў сценах Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы і была падтрыманая Міністэрствам абароны і Федэрацыйнай прафсаюзаў Беларусі. Атрымаўшы красамоўную назву "Купалаўцы — армія і прафсаюзам", акцыя арганічна ўлілася ў плынь іншых мерапрыемстваў маштабнага праекта "Мы — беларусы!".

У межах новай акцыі артысты Купалаўскага на працягу тыдня паказвалі ў воінскіх часцях і працоўных калектывах спектаклі "Сны аб Беларусі", "Чорная панна Ня свіжа", "Сымон-музыка", "Паўлінка", "Беларусь у фангастычных апавяданнях" і "Балада пра каханне" — лепшыя ўзоры са скарбонкі нацыянальнага сцэнічнага рэпертуару. Выбар гэтых спектакляў быў абумоўлены найперш іх папулярнасцю і адноснай прастагаю ў плане прыстасавання да вяртальных умоў. Улічыўшы просьбы гледачоў, купалаўцы ігралі свае пастаноўкі без антрактаў. Але гэта не толькі не знізіла якаснага ўзроўню відовішча, але нават пашырыла мастацкія магчымасці тэатра.

Галоўнай задачай арганізатары назвалі выхаванне ў вайскоўцаў эстэтычнага густу, патрыятызму і гонару ў адносінах да гісторыі і культуры свайго народа. Паказ спектакляў не абмяжоўваўся сталічнай аўдыторыяй гледачоў, а ў наступным годзе мяркуецца нават наведваць Нараўлянскі раён, адзін з найбольш пацярпелых ад чарнобыльскай навалы.

Акцыя "Купалаўцы — армія і прафсаюзам", на думку яе арганізатараў, павінна стаць нормай, доўгатэрмінова з'явай.

Ксенія ШАРЖАНОВІЧ

Кінааповед пра падзвіжніка

На 17-м Міжнародным кінафоруме "Залаты Віязь", што не так даўно праходзіў у расійскай сталіцы, фільм "Ва ўсе дні" вядомага рэжысёра-дакументаліста Міхаіла Ждановіча Нацыянальнай кінастудыі "Беларусьфільм" адзначаны 1-й прэміяй. Ганараваная "Залатым Віязем" стужка распавядае пра мастака Анатоля Кузняцова, які ўсе дні нясе сваё служэнне ва ўрочышчы Курапаты пад Мінскам. Анатоль — праваслаўны мастак, ён сам прыбірае тэрыторыю, аднаўляе крыжы, якія сяды-тады псуецца ад надвор'я і часу, а бывае і людзьмі... Герой кінаапевада адметны тым, што піша абразы на камянях. Глядач даведваецца пра незвычайнага чалавека, яго падзвіжніцтва і шлях спасціжнення сэнсу жыцця.

Галіна ГВОЗДЗІК

«Зялёнае лета»

Такую назву мела свята дзіцячай паэзіі, якое прайшло ў Гродна падчас Усебеларускага фестывалю нацыянальных культур. На адкрытай пляцоўцы ў парку Жыбібера дзецям на некалькі гадзін была прадастаўлена адна з галоўных фестывальных сцэн. На ёй сабраліся хлопчыкі і дзяўчынкі з усіх раёнаў горада. "Мы рабілі кампазіцыю пры дапамозе школьнікаў, якія спявалі песні на словы гарадзенскіх паэтаў, — падкрэсліла старшыня Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Людміла Кебіч. — Яны інспіравалі вядомыя казкі, танцавалі. Напярэдадні свята выйшла кніга Таццяны Сучковай "Зялёнае лета" (якую яны стварылі разам са Станіславам Валодзькам), мы расшлі, што такою можа быць і назва нашай імпрэзы".

Паводле Л. Кебіч, члены абласнога аддзялення СПБ кожны год выдаюць каля 10 кніг. Багатым на прэзентацыі стаўся і 2008-ы. Дагэтуль згадаць, да прыкладу, кнігі Віктара Кудлачова, Таццяны Сучковай, Віктара Баранчыка.

Да свята літаратары вобласці падрыхтавалі выставу кніг беларускай дзіцячай паэзіі, якія затым былі падаранымі маленькім чытачам. Па водгуках многіх удзельнікаў шматнацыянальнага фестывалю культура, менавіта гэтак свята — дзіцячай паэзіі — стала адным з самых цікавых фестывальных эпізодаў.

Юлія ЛЕБЕДЗЕВА

У Вязынцы, на радзіме гения нацыянальнай літаратуры Янкі Купалы, 6 ліпеня прайшло традыцыйнае свята паэзіі і песні "З адной думкаю аб шчасці Беларусі", прымеркаванае да 126-годдзя з дня нараджэння класіка і 60-годдзя мемарыяльнага запаведніка "Вязінка". Нягледзячы на пахмурнае надвор'е, імпрэза сабрала вялікую колькасць прыхільнікаў жывога паэтычнага слова.

З думкаю аб шчасці Беларусі

"Мы ідзем Купалаўскім шляхам, і гэта пацвярджае ход гісторыі, — адзначыў ва ўступным слове старшыня міжнароднага фонду Янкі Купалы прафесар Вячаслаў Рагойша. — І таму не трэба часам апапоўваць сябе песімістычнымі думкамі. Усё, што прарочыў

Купала, да чаго ён імкнуўся — здзейсніцца!"

Атмасфера пазытыву і добрага настрою была зададзена належным чынам — бадай, ні ў кога не выклікалі сумневу словы лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь імя Янкі Купалы Уладзімі-

ра Карызны: "Мы на святой, радаснай, жыватворнай зямлі вялікага песняра! Песні купалаўскія прымушаюць кожнага быць чалавекам, быць патрыётам, любіць свой край і кожную травінку і лісточак!".

На цырымоніі ўскладання кветак акрамя вядомых пісьменнікаў і прадстаўнікоў Маладзечанскага райвыканкама прысутнічаў і сын Якуба Коласа — Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч.

Важнай падзеяй на свяце стала адкрыццё выстаўкі фларыстыкі па матывах твораў Янкі Купалы: "І зелень, і песні, і кветкі." Сябры народнага клуба аматараў фларыстыкі "Анюта" ўвасобілі ў сваіх працах ідэю адзінства прыроднага і духоўнага пачатку. У руках фларыста тонкая галінка ператвараецца ў міфічнае дрэва, а пялёсткі рамонаў — у промні поўні на рацэ з асенняга лісця. За час існавання клуба, які носіць імя ягонага заснавальніцы Ганны Салаўёвай, было праведзена больш як 70 фларыстычных выстаў па

Беларусі і за межамі краіны. Для ўдзельнікаў клуба, які аб'ядноўвае творчых жанчын самага рознага ўзросту і прафесій, фларыстыка — гэта не проста захапленне, а вобраз мыслення і жыццёвая філасофія.

Безумоўна, галоўнай часткай свята стала выступленне вядомых беларускіх пісьменнікаў і паэтаў. Са сцэнічнай пляцоўкі, аздобленай ў нацыянальным стылі ручнікамі і поцілкамі, свае творы чыталі Уладзімір Карызна, Мікола Мятліцкі, Навум Гальпяровіч, Станіслаў Валодзька, Пятро Васючэнка, Мікола Шабовіч, Анатоль Бутэвіч, Міхась Башлакоў, Васіль Жукковіч ды іншыя. Творчы рэй вялі Віктар Шніп і Людміла Рублеўская.

Літаратурная частка плаўна перацякла ў фальклорную. Віртуозным граннем на музычных інструментах і аўтэнтчнымі спевамі слухачоў парадвалі прысутных народныя ансамблі "Харушка", "Рыбчанка", "Забудова", "Сакавінка" і "Гасцінец".

На працягу свята працавалі выставы-продажы вырабаў народных майстроў Маладзечанскага раёна, дзе можна было набыць сувеніры на памяць аб свяце.

Прыгожым заканчэннем святкаванняў стала ўскладанне кветак да помніка класіку ў парку імя Янкі Купалы, якое прайшло 7 ліпеня. Разам з жыхарамі сталіцы памяць аб вялікім сыне зямлі беларускай ушанавалі старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец, Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Ігар Ліхавы, Мікола Мятліцкі, Раіса Баравікова, Навум Гальпяровіч, Віктар Праўдзін, Уладзімір Ліпскі, Генадзь Пашкоў, Уладзіслаў Мачульскі, Уладзімір Мазго, а таксама ансамбль народнай песні "Гармонік" пад кіраўніцтвам Івана Раманчука.

Ян Акулін
Фота аўтара
і Кастуся Дробава

Пасольства Чэхіі ў Беларусі зладзіла прэзентацыю чатырох выданняў з серыі "Чэшская калекцыя" — раманаў Ганы Андрэякавай "Тук сонечнага гадзінніка", Антаніна Бая "Зваўчэнне", Яраслава Рудзіша "Неба пад Берлінам", а таксама зборніка твораў "Анёл" Ёзэфа Топала і яго сыноў Філіпа і Яхіма.

У калекцыю перакладаў

Кнігі выходзілі ў выдавецтве "Логвінаў" цягам апошніх чатырох гадоў пры падтрымцы Міністэрства культуры Чэшскай Рэспублікі. Праект быў заснаваны ў 2005 годзе і мае мэтай выданне ў перакладзе на беларускую мову як шэраў чэшскай класікі, так і сучаснай літаратуры. "Мы імкнёмся стварыць своеасабліваю перакладчыцкую майстэрню, каб разбіць стэрэатып пра няздольнасць беларускіх перакладчыкаў прадастаўляць творы сусветнай літаратуры", — сказала каардынатар праекта Любоў Падпорынава. У праекце ўдзельнічаюць маладыя перакладчыкі — Марыя Мартысевіч, Вераніка Бяльковіч і Сяргей Смятрычэнка.

"Працуючы над кнігай Антаніна Бая "Зваўчэнне", мне даводзілася вырашаць розныя стылістычныя задачы, бо тут прысутнічаюць дыялекты, змяшаныя розныя стылі, маўленне прадстаўнікоў розных пакаленняў, а таксама пераплетаюцца вершы і проза", — падзялілася "цяжасцямі перакладу" М. Мартысевіч. — Кніга "Неба пад Берлінам" празаіка, аўтара коміксаў, сцэнарыста і рок-музыкі Яраслава Рудзіша вытрымала ў Чэхіі ўжо восьмае перавыданне. Мне трэба было перадаць атмосферу берлінскага метро, пабачанага чэшскім аўтарам, для беларускага

чытача". У кнізе знайшлося месца і невялікаму дадатку — свае ўражання ад нямецкай сталіцы апублікавалі журналіст Віктар Марціновіч, паэт Андрэй Хадановіч, спявачка, музыка і тэатральны рэжысёр Святлана Бень і паэтка Вальжына Морт. Цікава, што падчас працы над кнігай перакладчыца была ў Берліне, шапацывала па тых месцах, дзе адбываюцца падзеі рамана, і праілюстравала іх сваімі фотаздымкамі.

Кіраўнік праекта Сяргей Смятрычэнка распавёў пра запавяненне выданні "Чэшскай калекцыі" — на працягу года выйдуць зборнік эсэ Вацлава Гавела, выбраныя творы філосафа і літаратара пачатку ХХ стагоддзя Ладзіслава Клімы, кніга Міхаіла Вівека "Цудоўныя гады сабаку пад хвост", раман Ірэны Доўскавай, які ўяўляе сабой маналог маленькай дзяўчынкі, што жыве ў Чэхаславацыі ў 1970-я гады (у назве прысутнічае гульня слоў, таму з яе перакладам пакуль не вызначылася), а "чарэшны на торце" стане раман "Жарт" Мілана Кундэры, выхад якога прызначаны на яну 2009 года. "Мы пашыраем абсягі і працуем не з адным літаратурным агентам, а з усімі прасторай чэшскай літаратуры", — адзначыў С. Смятрычэнка.

Саша ДОРСКАЯ

Янка Купала ў чыкагцаў

Чарговую гадавіну з дня нараджэння Янкі Купалы чыкагская беларуская суполка адзначыла выстаўкай плаката, прысвечанага народнаму паэту, у памяшканні царквы святога Юрыя. З гэтых плакатаў наведнікі мелі магчымасць пазнаёміцца з асноўнымі фактамі біяграфіі славутага песняра, з выявамі помнікаў, пастаўленых яму ў Мінску, Ляўках, Акапах, у Нью-Йоркскім Араў-парку, а таксама вокладак ягоных кніг і ілюстрацыяў да твораў класіка.

Якім жа чынам плакаты, прысвечаныя народнаму песняру, апынуліся ў далёкім Чыкага? Нядаўна аўтар гэтых радкоў наведваў Беларусь. Не прамінуў я завітаць у Дом Купалы, каб яшчэ раз сустрэцца з любімым паэтам. Супрацоўнікі Літаратурнага музея ветліва віталі мяне. Вучоны сакратар музея Алёна Бурбоўская на памяць аб гэтай сустрэчы падаравала набор плакатаў, якія шырока адлюстроўваюць грамадзянскі і літаратурны подзвіг песняра. Гэтыя плакаты і прыцягнулі чуйную ўвагу замежных землякоў.

Пра гістарычную ролю Янкі Купалы ў лёсе беларускага народа, пра ягоны важкі ўклад у беларускую культуру і літаратуру нагадавалі прысутным на выставе вядомы журналіст Ванкарем Нікіфаровіч і аўтар гэтых радкоў, які таксама працягваў шэраг сваіх перакладаў вершаў песняра на рускую мову. Мясцовы паэт і кампазітар Міхась Клейнер праспяваў некалькі песень на Купалавы вершы, да якіх напісаў музыку.

Плакаты аб Купалавым жыцці і дзейнасці ўскалыхнулі ў душах наведнікаў сыноўня пачуцці павагі да роднай зямлі і мілагучнай беларускай мовы. Выстава з'явілася наглядным сведчаннем таго, што сапраўдныя паэты і праз стагоддзі і таксама праз агромністыя адлегласці могуць знаходзіць у сэрцах сваіх нашчадкаў усхваляваны водгук.

Цімох ЛЯКУМОВІЧ

Сустрэча ў «Электронне»

З надыходам лета прыйшлі канікулы. Спыніліся заняткі ў школах і гімназіях, але культурна-масавыя мерапрыемствы для дзяцей працягваюцца.

Нядаўна ў сталічным кінатэатры "Электрон" адбылася літаратурная сустрэча. Да школьнікаў маладзшых класаў Кастрычніцкага раёна г. Мінска прыйшоў намеснік галоўнага рэдактара часопіса "Вясёлка", вядомы дзіцячы пісьменнік Уладзімір Мазго.

Госць цікава і падрабязна расказаў дзецям пра новыя публікацыі ў рубрыцы ў часопісе, прачытаў свае творы. Найбольш спадабаўся школьнікам конкурс загадак, пераможцам якога Уладзімір Мазго ўручыў прызы ад "Вясёлкі".

Уладзімір ПРАХАРЭНКАЎ

Габелены і музыка вячорак

Старажытны горад Заслаўе стагоддзямі зачароўвае непаўторнымі пейзажамі і помнікамі архітэктуры, легендамі і паданнямі. Яго гісторыя налічвае больш як 1000 гадоў, першы ж успамін у пісьмовых крыніцах датуецца 1127 годам.

Сёння Заслаўе — адзін з найбольш наведваемых турыстамі гарадоў Беларусі з разнастайнай палітрай культурных пачынанняў, прапаноў ды ініцыятыў. Тут ладзяцца сярэдневяковыя фестывалі, рыцарскія турніры, этнаграфічныя святы, кірмашы... Тут захаваліся каштоўныя помнікі археалогіі, гісторыі, архітэктуры...

Для аховы унікальных гістарычных тэрыторый горада, яго археалагічных і архітэктурных помнікаў у 1986 годзе быў створаны Гісторыка-культурны запаведнік "Заслаўе". У яго ўваходзяць гарадзішчы "Замэчак" і "Вал", былы кальвінісцкі збор (Спаса-Праабражэнская царква), касцёл Ражства Найсвяцейшай Дзевы Марыі, курганныя могілкі Х — XII стагоддзяў, флігелі палаца графаў Пшаздзецкіх, помнікі драўлянага дойдства канца XIX — пачатку XX стагоддзя...

У гістарычным цэнтры Заслаўя месціцца музейна-выставачны комплекс, пра які і пойдзе

далей гаворка. Для групы журналістаў невялічкую, бо бракавала часу, экскурсію па ім правяла старшы навуковы супрацоўнік гісторыка-культурнага запаведніка "Заслаўе" Канстанцыя Шаховіч. А распачала Канстанцыя Лявонаўна свой захапляльны апавед у сценах габеленавай залы з выбітнымі творамі мастацтва.

К. Шаховіч паведала, што габелены таму так называюцца, што два браты французы Габелены стварылі гэту тэхналогію і назвалі яе сваім прозвішчам. А ў канцы XVIII стагоддзя Ганна Радзівіл прывезла дадзеную тэхналогію ў Беларусь...

На экспануемых габеленавых кампазіцыях (іх усяго тры: "По-

лацкія званы" мастака Юрыя Піскуна, "Рагнеда" мастачкі Вольгі Дзёмкінай і іх сумесная работа "Малітва") вобразна ўвасобілася гісторыя Рагнеды, яе крывавага вяселля, яе выгнання і манаства; лёс яе сына Ізяслава, ад якога працягнуўся радавод славянскіх беларускіх князёў, сярод якіх і містычная асоба Усяслава Чарадзея.

Пасля мы апынуліся і ў зале з прыгожаю назвай "Музыка вячорак" — адзінай у Беларусі пастаяннай экспазіцыі беларускіх народных інструментаў, — дзе Канстанцыя Лявонаўна (у адной асобе і сцэнарыст, і рэжысёр, і льялковод, і рознагалосы ацёрскі калектыў) разыграла перад агаломшанымі журналістамі фрагмент батлечнага спектакля. Яна гаварыла за Ірада, Чорта, Садата, Рахіль і Смерць — і не верылася, што там, за размаляванай скрыняй, шчыруе толькі адзін чалавек. А яшчэ пашчасціла праслухаць яе апавед пра беларускія народныя музычныя інструменты. У музеі ёсць, дарэчы, унікальныя старажытныя экзэмпляры дытанічных цымбалаў, цытры, ёсць дуда і жалейка, шархуны (бразготкі або шумёлы) і акарына, мандаліна і лютня, цэлае сямейства скрыпак, гармонік-петраградка" ды балалайка, беларуская дуда, жалейка ды кларнет, папулярны ў вясковых вясельных ансамблях пазамінулага стагоддзя...

Падчас прадстаўлення музычных інструментаў фонам грала музыка, адапаведная кожнаму з іх. А Канстанцыя Лявонаўна распавядала пра іх гісторыю, ужытак у святочных абрадах і час ад часу не ўтрымлівалася, пачынала спяваць сваім пяшчотным, чулым голасам народныя прыпеўкі.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

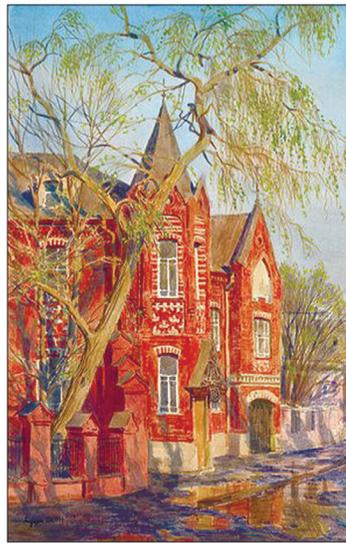

Сакрэты акварэлі

Радуйцеся, аматары мастацтва! Да нас з Масквы едзе выстава, назва якой "Майстар і вучань. Школа акварэлі Сяргея Андрыякі". Экспазіцыя размесціцца ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі, адкрыецца 28 жніўня і працянецца аж да 5 кастрычніка.

Як паведалі прадстаўнікі Маскоўскай дзяржаўнай спецыялізаванай школы акварэлі Сяргея Андрыякі М. Несмяянава і А. Бяскроўная, у экспазіцыі будуць прадстаўлены творы вучняў, майстроў-педагогаў і самога мастацкага кіраўніка школы. Усяго каля 200 работ.

"Тэхніка акварэлі — унікальная, — кажа М. Несмяянава. — Мы прызвычаліся бачыць лёгкасць гэтай фарбы, тоны, якія пераходзяць адзін у адзін, і ўсяго 1-2 пласты". Сяргей Андрыяка, якому сёлета спаўняецца 50 год, узнавіў класічную шматпластавую акварэль XVIII — пач. XX стст. Такую тэхніку скарыстоўвалі ў сваёй творчасці многія знакамітыя мастакі: Веране, Гейсбаро, Дзюрэр, Брулоў, Врубель, Іванаў і Сурыкаў. Кіраўнік Маскоўскай школы акварэлі вырашыў даказаць сваёй творчасцю, што такія фарбы маюць не меншы магчымасці, як алейныя, а можа, нават, і большыя. Сяргей Андрыяка наносіць на паперу да 60 пластоў акварэлі. Прычым

белы колер у гаме зусім адсутнічае, і майстар дасягае неабходнага выніку, пакідаючы не замаляванай саму паперу. У малюнках аўтара ёсць шмат сакрэтаў, якія ён гатовы раскрыць тым, хто наведвае выставу. Дарэчы, для студэнтаў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў, вучняў мастацкіх

школ будуць арганізаваны майстар-класы.

Маскоўская дзяржаўная спецыялізаваная школа акварэлі Сяргея Андрыякі была створана ў 1999 г. пры актыўнай падтрымцы мэра Масквы Юрыя Лужкова і кіраўніцтва расійскай сталіцы. Галоўнымі задачамі Школы з'яўляюцца развіццё акадэмічнай сістэмы навучання, зберажэнне і перадача наступным пакаленням досведу і традыцый старэйшых майстроў. Разам з тым праводзяцца выставы педагогаў і вучняў школы, дзе сёння вучыцца каля 700 дзяцей (узрост з 12 год) і дарослых. Сяргей Мікалаевіч, распрацаваўшы сваю метадыку, усе заданні выконвае разам з выхаванцамі, у працэсе іх навучання, кіруючыся прынцыпам "ад простага да складанага". Акрамя гэтага, кожны тыдзень праводзяцца заняткі для саміх педагогаў-мастакоў. У маі 2005 г. выстава "Майстар і вучань. Школа акварэлі Сяргея Андрыякі" (больш як 4000 работ) паспяхова прайшла ў Маскве, нядаўна — у Санкт-Пецярбургу (2000 твораў). І ў Беларусі яна ўжо не ўпершыню: у сакавіку 2002 г. віцябчане мелі магчымасць наведаць выставу школы акварэлі. Сёлета, акрамя мінчан, творы С. Андрыякі і яго вучняў змогуць убачыць жыхары Магілёва, Гомеля, Пінска, Мазыра, Гродні, Брэста, Баранавічаў, Полацка ды іншых гарадоў нашай краіны.

Таццяна КЛІМКОВІЧ

На здымку: адна з работ Сяргея Андрыякі.

«Дарагую зямлю я з маленства люблю...»

Споўнілася 55 год пісьменніку Міледзію Кукуццю з г. п. Шаркоўчына, што на Віцебшчыне. Міледзій Мікалаевіч нарадзіўся ў Міёрскім раёне ў сялянскай сям'і. Працаваў электрыкам, інжынерам-механікам, старшынёй калгаса. Скончыў Беларускае сельскагаспадарчае акадэмію. Працуе начальнікам дзяржнагляду Шаркоўшчынскага райсельгасхарчу. Творчасцю стала пачаў займацца ў 1992 годзе. Друкаваўся ў цэнтральнай, абласных і рэспубліканскіх газетах.

Міледзій Кукуць — аўтар двух паэтычных зборнікаў: "Адзін дзень і ўсё жыццё" і кнігі "Чысціня душы", якая толькі што выйшла ў выдавецтве "Мастацкая літаратура". Паэт таксама з'яўляўся ўдзельнікам і сааўтарам двух калектыўных зборнікаў: "Шаркоўшчынскаму краю" і "Вальс пад жураўлінымі таполямі", якія выходзілі раней у выдавецтве "Кнігазбор".

Чытачы бібліятэк Шаркоўшчыны, Глыбокага і Браслава добра знаёмыя з мяккім гумарам Міледзія Кукуцця, з яго непасрэднай, светлай і чыстай паэзіяй, прывесчанай вобразамі і прыродзе роднага краю.

Непасрэднасць, шчырасць, неумудрагелістасць вершаў Міледзія Кукуцця прасякнута высокім пацудоўцем любові да Радзімы, роднага куточка і самога дарагога — людзей роднага краю.

Тамара ГУСАЧЭНКА,
старшыня Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі

Турысты на Віліі

У мінулым годзе мы расказвалі пра сумесную беларуска-літоўскую водную вандроўку шляхам графа Канстанціна Тышкевіча (№ 19, 37). Экспедыцыя графа тады споўнілася 150 гадоў. Сёлета аматары павандраваць з дзвюх краін прапалілі па скарачаным маршруце — ад вёскі Міхалішкі да Вільні. Тым самым даказалі жыццяздольнасць гэтага турыстычнага маршруту.

На гэты раз сплаў доўжыўся з 20 па 24 чэрвеня (летас з 1 чэрвеня па 3 ліпеня). Удзел у ім прыняло каля 40 чалавек з абодвух бакоў. Адрэзак Міхалішкі—Вільня абралі таму, што гэта найбольш верагодны ўчастак для міжнароднага турыстычнага маршруту. Сёлета сплаў праходзіў пад знакам Дзён беларускай культуры ў Літве. Адзін з арганізатараў сплаву Віталь Кастэнка выказаўся, што на яго думку, маршрут кіпталу Міхалішкі—Вільня можа прывабіць турыстаў.

Па выніках яшчэ мінулага года сплаву меркавалася зрабіць дакументальны фільм і выдаць кнігу-альбом. На жаль, гэтыя планы пакуль не рэалізаваны. Але праца ідзе. У Літве, да прыкладу, ужо перавыдалі мануграфію Канстанціна Тышкевіча "Вілія і яе берагі", якую граф напісаў па выніках сваёй чатырохмесячнай экспедыцыі.

У 2010 годзе будзе адзначацца 210-ы юбілей Юзафа Ходзькі — ваеннага тапографа, ураджэнца в. Крывічы колішняга Вілейскага павета. А таксама споўніцца 160 гадоў з моманту ўзыходжання Ходзькі на гару Арагат. Жыхар Вілейкі Міхаіл Міхалевіч ужо выказаў думку адзначыць абедзве даты ўзыходжаннем на Арагат. Міхалевіч падтрымаў вядомы беларускі альпініст Аляксандр Дуброўскі. Таму, відаць, быць і гэтай міжнароднай экспедыцыяй.

Сяргей МАКАРЭВІЧ

Вершамі зачараваныя

Днямі калектыў Гомельскага палацава-паркавага ансамбля наладзіў цікавае свята паэзіі на вольным паветры. Бо здавён вядома: вершы — невывярчальны і непаўторны скарбонка беларускага народа. Яны — быццам тая чыстая крыніца, своеасаблівы эліксір для кожнага чалавека.

Гараджане змаглі пацуць новыя творы Міхаса Болсуна, Ніны Шклярвай, Ганны Атрошчанкі, Лілі Вялічкі, гомельскага барда Юрыя Коўтуна. Пасля такой сустрэчы з мясцовымі творцамі многія гамельчане выказалі пажаданне, каб такія мерапрыемствы на цэнтральнай канцэртнай пляцоўцы сталі традыцыйнымі.

Ганна СЯМЁНАВА

Гэтыя таямнічыя павукі

Чарговая выстаўка ў гарадской бібліятэцы № 7 г. Маладзечна зацікавіла многіх. Свае работы прадставіла Таццяна Пархамчук. Сёлета яна стала лаўрэатам II абласной выставы-конкурсу "Саламяны павук". Т. Пархамчук — вопытны метадыст, таму і наладзіла для ўсіх жадаючых своеасаблівы майстар-клас па гэтай карпатлівай працы: нанізваць саломку на ніткі і канструяваць шары, ромбы...

Саламяныя павукі здаўна былі абярэгамі для беларусаў. Іх вешалі ў хаце ў перыяд Каляд і Вялікадня. Лічылася, што ў гэтых магічных павуцінках забытваецца нячыстая сіла.

Марта ЮРГЕВІЧ

Зэльвенскія сустрэчы

Шмат гадоў падтрымлівае сувязь са школай № 2 г. п. Зэльва паэт Уладзімір Мазго. Прыязджаючы на прэзентацыі сваіх кніг, ён не раз распавядаў пра навіны літаратурнага і музычнага жыцця сталіцы. Узнікла ідэя: на Тыздзень дзіцячай кнігі запрашаць у школу сяброў і ладзіць свята культуры пад назвай Сакавіны. Гэта сімвал месяца, у якім нарадзіўся паэт і сімвал непарушнага яднання з зямлёй, што ўспала яго сваім сокам.

У розныя гады на зэльвенскіх Сакавінах ужо пабывалі У. Марук, Л. Дранько-Майсюк, А. Лісеенкаў, Я. Навуменка...

Сёлета Уладзімір Мінавіч прыехаў з начальнікам аддзела культуры Стаўбцоўскага райвыканкама А. Грэкавым і ўдзельнікам мастацкай самадзейнасці раёна. У праграме свята была прэзентацыя кнігі У. Мазго "Анёл нябесны" і дзве сустрэчы паэта з малодшымі школьнікамі — ужо як супрацоўніка часопіса "Вясёлка".

Вельмі цёпла віталі выканаўцаў песень Юлію Данілюк і Сашу Кудзельку.

Уладзімір Мазго падзякаваў землякам за выдатнае прадстаўленне новага зборніка і прызнаўся: "Ведаеце, дзе б я ні быў, мяне заўсёды цягне дадому. Зэльва для мяне — цэнтр Зямлі. Вось ехалі сюды, спыніліся каля вадасховішча. І ўспаміналіся хлапечыя гады, вучоба ў школе, і як настаўнік роднай мовы і літаратуры ладзіў вечары паэзіі па маіх вершах, а сябры называлі мяне «паэтам»".

Анатоль Грэкаў ужо другі раз прысутнічаў на прэзентацыі новай паэтычнай кнігі Мазго. Першая надаўна адбылася ў сталіцы ў музеі Якуба Коласа. Але Зэльва — радзіма і Анатоля Васільевіча. І яму ўдвай прыемна гаварыць пра творчасць таленавітага земляка: "Мы блізка пазнаёмліся з Уладзімірам Мазго ў Стоўбцах, куды ён штогод прыязджае на нашы святы".

Анатоль Васільевіч ахвотна саступіў месца на сцэне таленавітым жанчынам Стаўбцоўшчыны. Ансамбль "Берагіня" аб'ездзіў з канцэртамі ўсю Еўропу.

Напрыканцы першага дня Сакавін выступіла будучая зорка беларускай эстрады, салавейка Стаўбцоўшчыны, Вольга Краўчуковіч.

Вельмі душэўнай атрымалася сустрэча. Шкада, што госці са Стаўбцоўшчыны не змаглі застацца ў Зэльве на другі дзень. А вось Уладзімір Мазго пабываў не толькі ў роднай школе, але і ў "паўночную" школу пасёлка завітаў. Паўсюль яго віталі маленькія чытачы "Вясёлкі". Паэт шмат распавядаў пра сваіх сяброў — вясёлкаўцаў, прасіў дзяцей даць сацыял у часопіс малюнкi, вершы і казкі. Школьнікі таксама падрыхтавалі паэту падарункі: чыталі яго вершы, інсцэніравалі казку з рубрыкі "Тэатр "Вясёлкі".

Яніна ШМАТКО

Асветніцкія праекты, што пастаянна здзяйсняе Нацыянальны канцэртны аркестр Беларусі пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга, даўно набылі прызнанне і пашану аматараў ды знаўцаў айчыннага мастацтва. Сведчанне таму — увага да гэтых падзей не толькі шырокай грамадскасці, прэсы, але і вучоных, якія штогод удзельнічаюць у навуковых канферэнцыях, арганізаваных у межах мастацкіх імпрэз. У Міры, адным з самых старажытных і адметных гістарычных цэнтраў краіны, такія канферэнцыі ўжо сталі традыцыйнымі. Іх мэтай з'яўляецца навуковае асваенне мастацкага ландшафту Беларусі ва ўсіх яго дэталях: ад канкрэтных архітэктурных помнікаў да феноменаў шырокага філасофска-эстэтычнага прасцягу.

Музычная культура Беларусі

А навуковы кіраўнік мерапрыемства прафесар Вольга Дадзімава прадставіла цікавую і актуальную тэму "Музычнымі шляхамі Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча". Вольга Уладзіміраўна зазначыла, што святкаванне 200-годдзя слаўтага дзеяча беларускай культуры сталася нагодай для многіх мастацкіх імпрэз, першай сярод якіх была вечарына на свяце музыкі "Заслаўе-2008", праведзеным Нацыянальным канцэртным аркестрам Беларусі пад кіраўніцтвам М. Фінберга. На канцэртах, наладжаных у гонар айчыннага драматурга, прагучалі многія музычныя творы, якія складалі своеасаблівае гукавое асяроддзе яго жыцця і працы. Большасць з іх належала, зразумела, С. Манюшку, з якім Марцінкевіч цесна супрацоўнічаў у Мінску.

Варта нагадаць, што постаць Дуніна-Марцінкевіча важная і адметная для сённяшняга айчыннага грамадства (у тым ліку і музычнага) не толькі шматграннасцю і размахам літаратурна-драматычнай, тэатральнай, паэтычнай дзейнасці і творчасці, але перадаўсім пільнай увагай да беларускага слова, уласнага ім яшчэ ў сярэдзіне XIX стагоддзя — тады, калі тое слова толькі пачынала лунаць у паветры мастацкага света.

Але ж беларуская мова ніколі не знікала, не змаўкала ў душы народа, у яго свядомасці і жыцці. Не пакідала яна і айчыннае гожае пісьменства. Так, яшчэ ў пачатку XVI стагоддзя матчына мова натхніла Ф. Скарыну на падзвіжніцкую справу пашырэння і распаў-

сюджвання Святога пісання. Тады ж яна загаварыла са старонак Статута ВКЛ — самай дасканалай еўрапейскай канстытуцыі таго часу. У XVII стагоддзі беларуская мова гучала ў інтэрмедых ды інтэрлюдых школьнага тэатра, народнай драмы і баглейкі. Ідэя "назад — у народ", жыццядзейная для беларускай мовы (хоць на той час і не здзейсненая), не была чужой і ў XVIII стагоддзі для лубочна-ідылічных спектакляў-гульняў у сялян, дзе ідзі Ж.-Ж. Русо пра натуральнага чалавека спарадзілі рух да прыроды, да сялянскага жыцця. З аднолькавым пафасам ды замілаваннем гэтае жыццё ўслаўлялася ў парызскіх і веймарскіх салонах, пацёмкінскіх вёсках і дзярчынскіх, слоніжскіх, нясвіжскіх імпрэзах, адзначаных пастаноўкамі "Вясковага чараўніка" таго ж Русо, выкананнем песень М. Агінскага пра сялянччку Касю, нарэшце, векапомнай "Агаткі" Я. Голанда і М. Радзівіла, у гонар якой сам кароль Рэчы Паспалітай Станіслаў Аўгуст Панятоўскі стварыў верш на беларускай мове.

У XIX стагоддзі адначасова з Марцінкевічам гэтую мову ўзносіў А. Міцкевіч у сваіх лекцыях па славянскіх літаратурах, прачытаных у Парыжы. "На беларускай мове, — пісаў ён, — якую называюць русінскай <...> гавораць каля 10 мільянаў чалавек; гэта самая багатая і самая чыстая гаворка, яна ўзнікла даўно і цудоўна распрацавана".

І ўсё ж значнасць мовы як выразніка высока мастацкіх ідэй і вобразаў ніхто да Марцінкевіча не сцвярджаў так ярка і натхнёна. Ён над-

аў беларускай мове высокі грамадскі статус, дазволіў беларускамоўнаму багаццю выплеснуцца, выказацца ў пісьмовых крыніцах, даў магчымасць загаварыць на беларускай мове тэатральным персанажам, увайсці ёй у жанры элітнага, літаратурнага, драматычнага і, што асабліва важна, опернага мастацтва. Ён першым асэнсаваў, што менавіта мова, уласобная ў высокай літаратурнай творчасці, у драматычных творах, павінна стаць носьбітам нацыянальнай ідэі, крынічай асветы і выхавання народа. Дунін-Марцінкевіч сцвярджаў і ажыццяўляў сваю ідэю свядома, мэтанакіравана, пра што сведчыць яго ўласнае выказванне: "Жывучы сярод лоду, які размаўляе па-беларуску, і прасякнуты яго ладам думак, марачы аб долі гэтага братняга племені, анямеўшага ў маленстве ад невуцтва і цемнаты, вырашыў я для зацямновання яго да асветы ў духу яго звычаяў, паганяў і разумовых згольнасцей пісаць на яго ўласнай гаворцы... Наглядаючы зубныя намаганні адштурхнуць ад нас народ, вырашыў я праз творы ў яго гаворцы, якія адпавядаюць паняццям, што знаёмы яму з дзяцінства <...> заахоціць яго нека да асветы і напавіць маральна...".

Увага Дуніна-Марцінкевіча да роднай мовы, магчыма, не ў апошнюю чаргу была звязана з яго асаблівым музычным дарам, тонкім слыхавым пацупцём моўнага першагуку. Даследаванні сведчаць пра непарыўную сувязь Марцінкевіча, яго творчасці з музычным мастацтвам. З крыніц вядома, што на прэм'еру "Сялянкі" драматург прывёз сялянскі хор са свайго маёнтка Люцінка для ўдзелу ў сялянскіх сцэнах оперы і нават выканаў адну з галоўных роляў — вайта Навума Прыгаворкі (мяркуючы па арыі гэтага персанажа, яе ўвасабленне патрабавала валодання пэўнымі музычнымі навыкамі). Але найбольш важна, што аўтарам музыкі да сцэны Навума Прыгаворкі быў сам Дунін-Марцінкевіч.

Віктар КАВАЛЁЎ

На здымках: Мікалаеўскі касцёл у Міры; народны артыст Беларусі М. Фінберг; навуковы кіраўнік канферэнцыі В. Дадзімава і кандыдат мастацтвазнаўства С. Немагай.

Фота аўтара

Галіна Шаблінская нарадзілася ў рабочым пасёлку Сасновы Бор Светлагорскага раёна. Скончыла факультэт журналістыкі БДУ. З лістапада 1985-га года — спецыяльны карэспандэнт Беларускага радыё. Увесь гэты час займалася літаратурна-мастацкім вяшчаннем: вяла розныя аўтарскія праграмы: “Крылы”, “Дыялог над разгорнутай кнігай”, “Палітра”, “Адлюстраванні”, была рэдактарам шматлікіх фондавых радыёспектакляў, пастановак, кампазіцый, перакладала асобныя інсцэніроўкі на беларускую

мову, загадвала аддзелам літаратурна-мастацкага вяшчання рэдакцыі праграм для дзяцей і юнацтва. Сябра Беларускага саюза журналістаў з 1982 года. Укладальнік і адзін з аўтараў кнігі ўспамінаў пра У.Караткевіча “Быў. Ёсць. Буду!”, якая выйшла ў серыі “Жыццё знакамітых людзей Беларусі” да 75-годдзя пісьменніка. Лаўрэат конкурсу Беларускага саюза журналістаў “Залатое пярэ” за цыкл мастацкіх і дакументальных радыёпраграм да 125-годдзя Янкі Купалы і Якуба Коласа.

нае на айсберг, які штодня ты для сябе адкрываеш, але пэўная частка якога так і застаецца закрытай таямніцай. Справядліва сказаў аднойчы Рыгор Барадулін: “Караткевіч — фігура будучыні. І яго літаратурныя героі — навыраст. Да іх яшчэ будучы звяртацца многія-многія пакаленні чытачоў. Дакуль будзе Беларусь — дакуль будзе жыць слова Караткевіча”.

Калі згадаць факталагічна, то гэтай тэмай я пачала займацца з 1989-га года. Тады асобнай кніжкай выйшла ранняя апавесць Уладзіміра Сямёнавіча “У снягах драмаеясна”, і я падрыхтавала першае інтэрв’ю пра Караткевіча з яго сястрой. Пасля я рабіла шмат радыёпраграм, прысвечаных жыццю і творчасці пісьменніка, нямаю кампазіцыйнае паводле яго вершаў, прозы. Я з’яўляюся рэдактарам некалькіх радыёспектакляў, пастаўленых па творах Караткевіча. У 90-х гадах выйшлі публікацыі маіх гутарак з яго сястрой і студэнцкімі сябрамі. І праз увесь гэты час — пастаянны творчы стасункі з людзьмі, якія ведалі Уладзіміра Сямёнавіча, ішлі побач з ім у літаратуры і жыцці. Таму невыпадкова выдавецтва “Мастацкая літаратура” прапанавала мне быць укладальнікам выдання пра Караткевіча ў серыі “Жыццё знакамітых людзей Беларусі”.

Цяпер я магу сказаць, што для мяне як журналіста гэта кніга пра Уладзіміра Караткевіча ёсць кампенсацыйнай за тое інтэрв’ю з Майстрам, якому не суджана было адбыцца напачатку, бо мы размінуліся ў зямным часе. Але творчасць не вымяраецца межамі пэўнага часу. І дазваляе, дзякуй Богу, зрабіць тое, што табе наканавана.

— Многім вашым землякам будзе цікава даведацца, чым займаецца і чым мяркую займацца радыёжурналістка Галіна Шаблінская.

— Сёння я вяду на Першым Нацыянальным канале і канале “Культура” Беларускага радыё некалькі літаратурных праектаў: “Літаратурная карта Беларусі”, “Дыярыш”, “Нам засталася спадчына”, “Тэатр Беларускага радыё”, “Гаспода” і іншыя.

Пра творчыя планы я не люблю гаварыць. Не таму, што баюся сурочыць, а таму, што калі пра гэта раскажаш, губляецца асалода самой працы. Усё-такі галоўны інструмент журналіста — слова, і абыходзіцца з ім трэба шапаноўна. Як сцвярджаў некалі незабыўны Уладзімір Сямёнавіч Караткевіч: “Працэс пісання — адна з найвялікшых асалодаў на зямлі, калі ёсць настрой. І трэба ўмець гэты настрой выклікаць...”

— Дзякуючы, Галіна Васільеўна, за змястоўнае інтэрв’ю. Хачу ад імя ўсіх вашых землякоў — жыхароў Светлагорскага раёна — павіншаваць са званнем лаўрэата конкурсу Беларускага саюза журналістаў “Залатое пярэ” і пажадаць, каб яно ў вас такім і заставалася.

Гутарыў Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

P.S.

Узяць інтэрв’ю ў сапраўднага майстра літаратурнай радыёжурналістыкі — рэдкае магчымасць. Галіна Васільеўна хацела адкласці яго публікацыю да свайго юбілею, які мае адбыцца сёлета. Але навошта чакаць падстаў для таго, каб сказаць пра добрага чалавека добрыя словы? Хай гэтая публікацыя стане для яе прыемным сюрпрызам.

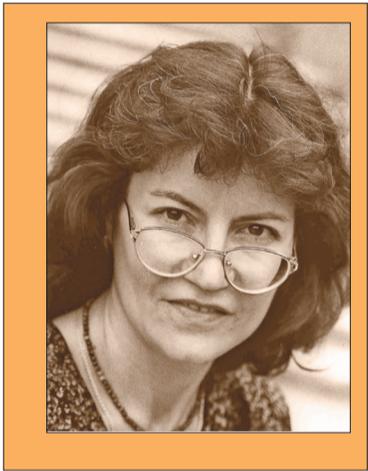
У студыі — Галіна Шаблінская

— Галіна Васільеўна, вось ужо на працягу больш як 20 гадоў аматары беларускага прыгожага пісьменства звыкла чуюць з беларускага эфіру: “У студыі — Галіна Шаблінская”. Але ўсё мае пачатак. Як адбыўся выбар журналісцкай прафесіі?

— Я думаю, што ў жыцці чалавека ўсё ж больш заканамернага, чым выпадковага. Нават тое, што мы прыходзім на зямлю ў пэўны гістарычны час і ў канкрэтную, так бы мовіць, геаграфічную мясціну. Не ведаю, хто ці што больш кіруе, калі вызначае выбарам прафесіі, але і тут, асабліва праз гады, відавочна гэтая лёсавая невыпадковасць. Інакш я, мусіць, паспяхова закончыла б інстытут народнай гаспадаркі, на падрыхтоўчых курсах якога займалася яшчэ дзесяцікласніцай. Але ж паралельна працягвала пісаць інфармацыю пра школьнае жыццё для Светлагорскага раённай газеты “Агні камунізму”, грашыла, як большасць у такім узросце, вершамі для сябе і сяброў. А маю наіўную галаву кружыла салодкая і, як тады здавалася, неадсягальная мроя пра журналістыку, куды многія ішлі ўжо з працоўным стажам. І раптам, недзе за паўгода да заканчэння школы, я канчаткова вызначылася са сваім выбарам. Менавіта наша “раёнка” давала мне характарыстыку-рэкамендацыю для паступлення на журфак БДУ, дзе ў той год быў упершыню ўведзены творчы конкурс у дадатак да асноўных уступных экзаменаў. І тут, у рэдакцыі светлагорскага “раёнкі”, я праходзіла вытворча-азнаёмленчую практыку летам першага курса. Ну а вы, Ізяслаў Рыгоравіч, помніцца, былі маім кіраўніком.

— Прыгадваю, адразу ж заўважыў: у журналістыку ідзе яшчэ адзін талент. Але цяжка было прадбачыць, што, у многім дзякуючы вам, узнікне, па сутнасці, новы жанр радыёдыялога, імправізаванай радыёрэцэнзіі, у якім не толькі інтэрв’ю, але і эсэ, і чуйная справядлівасць...

— У журналістыцы немагчыма займацца ўсім адначасова. На факультэце я спецыялізавалася ў групе “газетчыкаў” на кафедры стылістыкі і літаратурнага рэдагавання. Аднак у газеце, скажу вам адразу, працавала ўсяго два гады. І больш за дваццаць аддадзена беларускаму эфіру. Дакладней — літаратурнай радыёжурналістыцы. Як ні дзіўна, тут усё-такі спрацаваў той момант невыпадковасці, пра які я казала напачатку. Хаця, напрыклад, у свой час была вельмі ўхвалена мая дыпломная работа, звязаная з моўнымі даследаваннямі, і мне прапанавалі падумаць пра аспірантуру. Аднак навука ў чыстым выглядзе мяне мала цікавіла, куды больш вабіла практычная журналістыка. І да 5-га курса ўжо акрэслілася мая культурная тэматыка. Я любіла пісаць пра тэатр, кіно, выстаўкі, кнігі. І на пераадыпломнай практыцы з задаваль-

неннем працавала ў адзеле культуры рэспубліканскай маладзёжнай газеты “Чырвоная змена” разам з цудоўнай журналісцкай светлай памяці Маргарытай Старых.

— І ўсё ж, пагадзіцеся, жанр літаратурнай радыёжурналістыкі, у якім прыяцце, вам давалася не толькі ўдакладняць, пашыраць, але і ствараць, робячы яго па-сапраўднаму імправізіраваным, напоўненым асабістай і асабовай адметнасцю.

— Мастацкае вяшчанне складаецца з такіх жанраў, як радыёспектакль, пастановачнае чытанне мастацкай прозы, інсцэніраваная казка, апавяданне, кампазіцыйнае паводле вершаў — усё, што непасрэдна звязана з мастацкім словам, яго радыёдраматургіяй. А ёсць яшчэ, я б сказала, дакументальны “зрэз” мастацкага вяшчання. У эфіры — гэта дыялог журналіста з пісьменнікам. Жанр, які дазваляе паказаць жывое літаратурнае жыццё, асобу творцы, эстэтычныя і псіхалагічныя законы творчасці. Радыёстудыя магічна спалучае ідэальнае і рэальнае, мае сваю энергетыку часу і прасторы. Спрацоўвае прынцып “тут і зараз” — імгненны адказ суб’екта на пастаўленае пытанне. І разам з тым няабачна прысутнасць слухача мабільнае суразмоўца, дае яму адчуванне быццёвага, вечнага — нават у працэсе гэтай канкрэтнай радыёгутаркі.

— Але для такога натуральнага або нават спявадальнага і, зноў хачу адзначыць, імправізаванага абмену думкамі, журналісту неабходна адпавядаць сваёй дасведчанасцю таму, з кім ён размаўляе на ўсю беларускую радыёпрасторы.

— Журналіст, які паважае сябе, не можа дазволіць сабе быць непадрыхтаваным да гутаркі з госцем студыі. А яшчэ я так выхавана сваімі бацькамі з маленства (за што ім вялікі дзякуй!) — любую справу, калі ты за яе бярэшся, рабіць якасна. Канечне, 20 гадоў працы ў літаратурным эфіры сталася для мяне своеасаблівым літаратурным інстытутам, і гэта лагічна. Чытаю шмат і мастацкіх твораў, і літаратурна-крытычных, у

тым ліку, — у перыядыцы. Стараюся не прапускаць беларускія кніжныя навінкі. Тое, што прафесіяналы называюць “адчуваннем слова”, яго водарам і філасофіяй, — для мяне вельмі важна.

— Давайце прыгадаем вашы першыя аўтарскія радыёпраграмы.

— “Крылы” і “Дыялог над разгорнутай кнігай”. Першая — мастацка-публіцыстычная, другая знаёміла слухачоў з новымі беларускімі выданнямі. Іх дасюль помняць многія слухачы. Тады і вызначыўся той спавядальны характар маіх радыёгутарак, пра які вы кажаце. Гэта былі незабыўныя 90-я гады ХХ стагоддзя, калі мы нанова адкрывалі для сябе беларускую гісторыю, культуру, традыцыі. І тыя першыя праграмы навучылі мяне разумець сваіх герояў, дазволілі ўсвядоміць нашу агульную прысутнасць у беларускім эфіры, які вельмі чуйна рэагуе на ўсе праывы літаратурнага жыцця. Ну а калі гаварыць пра набыццё творчага вопыту, то якраз у той перыяд працы я засвоіла адно важнае правіла: да сябе сапраўднага — праз пераадоленне, найперш — духовае.

— Мне здаецца, што ўсе вядомыя беларускія літаратары пабывалі на публічнай споведзі ў Галіны Шаблінскай. А якія сустрэчы аказаліся для вас найбольш памятнымі?

— Канечне, гэта ўрокі творчасці старэйшага пакалення пісьменнікаў. Журналіст расце разам са сваім гераем. Вельмі важна быць цікавым для суб’екта. Інакш не атрымаецца паўнавертасная гутарка. А яе складнікі — самыя нечаканыя.

Незабыўным святам было кожнае з’яўленне ў радыёнай студыі народнага паэта Беларусі Рыгора Барадуліна. Усе запісы з ім — абсалютная імправізацыя! Гэта бліскучы прыклад суразмоўцы дасціпнага, эмацыйнага, які імгненна рэагуе на пытанні журналіста, умее метафарычна вызначыць любую з’яву, падзею, тонка валодае словам. І складаецца ўражанне, быццам ты прысутнічаеш пры нараджэнні новых вершаў. Бо там, дзе Рыгор Іванавіч — там шлейф, там водар паэзіі. І не адчуваць гэтага немагчыма.

Вельмі светла помняцца сустрэчы з Алесем Званкам, паэтам з пакалення рэпрэсаваных беларускіх літаратараў. Ён ужо тады быў у шаноўным узросце — 85 гадоў! І сустракаліся мы не ў студыі, а ў яго на кватэры. Так шчасліва супала, што пасля нашага першага інтэрв’ю ён атрымаў Дзяржаўную прэмію Беларусі за кнігу “Святлаціні”. Пасля ён не прамінаў пажартаваць: “Гэта з вашай лёгкай рукі, Галіна Васільеўна”. Здзіўля-

ла яго жыццялюбства, гумар, ён ніколі ў гутарках не наракаў на свае гады зняволення, мужны характар не дазваляў скардзіцца, “плакацца”. Ва ўсім адчуваўся годнасць, самадастатковасць.

А густоўная, абаяльная Алеся Сямёнаўна Васілевіч! Кантактаваць з ёю і цяпер — вялікая асалода! Яна актыўна супрацоўнічала з нашай рэдакцыяй. Мы шмат разважалі пра дзіцячую літаратуру, пра асаблівае часу, які выпадае на лёс творчай асобы, пра перавагі мастацкага вяшчання (паводле яе твораў пастаўлена нямаю радыёспектакляў, пастановак). Заўсёды дакладная ў вызначэннях, параўнаннях, тактоўная ў жыццёвых ацэнках.

Зрэшты, згадаць можна бясконца, паколькі цікавых сустрэч за гады майёй працы на радыё было без пераольшання шмат. Яны засталіся ў памяці эмацыйнальна і ў звязку з асобнымі падзеямі. А ўвогуле, усе тыя радыёгутаркі, я б сказала, — своеасаблівы літаратурны летапіс, у якім дакладна зафіксаваны час, думкі і настроі. І голас канкрэтнага пісьменніка. А калі ўлічыць, што многія мае праграмы засталіся ў фондах Беларускага радыё, то гэта яшчэ і унікальная пісьменніцкая фанатэка.

— Калі б, дзякуючы вам, з’явілася толькі адна, прыгаданая намі напачатку, кніга пра Уладзіміра Сямёнавіча Караткевіча, то і тады творчы лёс журналісты Галіны Шаблінскай можна было б лічыць шчаслівым.

— Я не думала пра гэта, але ёсць адзін факт, які дазваляе патлумачыць, чаму мне выпала рабіць кнігу. Я прыйшла працаваць на Беларускае радыё праз год пасля адыходу Караткевіча ў вечнае жыццё. Не ведала яго асабіста. Па сутнасці, на той час я толькі пачынала свой шлях у радыёжурналістыцы, і, на вялікі жаль, не паспела ўзяць інтэрв’ю ў Вялікага Майстра беларускай літаратуры. Але зноў жа, яго Вялікасць Лёс падараваў мне сустрэчу (і не адну!) з цудоўнымі людзьмі: старэйшай сястрой пісьменніка Наталляй Кучкоўскай і яго студэнцкімі сябрамі-аднакурснікамі: галоўным бібліятэкарам Нацыянальнай парламенцкай бібліятэкі Украіны Музаі Сняжко і польскім літаратуразнаўцам, перакладчыкам, прафесарам Варшаўскага ўніверсітэта Фларыянам Няўважым. Праз іх успаміны, пранізлівыя і ўсмешлівыя, роздумныя і гаркаватыя складаўся вобраз Мастака, раней невядомага. Гэта была як бы вонкавая прычына, першы штуршок майго журналісцкага зацікаўлення асобай пісьменніка Уладзіміра Караткевіча. А да яго кніг заўсёды хацелася вяртацца, перачытваць, перасэнсоўваць. Гэта штосьці падоб-

Дзве думкі пра адну кнігу

Жнівеньская ноч — як вечнасць

Пра што паэты пішучь часцей за ўсё? Канечне ж, пра каханне. А яшчэ пра той куток, дзе яны нарадзіліся, адкуль пайшлі ў людзі. А паколькі Навум Гальпяровіч — родам з Полацка, дык у ягонай творчасці менавіта гэты старажытны беларускі горад займае важнае месца. Новая кніга Н. Гальпяровіча "Насцеж", што нядаўна пабачыла свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура", — толькі лішняе пацвярджэнне правільнасці падобнай думкі. Больш за тое, на чацвёртую старонку вокладкі вынесены верш, у якім гучыць прызнанне ў любові да Полацка, які назаўсёды прапісаўся ў сэрцы паэта, прысутнічае роздум аб тым, наколькі зямля маленства з'яўляецца для кожнага гаючай і як важна ніколі не забывацца на яе.

*Хваляваннем душа напоўніцца,
І самотны, увесь на віду,
Ціхім голасам, родным Полацкам
І да ліку твайго прыпаду.*

*І душа да святла адкрываецца,
І пачую праз часу тлум,
Як лапоча высока крыламі
Свет маіх адзіночкіх дум.*

*Дзе бацькі, і дзяды, і прадзеды,
Дзе жаробка скубе траву,
Не падкінуты і не скрадзены,
Я ў Айчыне сваёй жыву...*

Здавалася б, нічога асаблівага і не сказана, матывы ўрэшце знаёмыя і па творчасці іншых паэтаў, з той хіба розніцай, што ў іх згадваецца іншы горад, а найчасцей вёска — нездарма Янка Сіпакоў трапіна сказаў "усе мы з хат". Але чытаеш напісанае Н. Гальпяровічам, і яно адрозніваецца ад іншых, бярэ за сэрца. А таму і бярэ, што ўсё гэта не прыдуманнае, не высмактанае з пальца, а ўнутрана перажытае і асэнсаванае. А яшчэ важна тое, што паэт, выказваючы ўласныя думкі, не становіцца ў позу гэткага праведніка, гатовы павучаць іншых, як трэба любіць куток свайго маленства, а прамаўляе шчыра, нібыта на споведзі. У сувязі з гэтым назва ягонай новай кнігі пры яе знешняй прастаце набывае глыбокі сэнс.

"Насцеж" — гэта значыць, адкрыта і даверліва. "Насцеж" — прамаўленне толькі самага запаветнага. "Насцеж" — жаданне, каб тваю споведзь зразумелі, пачулі. "Насцеж" — каб у тваіх радках абавязкова прачыталі, што блізка, дорага не толькі табе самому, але і іншым. А яшчэ гэта жаданне быць такім адкрытым, каб з дня сённяшняга, з вышніх пражытых гадоў паспрабаваць убачыць і сябе колышняга. Часам здзівіцца той даўняй наіўнасці, што ўс-

прымалася звыклай, у нечым не пагадзіцца з самім жа сабой — тым, які застаўся ў смуге мінулых гадоў, але найчасцей пашкадаваць пра ўсё тое, што незваротна прайшло і ніколі ўжо не вернецца. І гэтая элігічнасць таксама хараша кладзецца на душу, ствараючы адпаведны настрой.

Навум Гальпяровіч прамаўляе вуснамі свайго лірычнага героя:

*Дзе хлопчык той?
Над Полацкам снягі.
І ў тым далёкім мройным полі белым
Імя каханай толькі ў марах спела,
Я вуснаў не кратаўся дарогам...*

А многім, прачытаўшы такое, не сумняваюся, падасца, што гэтак і пра іх сказана. Пра іхняе першае каханне.

Як бы працяг гэтай споведзі — яшчэ адзін верш. Ён стаіць не поруч з прыведзеным вышэй, але ён з ім унутрана звязаны. І гэтая павязь — свайго роду знітанне ўчарашняга і сённяшняга, а яшчэ ў пэўнай ступені і праекцыя ў будучыню:

*Застаюцца песня і Рагзіма.
Можа ўсё мінаць, але яны
Непадзельныя, не знікнуць з дымам
Восні, каханні ці вясны.*

Спаквалася ў кнізе з'яўляюцца і іншыя матывы. Прыходзіць іншы роздум. Ужо заклапочана-распачынае, з трывожным адценнем. Пра тое, што чамусьці неяк не па-людску штосьці ў нас атрымліваецца. А мо таму і адбываецца гэта, што забываемся пра свае карані, не хочам памятаць той простаі іспыты, што дастаткова ў павязі *Рагзіма* — народ выраваць хоць адно звяно, як страчанае зноў звязць будзе вельмі цяжка, а то і зусім немагчыма.

Верш, напоўнены такім жа зместам, Н. Гальпяровіч называе "Сон". Нібыта, перасцерагаючы ад недапушчальнага, тым самым дае мажлівасць яшчэ адумацца, выправіць тое, што можа прывесці да поўнага нацыянальнага бяспаміятства. Каб жа толькі да ягонага голасу ды прыслухалася больш людзей:

*Мне сніўся сон: мяне не разумелі.
Я гаварыў, а словы, быццам граг,
Па тварах і вачах людзей звінелі
І да мяне вярталіся назад.*

*Я гаварыў: агрына, вёска, гэва.
Я гаварыў: каханне, слодыч, спеў.
А голасу, ахрыплага і гэкага,
Ніхто не чуў, ніхто не разумееў.*

"Такі вась сон. Такі трывожны сон..." — прамаўляе паэт. Пакуль усяго сон, а пасля... Паэзія Н. Гальпяровіча, як бачым, не толькі светлая пранікнёнасца радка, не чужая ёй і тая філа-

софская падсветка, што нязменна з'яўляецца ў творах, калі закранаюцца важныя грамадскія і сацыяльныя праблемы, не абыходзячы і творчых. У сувязі з гэтым асабліва глыбокі сэнс набывае верш "Рамеснік! Ён хацеў быць мастаком!.."

*Рамеснік! Ён хацеў быць мастаком!
Ён гліну мяў, ён спаць не мог начамі,
Ён не вылазіў з нізенькай ганчарні
І хлеб мацаў у глечык з малаком.*

Ды, як вядома, аднаго жадання мала. Як і мала толькі настойлівасці ў працы. Да ўсяго яшчэ неабходны талент, а вось яго акураг гэтаму рамесніку і не ставала:

*Ён чарапкі раструшчыў малатком,
Згубіўшы рэшткі веры, моцы, вол...
Рамеснік! Ён хацеў быць мастаком,
Ды разумеў, што ім не быць ніколі.*

Цудоўна напісана! Гэта, аднак, не значыць, што і ў Н. Гальпяровіча не бывае хібаў. Ёсць у кнізе верш "Творца", тэматычна блізка згаданаму, але ў ім належнага асэнсавання тэмы не атрымалася. У творы прысутнічае толькі звычайная канстатацыя таго, што вызначае працу майстра: "У кволях пальцах — гоман навалініц, // Дыханне бураў, шоргат завірухаў, // Мароз і слота, перашэпт крыніц, // Што праз стагоддзі чуйна ловіць вуха". Далей у гэтым жа духу: "І дужыя скараюцца яму, // Хоць ён бездапаможны і без зброі. // І думаюць са скрухаю, чаму // Яго, не іх выносіць у героі".

Што ж, і майстрам сваёй справы, а менавіта так я ўспрымаю Н. Гальпяровіча, не ўсё аднолькава ўдаецца. Ды пралікі забываюцца, а лепшае запамінаецца. Лепшае ж у кнізе "Насцеж" — гэта не адзін дзесятак вершаў, напісаных дабротна, на высокім мастакоўскім узроўні. Толькі такой ацэнкі вымагаюць і навелы з цыкла "Шляхі і вяртанні", у якіх таксама нярэдка прысутнічаюць аўтабіяграфічныя моманты, а дзеянне асобных твораў адбываецца ў Полацку. Прывабляюць навелы сваёй своеасаблівай настраваасцю, адразу адчуваецца, што напісана гэта паэтам.

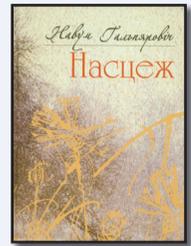
Новая кніга Н. Гальпяровіча, як і ягоная творчасць у цэлым, лішні раз сведчаць на карысць таго, што сапраўды творца нават у звычайным і будзённым можа знайсці тое, што патрапляе пад вызначэнне паэтычнага і ўзвышанага. І ўмее перадаць яго так хараша, па-свойму, што пачынаеш глядзець на яго зусім іншым вычыма, здзіўляючыся, чаму ж раней усяго гэтага не адчуў сам. А яшчэ па-добраму зайдросціш таленту, здатнаму нават у, здавалася б, малым узнімацца да вышын адкрыцця. Як у вершы "Сланечнікі", якія, на маю думку, у Н. Гальпяровіча адзін з найлепшых:

*Так пахне ціхай вечнасцю
Зноў жнівеньская ноч.
І, як кастры, сланечнікі
Палаюць нага мной.
І нейкай сілай гэўнаю
Іх зіхаціць святло,
Што раптам нарадзілася
Ў маёй душы цягло.*

Жнівеньская ноч — як вечнасць... Поўня сланечнікаў, народжаная на зямлі, якая імкнецца ў касмічныя абсягі. Прачытаеш такое, і цябе адразу апануюе радасць: і ў дваццаці першым стагоддзі паэзія жыве!

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Кніжная паліца

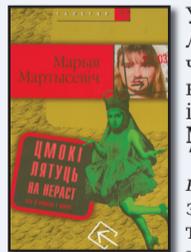
У выдавецтве "Мастацкая літаратура" выйшла ў свет чарговая кніга **Навума ГАЛЬПЯРОВІЧА** "Насцеж". У зборніку змешчаны лепшыя творы паэта, напісаныя ім у розныя гады, а таксама творы апошняга часу. Складаюць кнігу вершы і навелы.

У Маскве, у выдавецтве "Советский писатель" выйшла кніга выбраных вершаў, пэям і публіцыстыкі народнага паэта **Янкі КУПАЛА** "Молодая БЕЛАРУСЬ", лодзя Беларусі" у перакладзе на рускую мову з паралельнымі арыгінальнымі тэкстамі. Складаюць кніжку аўтарам прадмовы і заўваг з'яўляецца вядомы беларускі літаратуразнаўца А. Каўка. Рэдактары А. Кажадуб і В. Сухойскі. Кніга выдадзена Саветам Нацыянальна-культурнай аўтаноміі "Беларусы ў Маскве" і выдавецтвам "Советский писатель", якія выказваюць падзяку за дапамогу ў выданні ўраджэнцам Беларусі С. Кукуры, С. Караткевічу, Н. Васільевай, М. Кісліцкай, Н. Малявай, В. Семянчуку, В. Рашэтніку і А. Асіціс. Каардынатары праекта А. Глод і А. Сабалеўскі. Кніга шырока ілюстраваная архіўнымі фотаздымкамі.

У выдавецтве "Мастацкая літаратура" пабачыла свет кніга ў серыі "Беларуская паэзія XX стагоддзя" "Я хацеў вам сказаць..." (Незабывуныя галасы). У кніжку ўвайшлі выбраныя вершы вядомых сучасных паэтаў, якія заўчасна пакінулі гэты свет, творчая спадчына якіх сведчыць пра доўгі працяг іх літаратурнага жыцця. У кнігу ўвайшлі біяграфіі і вершы Міколы **КУПРЭВА**, Васіля **ГАДУЛЬКІ**, Івана **РУБІНА**, Віктара **СТРЫЖАКА** і Анатоля **СЫСА**.

У выдавецтве Логвінава пабачыў свет зборнік эсэ ў вершах і прозе **Мары Мартысевіч** "Цмокі лятуць на нераст". Сам назоў падказвае чытачу, што ў гэтай кніжцы сабраны аўтарам неардынарныя, неадзначаныя тэксты, спісаныя з літаратурна перанічаных выяў сучаснай рэчаіснасці. Гэта першае асобнае выданне тэкстаў маладой літаратаркі.

У новаствораным выдавецтве "Галіяфы" выйшаў у свет арыгінальны зборнічак кароткіх вершаваных **пабасёнак**, названых вершамі, вядомых нашых сцёбных літаратараў, сямейнай пары — **Веры БУЛАК** і **Віктара ЖЫБУЛА** — "Забі ў сабе Сакрата". Дарэчы, у кніжачцы, выдадзенай у форме нататніка, ёсць месца для прыватных чытацкіх запісаў: тэлефонаў, адрасоў, падзякі і лаянкі ў адрас аўтараў.

Полацк, восень і жанчыны

*Зацісне раптам болем сэрца,
Нібыта вылізнула з рук
Жыццё... І зараз разаб'ецца.*

Наадварот, вершы, прысвечаныя Рагзіме, зноў натхняюць на развагі: патрыятычныя матывы ў беларускай паэзіі ўжо даўно варта забараніць (дарэчы, жаданне такое ўзнікала яшчэ ва Уладзіміра Дубоўкі). Якімі б шчырымі ні былі прызнанні аўтара, нічога, акрамя шаблону, ужо не атрымліваецца:

*І не гумаў ніколі,
што тутам мне будзе балець
Кожны боль твой, Рагзіма...*

Сучасны беларус не адчуе зместу за радкамі "Пагношу да вуснаў кляновы лістоў, / Нібыта Айчыны ганючы выток", таму што для яго Айчына — гэта нешта іншае, куды больш канкрэтнае, нават рэчыўнае. Узнёслага пафасу для такіх тэм ужо занадта мала. Дарэчы, і творы, прысвечаныя Полацку, выглядаюць не самымі моцнымі ў зборніку, і верш, вынесены на вокладку, таксама гэта пацвярджае:

*Хваляваннем душа напоўніцца,
І самотны, увесь на віду,
Ціхім голасам,
родным Полацкам*

І да ліку твайго прыпаду. Акрамя прысвечаных Полацку, у зборніку ёсць і іншыя "імяныя" вершы, звязаныя з пэўнымі людзьмі ці пэўнымі мясцінамі — "Мана-

лог дойліда Іаана", "Язэп Драздовіч", "Закаханы над горадам" (Паводле Шагала), "Віцебск", "Сіроціна", "Баравуха", "Верацеі"... Якраз некаторыя з іх дазваляюць адчуць сапраўднае патрыятычнае адметнасць таленту Н. Гальпяровіча, толькі паводле адваротнага прынтцыпу: вершы-прысвечэнні, калі яны сапраўды прысвечэнні, а не проста нагода выказацца на тэму (як, напрыклад, верш "Язэп Драздовіч") выразна саступаюць па сваёй мастацкай якасці вершам алегарычна-падгэктавага характару.

Другая частка зборніка — нізка навел "Чырвоная ружа" — і па тэматыцы, і па агульнай настраваасці адразу прымушае згадаць цыкл "Полацкія апавяданні" Уладзіміра Арлова. Тая ж апантаная любоў да Полацка часоў свайго дзяцінства і сустрэтых за жыццё альбо прыдуманых жанчын. Зрэшты, жанчын у навелах Н. Гальпяровіча больш, чым Полацка: "Фаціма", "Ванда", "Валя", "Тома", Оля ў "Белай крыві" і загадкавая "яна" ў "Чырвонай ружы" і "Кветках"... Усе гэтыя "мужчынскія жаночыя гісторыі" гучаць аднолькава і не нова, а гераічны розных навел і ўвогуле немагчыма паміж сабой адрозніць, бо і для аўтара, верагодна, усе яны выраслі з нейкага аднаго — ідэальнага, абстрактнага альбо наадварот — занадта рэальнага вобраза. Нават найбольш запамінальная

"Белая кроў" становіцца такой, толькі дзякуючы трагічнай развязцы: героі даведваюцца, што яно выпадковая каханка памерла ад белакроў'я. Зрэшты, большасць "жаночых навел" працягваюць асноўную тэму зборніка: галоўны герой, прычкаўшы свае жыццёвае восні, упарта шукае магчымасці вярнуцца назад — бліжэй да вясны.

Навела "Паміж цэнтрам і ўскраінай", якой распачынаецца нізка, — неабходны дадатак да ўсяе кнігі і нават магла б быць змешчаная ў яе пачатку, паколькі менавіта тут аўтар тлумачыць крыніцу свайго натхнення, у чарговы раз прызнаючыся ў любові да роднага горада: "Там — усе мае сюжэты і ўсе мае радкі. Полацк я заўсёды сніў і ў душынай ташкенцкай ночы, і ў сібірскай расцінцы, і на балгарскім чарнаморскім пабярэжжы, і яшчэ ў многіх гарадах, куды заносіў мяне лёс". Дарэчы, навела гэтая куды мацнейшая за вершаваныя прызнанні, у ёй якраз і ёсць самае галоўнае — сцвярджэнне таго, што Полацк прысутнічае ў жыцці паэта не толькі дзіцячымі ўспамінамі, але і адмысловай духоўнай прасторай.

Цяжка сказаць, ці сапраўды полацкая восень больш чароўная і яркая, чым у іншых беларускіх гарадах. Застаецца паверыць паэту на слова а, дакладней, "на верш".

Жана КАПУСТА

Новая кніга вершаў і навел Навума Гальпяровіча "Насцеж" — гэта яшчэ адно дрэва ў паэтычным садзе мастака з добрым густам, які адчуваецца ва ўсім: і ў стыльвай зладжанасці, і ў дасканаласці формы. Праўда, яна, гэтая дасканаласць, настолькі вышэйшая, што пачынае ўспрымацца асобна ад зместу: некаторыя вершы не паспяваюць пакінуць след у памяці, даводзіцца перачытваць іх у другі і ў трэці раз... Парадокс: нягледзячы на тое, што ўсе творы вядомыя аб'яднаныя адной тэмай, адной думкай і нават адным стрыжнявым вобразам, цэласнага ўражання кніга не пакідае. Нібыта ўсё вядома, ляжыць на паверхні — алегорыя восні ("Асенні ліст, што падае ў траву, / І туманы над ціхім мокрым полем"), падвядзенне жыццёвых рахункаў ("Памылі неспадзяваны, / І страты неспадзяваны, / Хаця адчуваюцца потым / сваёю нястрымнай тугой"), — а знайсці падыход, ключ няк не атрымліваецца. Магчыма, таму, што лірычны герой — сапраўды перад чытачом *насцеж*, на нейкай такой мяккай шчырасці і самараскрыцці, што перад ёй губляецца.

Найбольш уражваюць і запамінаюцца тэма вершы, якія з асноўнай тэмай зборніка не звязаныя, і таму паруюцца зададзенаму ад пачатку танальнасць. Інакш кажучы, выпадковае атрымалася мацнейшым за галоўнае:

*На сказняку, у пераходзе —
Вішнёвая віланчэль.
Натоўп гудзіць, нібыта чмель,
Натоўп не слухае мелодый.
І адзінокі чысты гук*

Кропля расы і Сусвет

Пры знаёмстве з выданнямі серыі "Першая кніга паэта", якая пачала выходзіць у выдавецтве "Беларусь" у канцы 1960-х гадоў, а затым была працягнута новым выдавецтвам "Мастацкая літаратура", да ўсяго атрымліваеш магчымасць зазірнуць у творчую маладосць тых аўтараў, чый узрост сёння ўжо перасягнуў шасцідзясяцігадовую мяжу, а менавіта яны былі ў ліку першых, каго гэтая серыя ўзяла пад сваё крыло. А ў мяне нядаўна, калі перабраў гэтыя серыйныя кніжкі, і прыемная неспадзеўка атрымалася. Поруч з першым зборнікам Марыі Шаўчонак "Белая ластаўка" ляжала і нядаўняя яе кніга "Искорка серца", пра якую з-за паўсядзённага тлуму, на жаль, забыўся.

Толькі даруем М. Шаўчонак падобны недагляд. Дый пра яго забываеш, калі ачунаешся ў яе рускамоўную стыхію. На здзіўленне і, вядома, на радасць прыхільнікам яе творчасці паэтэса раскрылася і новымі гранямі свайго таленту, якія, як бачым, да пэры да часу ў яе не высвечваліся. Шмат якія новыя творы набылі і філасофічную напоўненасць, больш за тое, у асобных выпадках развагі М. Шаўчонак становяцца афарыстычнымі: "Мир вмещается в капле росы, // И равна эта капля Вселенной", "Жить скромно, но мыслить светло и возвышенно", "Природа не знает обид, // И зависть, и злоба ей чужды"... Верш жа, які даў назву новай кнізе, і ўвогуле вызначае сваёй глыбіннай сутнасцю. Пры знаёмстве з ім з'яўляецца шмат асацыяцый, якія аднак зводзяцца да аднаго: чалавек, хоць і маленькая, але істотная частка Сусвету. Думка сама па сабе, канечне, не новая, а вось уважлівае яе — арыгінальнае:

*Выйти из тихого неба
Так, как выходит луна,
Может, открылась и мне бы
Звездных миров глубина,
Та глубина неземная,
Что неизменно зовет.
Видно, не зря, замирая,
В сердце дрожит небосвод.*

Ёсць у кнізе нямала і іншых вершаў, якія сведчаць на карысць таго, што белая ластаўка на пачатку самастойнай творчай дарогі ў паэзіі М. Шаўчонак з'явілася невыпадкова (а ўвогуле, як прызнаецца сама паэтэса, "вершы я пішу, колькі сябе помню, дый магчыма я і не пішу іх — яны проста прыходзяць да мяне"). Яна стала свайго роду творчым талісманам, што прынес ёй здзяйсненне шмат якіх жаданняў. А што не ўсіх, дык які чалавек можа сказаць, што ўсё, задуманае ім, ажыццявілася? Паэт — тым больш.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Творчасць М. Шаўчонак, аб чым засведчыла і першая яе кніга, — тая традыцыйная паэзія, якая моцная сваёй жыццёвай асновай. Свайго роду праграмным стаў для паэтэсы верш "Зямная":

*Магчыма, мяне спытаюць,
Адкуль я і хто такая?
З гонарам найвялікшым
Я адкажу: "Зямная!
Глядзіце — мая Рагзіма!..
Я сцежкай вунь той хадзіла.
Як радасць, за возерам сінім
Вёсны страчала і зімы...
А далей — чабор і бярозкі,
І сосны да самай вёскі".*

Зямная, бо не чужым для яе было характаваць родныя краявідаў, прыгажосць якіх увабрала ў сябе змалку.

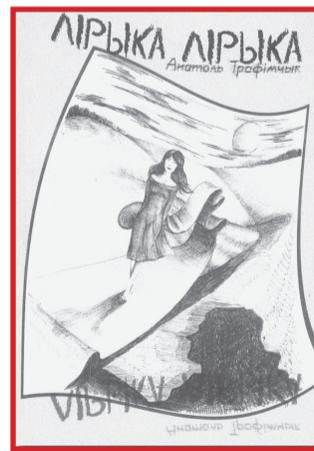
Зямная, бо, як і кожны ў такім узросце, застаючыся сам-насам са сваім першым каханнем, не заўсёды знаходзіла патрэбныя словы, каб выказаць усю гаму пачуццяў, але ад гэтай недаказанасці вершы ўспрымаліся яшчэ больш шчыра і непасрэдна.

Наступныя яе кнігі таксама засведчылі, што М. Шаўчонак належыць да творцаў, якія, хоць зорак з неба і не хапаюць, але якім нельга адмовіць у

адным словам, пісала М. Шаўчонак роўна, без асаблівых спадаў і ўзлётаў. І на прастойным узроўні. Таму з'яўленне кнігі "Искорка серца" для тых, хто ўважліва сачыў за яе творчасцю, стала ў чымсьці нечаканым. І таму, што гэты зборнік з'явіўся пасля пэўнага перапынку, але ў большай ступені, што ён рускамоўны. Ды толькі — не трэба спяшацца бачыць у гэтым здраду роднай мове. Усё ж паэзія — справа далікатная, і цяжка загадзя сказаць не толькі, як слова тваё адгукнецца, але і на якой мове яно спачатку гукнецца. Тым больш, што руская мова М. Шаўчонак, як і пераважнай большасці з нас, гэтаксама родная, як і беларуская. Галоўнае ў дадзеным выпадку, як усё напісана, на якім мастакоўскім узроўні. Ва ўсіх разе некаторыя творы нават выйграюць у параўнанні з ранейшымі. Важны і такі момант: асобныя з колішніх пададзены ў перакладзе на рускую мову. Праўда, адно незразумела: змешчаны яны ў пераўвасабленні самой аўтаркі ці ў перастварэнні кагосьці з тых перакладчыкаў, чые імёны з удзячнасцю яна згадвае ў пасляслоўі — Рымы Казаковай, Славы Пайны, Анатоля Кулагіна, Фёдара Яфімава, Іосіфа Васілеўскага.

«Калі я існую, то ў пачуцці...»

Як вядома, чалавек мае некалькі абліччаў, якія змяняюць адно аднаго ў залежнасці ад сітуацыі. У паэта іх у некалькі разоў больш, чым у звычайных смяротных (у кожным новым вершы ён паказвае сябе з іншага боку, дэманструе новую пачуццёвую праекцыю сваёй асобы), а насамрэч творца мае адно аблічча, аблічча паэта, якое можа крыху дэфармавацца пад уздзеяннем навакольнага асяроддзя (прыроды, соцыуму) або ўнутраных пабуджэнняў, пачуццяў, эмоцый.

Анатоль Трафімчык — менавіта такі паэт. "Лірыка лірыка" — трэці паэтычны зборнік аўтара. У ім чуліва асоба творцы праявілася ў поўнай меры — чытач мае магчымасць разгледзець партрэт лірычнага героя ў трох вымярэннях: з пункта гледжання паэзіі, прозы і філасофскага разважання. У зборнік уваходзяць вершы (інтымная лірыка), паэма, такая яркая і насычаная пачуццёвым зместам, што хочацца працітаваць яе ад пачатку да канца: "ЛЮБЛЮ" (навошта лішнія словы, калі і так усё зразумела? Асабліва добра ўсё разумее Т.В., якой прысвячаецца гэты змястоўны твор). Раман у паэтычных фрагментах, навела, "трактат дылеганта для дылегантаў", рэфлексіі. Усе творы аб'яднаны агульнай тэмай кахання, шчаслівага і не вельмі, блізкага і недасяжнага, доўгачаканага і ненавіснага, але, як ні дзіўна, не самаахвярнага а, хутчэй, эгаістычнага, часам з адценнем цынзізму і помслівасці. Гэта суцэльны імпульс, згустак фантазій, мараў, перажыванняў.

А зараз — пра ўсё па парадку. "Замест аўтарскіх уводзінаў..." — трактат дылеганта — легкадумны філасофска-рамантычны роздум. Добрая мова, разважання дастаткова лагічныя, хоць выкладзеныя сумбурна (што прызнае і сам аўтар), аднак адцягненны і аднакавовыя, выглядаюць як падгасоўка фактаў пад жадамы вынік. Аўтар — тыповы рамантык, схільны да ідэалізацыі. Трактат сакрамэнтальны настолькі, наколькі "сакрамэнтальнымі" могуць быць думкі і пачуцці кожнага трэцяга падлетка (такую статыстыку прыводжу адпаведна сваім уласным назіранням). "Egos" і "V(яно)К рэфлексій" можна ахарактызаваць "самымі скандальнымі раздзеламі зборніка". Яны палюхаюць дзяўчат сваёй удаванай непрыстойнасцю. Вершы з Egos-у, хоць брудныя і пашлаватныя, але па-народнаму шчырыя і самабытныя. Вось, да прыкладу, чатырохрадкоўе:

*Убіцца б у гэтыя грудзі
Ў лагчыне або на лузе,
На траўцы
ці нават на снезе,*

Цалуючы колькі ўлезе... Асаблівай рысай гэтага верша з'яўляецца яшчэ і тое, што прысвечаны ён не чалавеку, а "зусім незнаёмым грудзям", гэтак значыць, чалавечаму органу, а гэта падаецца ўжо вынікам уплыву постмадэрністычных тэндэнцый. Самым адданым прыхільнікам часткі "V(яно)К рэфлексій" быў бы З. Фрэйд, бо творы, якія ўваходзяць у гэты раздзел, — яркі доказ тэорыі падсвядомага, што назіраецца ў асабіста-аўтарскіх параўнаннях, асацыяцыях. "Лірыка лірыка" — сапраўды паэзія. Разнастайнасць твораў уражвае: акравершы, трыялеты, акрасанеты, паэма, уражвае і разнастайнасць літар у ініцыялах-прывячэннях. Аўтар выкарыстоўвае як агульна-чалавечую сімваліку, біблейскую і міфалагічную, так і нацыянальную і асабістую сістэму вобразаў. Ісус, Іуда, міфалагічныя героі і, на жаль, Люцыпер падаюцца ў класічнай сістэме сімвалікі. Гісторык (Анатоль Трафімчык мае гістарычную адукацыю) да-

ценне. Гэта не толькі сімвал кахання і прыгажосці, але і ўвасабленне сілы і жадання жыць самога лірычнага героя, яго нахнення. Ён сцвярджае: "Я памру — і патухне Венера". Аўтар па-свойму інтэрпрэтуе міфалагічныя вобразы, стварае новыя сучасна-міфалагічныя рэаліі, скарыстоўваючы "старую" сімваліку, і тым самым даказвае міфалагічную тэорыю Н. Фрая.

Вершы напісаны па-майстэрску, са смелымі арыгінальнымі рыфмамі:

*Бывай, каханая!
Бывай каханай!
Няхай тваім каханым нехта
будзе ў гэтым свеце з трохі
меншай ранай.
А мне? Даруй мне,
Божаму рабу.*

Зусім постмадэрністычнымі выглядаюць некаторыя вершы з іх стылізацыяй пад "плынь свядомасці".

"Кепская навела" — прازیчны твор, які нясе сэнсавую нагрукку паэтычнага, напэўна, таму аўтар не зусім матывавана называе яго элегіяй. Навела сапраўды кепская. Тыповыя героі (студэнт у стане амаль байранічнага спліну, які захапляецца чытаннем набокаўскай "Лаліты", надзвычай адукаваная і прыгожая дзяўчына-за межніца), тыповыя абставіны (лета, вёска, канікулы, танцы...), тыповыя падзеі (самі ведаецца). Асабліваць навелы — у прыгажосці мовы.

Зборнік "Лірыка лірыка" агулам цэласны, нягледзячы на траістасць спосабаў яе адлюстравання. Гэта споведзь заўсёды закаханага рамантыка, які сцвярджае: "Калі сябе я ў пагару,

*То толькі агнаму —
КАХАННЮ".*

Марына ВЕСЯЛУХА

памагае, ці, наадварот, пера-шкаджае лірыку, дапаўняючы вершы інтэлектуальнасцю, грунтоўнасцю-грувасткасцю прэзентацыі думкі:

*Скажаш быць
у ролі Праметэя —
Буду,
не спужаюся багоў:
Назаўжды прыкуты
да цябе я,
Прыкаваць багі
не змогуць зноў.
Скажаш —
стану я Зефірам-ветрам,
Ты — Эол,
і будзеш гнаць скарэй
Свой сюрпрыз,
а мой пунсовы ветразь
Да Асол, —
пад ім жа плыў бы Грэй.*

Адзін з цэнтральных вобразаў гэтага раздзела — вобраз Венеры. Разам з традыцыйнай, багдановічаўскай яго інтэрпрэтацыяй, ён мае і дадатковае ад-

Вячаслаў
ДАШКЕВІЧ

РУЧАЙ

Выручай мяне, ручай.
Выручай.
Я зраблю ўсяго
Пяць глыткоў.
Столькі ўнучаньцы
Было гадкоў.
А дачцы было
Трыццаць два...
У агні мая галава.
Выручай мяне, ручай.
Выручай.

ПРОСЬБА

Сырая зямелька, дазволь
Прыпасці грудзьмі
да тваёй прахалоды.
Суціш,
прыпыні мой боль
Ці забяры
да сябе назаўсёды.

НОВАЯ ХАТА

Эрнесту Ялугіну

Калі наша хата згарэла,
Такі, мусіць, выпай лёс,
Мама так пастарэла,
Але не ліла доўга слёз.
Жытло наноў збудаваці.
На ўходзінах —
поўная зала.
Калі ўсе балывалі,
Мама мне ўпотаі сказала:
“Хай бы наша хата згарэла
Дзесяць гадоў,
сыноч, назад.
Калі я шчэ сілы мела...”
І адвяла пагляд.

МОВЫ

Алегу Лойку

Турэцкая, нямецкая.
Руская, французская.
Армянская, іспанская.
Курдская, удмурцкая.
Польская, мангольская.
Яўрэйская, карэйская.
Фінская, грузінская.
Татарская, балгарская.
Тайская, кітайская.
Дацкая, славацкая.
Эстонская, японская...
Разбіўшыся на пары,
Ідуць па зямным шары.
А дзе ж наша, родная,
Па маці — лагодная,
Па бацьку — зычная,
Здатная, практычная?
Што з ёю сталася,
Дзе затрымалася?
Тут няма сакрэта.
Трапіла ў гета.
Гета — умоўнае.
Моўнае.

НЕБА

Алесю Разанаву

Ён неба асвоіў,
ён неба асвоіў.
Разбіў на градусы
і квадраты.
Нічога сабе не прысвоіў.
Затое мы ўсе —
багаты.

ХАКЕІСТЫ

Васілю Макарэвічу

Борт — не пярэна,
вы — не манахі.
Вясёлкай гараць
на плячах апранахі.

Пульса чачотка,
дыхання жар.
І рэў на трыбунах:
“Пя-яр!..”

Клюшка — на шчэпкі.
Шайба аж свішча.
Абраннікі веку,
рабы ігрышча...

ПРАГНОЗ

Адаму Глобусу

Што будзе,
Што будзе?
Тое, што было пры Будзе.
І пры Аўрааме.
Мама пры тату.
Тата пры маме.

ПРЫПЕЎКА

Васілю Шырко

Снегіры, снегіры.
Чырвоныя грудкі.
Дзед стары, дзед стары,
А да скокаў хуткі!

УЗІМКУ

Леаніду Галубовічу

Гурбы —
белыя мядзведзі.
Ляжаць вышэй плоту.
Во, цікава, як суседзі
Выйдуць заўтра
на работу.
Крок у бок —
лічы, прапашчы.
Нават і не пікнеш.
У раскрытай раптам пашчы
З галавою знікнеш.

БЕЗНАЗОЎНАЕ

Вадзіму Спрынчану

Мы захлынуліся б
ад здэкаў і пагроз —
Жыццё імі напоўнена
пад вечка —
Каб на пагорках
не расло бяроз,
А паміж іх не танцавала рэчка.

Мы задушыліся б
ад лютасці і гневу —
На тое шмат
яшчэ стае прычын —
Каб салаўінага не чулі спеву,
Не бачылі ў нябёсах
пльыткіх аблачын.

Мы звар'яцелі б
ад дзікунства і абраз —
Чакаюць скону
чалавечага хімеры —
Каб не гарэў на покуці абраз
Агнём нязгаснай
жыццядайнай веры.

КАСЦЁР

Песня
Марыне і Янку Лайковым

На што я толькі
сіл не траціў...
Як шмат што хочацца забыць.
Не тых, не тых я вінаваціў,
Замест таго,
каб разам быць.

Чаму ж чужым
страсаў я зоркі,
На ласку к родным
быў скупы?

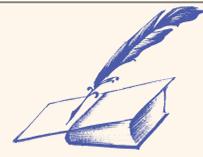
Скажыце,
мілыя пагоркі,
І ты скажы,
туман сляпы.

Касцёр не хоча разгарацца,
Галіны мокрая сквірцаць.
Напэўна, позна спавядацца
І немым голасам крычаць.

Душа над тым цяпер гаруе,
Што раньш зрабіць я лёгка мог.
Няўжо, няўжо мне не даруе
Высокі, літасцівы Бог?

Вольга
КУРДЗЮМАВА

Вольга Курдзюмава нарадзілася ў 1992 годзе ў Пінску. Друкавалася ў газетах “Заря”, “Полесская правда”, “Зорька”, у часопісах “Нёман”, “Надзея”, у альманахах “На ладонях Припяці і Пины”, “Гоман”. У 1999 годзе стала прызёрам гарадскога конкурсу маладых паэтаў, прысвечанага 200-годдзю з дня нараджэння А. С. Пушкіна. Узнагароджана граматай за ўдзел у гарадскім конкурсе “Дэбют”. Была пераможцай літаратурнага конкурсу Кубка маладзёжнай паэзіі ў рамках Дзён беларускай і шведскай культуры, узнагароджана Дыпломам першай ступені і паездкай у Стакгольм. Цяпер — вучаніца 10 “А” класа СШ № 12 г. Пінска.

Анатоль КРЭЙДЗІЧ

* * *
Вясны загадкавы малюнак —
Зімы апошні белы крок,
Як той каханна пацалунак,
Што сэрца растрывожыць змог.

Усё на свеце мае межы...
Сустрэча — гэта крыж дарог.
Ад нас нічога не залежыць —
Лёс вызначае толькі Бог.

* * *
Любы Пінск —
мой куточак Палесся,
Што ў душы назаўжды зберагу.
Птушкай я палячу ў паднябессе,
Ды не здраджу гнязду, не змагу.

Родны край,
як лютэрка дзяцінства,
На далонях азёраў і рэк.
Перамога дабро над злачынствам,
Сівердзіць ішчасце сваё чалавек.

* * *
Бяжыць, ляціць жыццё
Хвіліна за хвілінай.
Мінае забыццё
Легендай складнай, дзіўнай.

А што чакае нас
У будучыні хуткай?
Як сад вясновы, час
У вопратцы бялюткай?

Ці, можа, лістапад
У залатым кафтане?
Усё жыццё — парад,
Але такі складаны...

На далонях вясны

Красуе вясна
на прасторах Палесся,
У гасці мяне запрашае ласкава:
У далеч палёў,
у блакіт паднябесся,
У гоман птушыны, у росныя травы.

Прытулак знайду
пад галінай бярозы,
З губ смагу
вадзіца крынічная здыме.
Бяжыць па сцяжынцы
хлапчыначка босы,
Мяне ён натхняе
на верш аб Радзіме.

«Прыгажосць выратуе свет»

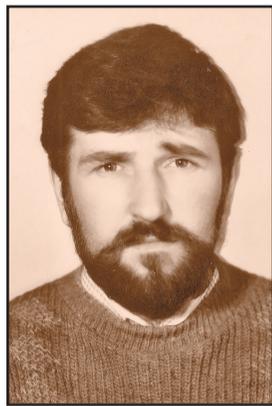
Прыгажосці чароўны наказ —
Старажытных часоў завет.
У паэзіі мой якраз,
Праз жыццё пранясу верш у свет.

Не згублю той праменьчык святла,
Тую мару дзяцінства майго —
Сэнс у ветразі белым знайшла,
У святым скрыжаванні радкоў.

Фота Кастуся Дробава

Мухабой

Анатоль КУДРЯВЕВІЧ

Апавяданне

з'яўляўся прычынай, але як бы ўскоснай. А тут, з гэтай мухай — фантастыка!

Ну вось хаця б гісторыя па-ступлення ў медыцынскі інстытут. Дарэчы, гэта назаўсёды засталася яго ўласнай тайнай. Нікому не насмеліся расказаць, хаця здарэнне набыло розгалас.

Конкурс у медыцынскі тым годам быў неймаверны. Акрамя сярэдняга бала па атэстаце, адзнакі выстаўлялі яшчэ і па субседаванні. Ён здаў бялологію на "выдатна", астатнія тры ўласнай тайнай — на "чацвёркі". На субседаванні доктар медыцынскіх навук паставіў яму рэдкую адзнаку — "выдатна". Пэўна, ён спадабаўся вучонаму? На пытанне, чаму паступае ў медыцынскі, Сямірадаў адказаў, што ў іхняй сям'і гэта нешта накіштал традыцыі.

— Вашы бацькі медыкі? — зацікавіўся прафесар, — і па якой спецыяльнасці?

— Не зусім так, — сумеўшыся, адказаў ён, — мой прадед лячыў людзей, хаця і не меў дыплама. Быў, як сёння гавораць, народным лекарам.

— Ну, і як? Дапамагаў людзям?

— Хто ж яго ведае? Але ехалі не толькі з навакольных вёсак... Лячыў травамі, замовамі. І не толькі хваробы...

— Цікава-цікава, — заахвочваў прафесар, — вельмі цікава. Працягвайце.

— Быў знахарам. Дык я запомніў, што ён заўсёды сцвярджаў: кожны чалавек — сам сабе ўрач. Лечаць не толькі зямлем, але найбольш словам. Вера лечыць людзей.

— Мудрым быў ваш прадед. Вядома гэта нетрадыцыйная медыцына, хутэй глыбіні народнага духу, тысячагадовае вопыт... А ў вашым родзе хто-небудзь яшчэ займаўся знахарствам?

— Дзед крыху практыкаваў... Але не з такім поспехам. Усе лічаць, што мне перадалося. Таму і паступаю ў медыцынскі, каб не быць шарлатанам. Каб мець маральнае права.

— Выдатна, малады чалавек. Стаўлю "выдатна". Вучыцеся. З вас атрымаецца ўрач. Першую пяцёрку стаўлю за сёння, — зярнуўся прафесар да калегі, і праяўляў руку для поіску студэнту: — Віншую! Вы залічаны. Заходзьце як-небудзь да мяне на кафедру, пагаворым пра нетрадыцыйную медыцыну, пра вашага прадеда.

Акрылены, ён выскачыў з аўдыторыі. І сапраўды, на другі дзень знайшоў сваё прозвішча ў спісе будучых студэнтаў. Яго агульны бал дасягнуў 26,1 — хто набраў толькі дваццаць шэсць — не праходзіў. Калі б прафесар паставіў яму "чацвёрку" па субседаванні — нельга было б і марыць пра інстытут. Нейкая адна дзесятая сярэдняга бала школьнага атэстата сыграла рашаючую ролю.

Але ж якім было расчараванне, калі на другі дзень раніцай (ужо збіраў рэчы, каб сесці ў цягнік і павезці радасць дахаты) зайшоў чыноўнік з дэканата:

— Прабачце, калі ласка, — павінаваўся ён, — атрымалася недарэчнасць. Згубілася копія вашага школьнага атэстата. Вашы адзнакі не могуць быць залічаны. Атрымаеце, што вы не прайшлі на конкурсе. Забірайце дакументы. Прыязжайце на наступны год і абавязкова паступіце.

— Як жа так? — толькі і змог вымавіць ён.

Раптоўна ўпаў у нейкі ступар і бязвольна асунуўся на ложак.

— Так атрымалася, прабачце... згубілася, — апраўдваўся чыноўнік, — не можам знайсці. Мы разумеем, што ваша віны няма.

Але... Адным словам, у дзве гадзіны ў сакратарыяце забярыце дакументы. Вам падрыхтуюць і аддадуць. Яшчэ раз прабачце, што так здарылася. Наступным годам пойдзеце па-за конкурсам.

Ён застаўся ў пакой адзін. Крыўда, пачуццё несправядлівасці ўскіпела, выбухнула вулканам. Як можна так з чалавекам? Нешта тут не тое! Яму ж казалі, што ён ужо залічаны... Сам бачыў сваё прозвішча ў спісе. І раптам за адну ноч усё змянілася? Афіцыйна было аб'яўлена: прахадны бал дваццаць шэсць! У яго ў запасе адна дзесятая... Дык у чым справа?

Чорнае падазрэнне варухнулася ў сэрцы. Атэстат! Яго маглі згубіць невыпадкова. Яго хтосьці мог проста скрасці...

Падышоў да акна. Сонца ззяе на ўсю моц. Неба яснае, ні хмурынкі.

Крыўда, распач, гнеў і ўзрушанасць...

І ён шпурнуў у сінечу неба вогненны папрок: "Калі Ты ёсць, Госпадзе! Калі ёсць справядлівасць у свеце і праўда, то..." — далей ён баяўся прамовіць нават у думках, але дакладна ведаў, чаго хацеў у той момант. Толькі кары, справядлівай адпомсты.

І раптам, амаль ва унісон яго думкам, выбліснула малаанка і грывнуў гром! За хвіліну да гэтага неба было чысціоткім. І вось з нейкага далёкага похмарка імгненна бліснуў электрычны разрад. Зігзагападобная малаанка слізганулася амаль перад яго тварам. Гром, здавалася, раскалоў зямлю. Заляскаець рэхам па вуліцы. Задрывалі рамы акна. Ён адхіснуўся назад. Праз хвіліну з надворка даляцелі крыкі. Нехта залямантаваў і заплакаў... Яшчэ праз хвіліну каля пад'езда кучкаваліся людзі.

Ён збег па лесвіцы. Тое, што адкрылася вачам, было жудасным. На прыступках ляжала маладая дзяўчына: тварам дагары, вочы шырока расплюшчаны. Правы бок твару сінеў, валасы абсаленыя. Каля скроні цёмна-чарнілавае пляма. У нязграбна закінутай руцэ разгорнутая папка з паперамі.

— Абігурыентка, — сказаў нехта.

— Выклікайце "хуткую"! На вахце ёсць тэлефон, можна павяніць...

— Божа мой, Божа, што ж гэта нарабілася!? Я ж толькі што размаўляла з ёю... "Цёця Ядзя, гаворыць, павіншуйце мяне, я паступіла. Мяне прынялі..." Божа мой, Божа... — лямантавала вахцёрка інтэрната.

Сонца сляпіла вочы. Ні кроплі дажджу не ўпала на зямлю. І было неверагодным, адкуль уззялася малаанка?

У дэканате, калі ён прыйшоў забраць дакументы, яго агаломшылі навіной: няўзнак адшукаўся яго атэстат. Першага верасня ён можа прыязджаць на заняткі. Але ранейшай радасці ад паступлення не было.

Пра гэты выпадак напісалі амаль усе мясцовыя газеты. Але ніхто, акрамя яго, не ведаў сапраўднай прычыны здарэння. Яго атэстат адшукаўся якраз у той самай папцы з паперамі...

Забітая думкай муха зараз ляжала ў разгорнутым канспекце і была больш неверагодным здарэннем, чым гром сярод яснага неба.

супадзенне яшчэ варухнулася ў душы. Насмеліўся толькі пад ведаць. І зноў атрымалася... Другое няскомае, забігае "думкай", ці чымсьці іншым, лягло побач з першым у канспект па фармакалогіі.

Экзамен здаў на "выдатна". Але новую сваю здольнасць нікому не адкрыў. Толькі праз год, ужо на трэцім курсе аднойчы не вытрымаў. Так склалася: захацелася пахваліцца. Потым доўга злавяў на сябе, што не стрываўся, бо адрозжы ж і прыляпілася гэтая абразлівая мянушка: Мухабой.

Неяк вечарам у іхняй пакой набілася чалавек вострым аднакурснікам. Цяжка ўспомніць, з чаго пачалося. Спачатку гулялі ў карты, затым хтосьці паказаў просценкі фокус. А пасля нехта сказаў, што фокусы — гэта падман. І прапанаваў падняць табурэтку адной рукой і па супрацьлеглую ад спінкі ножку.

Аказалася, зрабіць складана. З усёй гурмы з задачай справіліся толькі тры, самых дужых. Астатнія рабілі беспаспяхоўныя спробы. Затым па чарзе становіліся на галаву. І пайшло, і паехала... Хто на што здатны. Хто больш мудры і больш спрытны. А вось так... А гэта вы ўмецеце?

Тут і падштурхнула нешта яго. — Што вы ў дзяцінства гуляеце? Глядзіце, што ўмею я. Увага! Сачыце за маімі вачыма, і вось за гэтай мухай!

Усе сіцлі. А ён засяродзіўся, ускінуў вочы і паўтарыў свой даўні эксперымент. Студэнты пераглянуліся, паціснулі плячымі. Нехта пастукаў пальцам па скроні.

— Гм! — чмыкнуў Сцяпан-Шварцэнегер, самы дужы з курса, — сама здохла! Прыйшоў яе час і адкінула лапкі, — усе дружна заржалі: — Паўтарыць зможа? Для чысціні эксперыменту.

"Калі ласка!" — і праз хвіліну другая муха жвірчэла і круцілася на падлозе ў прадсмяротных сутаргах.

— Мухабой! — лягнуў нехта. І ўсе дружна выбухнулі рогатам, зьялі на нішто яго высікі: "Ад сёння будзеш у нас інтэрнацкім мухабоём. Калі спагрэбішся, паклічам".

З таго часу і прыляпілася гэтае мянчо. Праўда, часцей так яго звалі за вочы. Але іншы раз спрабавалі і адкрыта здэкавацца з такой арыгінальнай здольнасці. Аднойчы стараста курса Растаевіч паклікаў на кухню. Пар дзесяць вачэй утаропіліся на яго, калі ён зайшоў следам за Растаевічам.

— Ёсць справа, — сказаў стараста, — хочаш падзарабіць?

— Канечне. А што трэба рабіць? — наўна спытаўся ён.

— Вось, надакучылі гэтыя мухі. Ты ж у нас прафесійны мухабой, ды табе што раз плонуць! Паварочай вачыма і — адны трупы... Будзем плаціць па тры капейкі за муху. Глядзі, колькі грошай лятае? Ракфелерам станеш!

Усе прысунулі са смеху. Растаевіч лічыўся лідэрам, да яго прыслухоўваліся. У студэнцкім асяроддзі няма нічога горшага, калі нехта становіцца аб'ектам агульных кпінаў.

Вячаслаў вытрымаў паўзу і неяк вінавата ўсміхнуўся:

— Добра, — сказаў ён, — але ты не баішся застацца без грошай?

— Мы яшчэ паглядзім, як ты справішся з работай.

Усе з цікавасцю сочаць за будучым паядынкам.

І раптам спакойным голасам, глядзячы проста ў вочы, Вячаслаў пытаецца: "Слухай, Растаевіч, уласна кажучы, — і буравіць таго чорнымі вачыма, — а чым ты сам адрозніваешся ад мухі?"

Хтосьці ў кутку хіхікнуў на такі паварот, але стараста так зірнуў на яго, што той ледзь не папярхнуўся ўласным смехам.

Павісла гнятлівая цішыня. "Нічым чалавек не адрозніваецца", — адказаў ён сам на сваё пытанне, разярнуўся і моўчкі пайшоў да сябе ў пакой.

І муха... Увесь час назола-муха, згаладала пасля зімовай спячкі, з агідным зумканнем пікіравала на яго: то сядла на шыю, то лезла ў вуха, то раптоўна ўлатала ў коратка стрыжаньня валасы. Паспявала сяды-тагды і балюча куснуць. Гэта раздражняла да шаленства, да нейкай неўтаймоўнай ласці.

У каторы раз ён шпурляў падручнікі на ложак і ганяўся з газетай за няўлоўным насякомым. Спрабаваў адціснуць муху да акна, спадзяваўся, там яна страціць арыентацыю, — будзе бяздумна таўксіці шкло. Тады расцісне яе фіранкай. Але муха папалася з хітрыкамі. Да акна не ляцела. У час аблавы сядла на столу і спакойненька так, задало перасмыкала лапкам, рыхтуючыся да чарговай атакі.

Быццам здэкавалася з яго. Ён выпэчкаўся ў пабелку, ледзьве не разбіў лямпачку, а муха так і засталася недасягальнай. Ды толькі браўся за канспекты, толькі-толькі ўнікаў у напісанае, размяркоўваючы і ўпарадкоўваючы свае веды па фармакалогіі, як яна зноў і зноў з зумканнем, або наадварот — амаль што бязгучна кідалася раптам на яго, як на ахвяру.

І быў момант (ён доўга да-следаваў і вывучаў потым тое імгненне), быў момант, калі ён сцяўся, быццам пружына, сабраў сябе ў нейкі сканцэнтраваны імклівы імпульс, і ў адначасе імгненна выпліснуў вонкі сваю істоту: вачыма, сльхам, пачуццём, думкай памкнуўся насустрач маленькай крылатай кропцы, якая ў чарговы раз закручвала над ім віраж. І здарылася неверагоднае! Муха, нібыта падстрэная нябачнай куляй, упала на падлогу, шалёна закруцілася на спіне і замоўкла. Ён здзівіўся, прысеў і падчпў яе пазногцямі за празрыстыя крыльцы, паднёс да святла. "Здохла! — і верыў, і не верыў Вячаслаў, — магчыма, збег абставін? Супадзенне?". Паклаў мёртвую муху на разгорнуты канспект, задумаўся. Уперыўся ў адну кропку, быццам узіраўся ў нябачную прастору.

"Вось дык навіна, — разважаў ён, — навошта мне яшчэ і гэта?" Тое, што думка матэрыяльная, ён ведаў з дзяцінства, не верыў, а менавіта ведаў. І матэрыяльная не столькі ў тым, што набывае прадаметнасць апасродкавана, праз дзеянне, а ў непасрэным прамым сэнсе: сама сутнасць думкі нясе вогненную матэрыю. Усё створанае чалавекам выклікана з нябыту праз думку. Тут няма нічога дзіўнага. Паміж задумай і здзяйсненнем ляжаць толькі час і справа. Гэта проста і зразумела. Але вось зразумець, што ў сваім пачатку думка нясе адчувальную матэрыю, якая можа забіць на лютую ж муху — крыху складаней. Ніколі не чакаў, што ў гэтым можна так відавочна пераканацца. Прамыя сведчанні знаходзіліся і раней. Ды тыя здарэнні можна было спісаць на выпадковасць, на ўмяшальніцтва нейкіх вышэйшых сіл, і тое, што здаралася, не было здзейснена менавіта ім. Так, ён, безумоўна,

У сваіх марах Вячаслаў эксперыментавалі з думкай. І не толькі з ёю. Ён ведаў, калі чагосьці вельмі хочаш, яно абавязкова здараецца. Стукайся — і адчыняць, жадаеш — і будзеш мець. Толькі трэба навучыцца жадаць усёй істотай, чакаць прагна, а марыць апантана — і тады даб'ешся чаго заўгодна.

Ён любіў гуляць у разумовыя гульні сам з сабою, з людзьмі і абставінамі. Іншы раз здавалася, мог прадабачыць падзеі, нават пракаваць той ці іншы сыход. Яшчэ з юнацтва гэта ператварылася ў своеасаблівую гульні з рэчаіснасцю. Напрыклад, для пачатку патрэбна было некалькі разоў, нібыта зазіраючы ў будучыню, прадвызначыць ход падзей. Вось, ідзе чалавек, ён паверне направа ці налева? Загадаў самому сабе: "Направа!" Калі чалавек скіроўваўся ў задуманы бок, загінаў палец: "Ёсць!" — адзначаў пра сябе, — адзін!" Ляціць птушка... "Сядзе ці не сядзе на дрэва?" "Села! Выдатна", — і загінаў палец. Па вызначанай метадазе неабходна было падаваць такое ж трэцяе супадзенне-прадабачанне! "Ёсць!" — гаворыў ён, калі здаралася і ў трэці раз, стрымліваючы гатовае вырвацца з сэрца пачуццё радасці. Быццам бы акумуляваў у сабе прагнае жаданне і тады загадваў тое, чаго вельмі хацелася. Уяўляў жаданае, візуалізаваў яго — і яно абавязкова здзяйснялася.

Гадоў трынаццаць яму было, калі ўпершыню задумаўся над прамой залежнасцю падзей ад нашых думак і ўяўленняў.

Аднойчы дапамагаў дзеду драгаваць свінню. Паўтарагадалая свіння раздаравалася і перарыла ўвесь хлём. Дзед падрыхтаваў сталісты дроцік, загнуў яго літарай "П" і завастрыў ніжнія канцы напільнікам. Патрэбна было практуць дроцікам храшчык лыча, закруціць канцы, адшчыкнуць лішніе і загнуць уверх. Пры спробе рыцця дроцік у лычы балюча вярэдзіў, і жывёліна хутка адвыкала ад дрэннай звычкі.

Дзед зашмаргнуў верхні лыч пятлёю, перакінуў вярочку праз жэрдуку, і яму, павішыў ўсім целам на вярочыне, не складана было ўтрымаць двухсоткілаграмовую свінню, якая намагалася вырвацца з пасткі, пранізліва вішчэла і адступала назад, яшчэ мацней зацягвала на лычы зашмаргу. Ён сачыў за дзедавымі рухамі. І вось на нейкі момант уявілася: дзедава рука каўзанулася, пальцы трапілі ў рот, і раз'юшана ад болю жы-вёла грызнула руку. Такага яшчэ не здарылася, проста прымроілася. Але ў наступную хвіліну ўсё паўтарылася нанова. Дзед высмыкнуў з пашчы акрываўленыя пальцы, і зыркнуў на ўнука злым позіркам: "Чаго ўталопіўся?! — закрычаў, вйнаваўчы яго ў здарэнні, — вочы дрэнныя ў цябе!". Ды і сам Вячаслаў спужаўся таго, што адбылося: няўжо сурочыў?

Па жыцці яго крыўдзілі часта, але ён прывычыў сябе не лавіцца. Ні на кога не трымаў зла. Многія такое ўсёдараванне лічылі слабіной характару. Яму думалася інакш: думка, распалена пачуццямі, можа нарабіць шмат благага. Неаднойчы прыкмятаў: як толькі ў сэрцы з'явіцца крыўда на каго-небудзь, — з тым чалавекам абавязкова здараецца нешта нядобрае.

У медыцынскім яго прызвалі Мухабоем. Праўда, звалі так нядоўга. Таму была свая прычына.

Першы раз гэта здарылася знянацку, нечакана для яго самога. Нават уявіць сабе не мог, што і такое магчыма. Сядзеў, абклаўшыся канспектамі і падручнікамі ў інтэрнацкім пакой, рыхтаваўся да заўтрашніх іспытаў па фармакалогіі. Зубрыў класіфікацыю лекавых сродкаў і лекавых формаў. Усе гэтыя болюсы, парашкі, капсулы, таблеткі... Растворы і суспензіі, мазі і гелі, пасты... Ніяк не ўцямяшваліся ў свядомасць. Антыбіётыкі, інвазійныя сродкі, сульфаніламіды... Што яшчэ? Ды ці мала што можа спытаць Болюс (Лікворнік Імануіл Якаўлевіч) — выкладчык фармакалогіі. Напрыклад, чым мазь адрозніваецца ад геля? Або, на якой аснове і ў якой прапорцыі рыхтуюцца настоі?

Арт-пацеркі

У гасцях у жывапісца, графіка і паэта

Лета ў зеніце. Але ўжо ідзе падрыхтоўка да XV Мінскага міжнароднага кінафестывалю "Лістапад". Дырэктар фестывальнай дырэкцыі Валяціна Сцяпанавічавая на прэс-канферэнцыі сталічным журналістам, што сёлетні кінафэст пройдзе з 15 па 22 лістапада і адрэагавана інфармацыя даслана беларускім пасольствам у 44 краінах і замежным дыпламатам, акрэдытаваным у Беларусі. Чакаецца, што ўдзельнікамі "Лістапада-2008" будуць прадстаўнікі 85-і краін, а кінасеансы і творчыя сустрэчы наведваюць больш як 200 тысяч гледачоў. Падчас юбілейнага фестывалю будуць ладзіцца конкурсныя і рэтраспектыўныя паказы фільмаў, пазаконкурсны прагляд работ беларускіх кінематаграфістаў, творчыя сустрэчы са стваральнікамі фестывальных стужак, дні кіно краін-удзельніц, тэматычныя паказы студэнцкіх работ "Кіно XXI стагоддзя", канцэрты "Музыка фільмаў". Плануецца шэраг іншых імпрэз, у тым ліку фестывальныя паказы ды сустрэчы з актэрамі ва ўсіх рэгіёнах нашай краіны. Дырэкцыя "Лістапада-2008" накіравала запрашэнне на ўдзел у фестывалі польскаму майстру рэжысуры Кшыштафу Занусі з просьбай узначаліць міжнароднае журы.

Юбілейная кніжна-ілюстрацыйная выстаўка, прымеркаваная да 80-годдзя народнага мастака краіны, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі, прафесара Гаўрылы Вашчанкі (на здымку), разгарнулася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі да 20 ліпеня. Змястоўная экспазіцыя, названая "Імгненні, спыненыя майстрам", уключае альбомы, кнігі, артыкулы, паштоўкі ды рэпрадукцыі работ знанага жывапісца і педагога. Гэта больш як

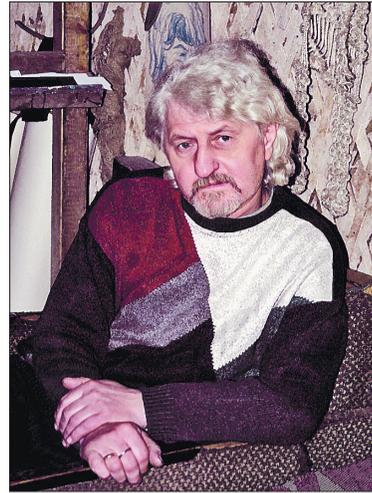

130 дакументаў, з якімі можна і папрацаваць у чыгальнай зале, у тым ліку зрабіць каляровае ксеракапіраванне, сканіраванне і анаграфічнага матэрыялу.

Хаця мастакі творчага аб'яднання БСМ "Верасень" часам і не падзяляюць стылёвыя пошукі ды прафесійныя пастулаты адно аднаго, яны перакананыя ў тым, што ўзаемапавага ў актыўным творчым суіснаванні, супольная выставачная дзейнасць, імкненне да кампраміснага вырашэння праблем забяспечваюць аптымістычную перспектыву, дазваляюць падтрымліваць надзею на будучыню. Графікі-станкавісты, акварэлісты і мастакі кнігі, яны запачаткавалі сваю суполку на сходзе ў верасні 1989 года: адсюль і яе назва. Такім чынам, творчае аб'яднанне Беларускага саюза мастакоў "Верасень" амаль праз год адзначыць сваё 20-годдзе. Пра набыткі ды пэўныя тэндэнцыі ў іх графічных, а таксама жывапісных работах можна меркаваць, паглядзеўшы выстаўку суполкі ў сталічным Палацы мастацтва. Экспазіцыя прабудзе тут да 20 ліпеня.

С. ВЕТКА
Фота аўтара

Дзе я? Дзед Мароз і Снягурка ляцяць насустрач адно аднаму, зусім, як Марк Шагал і яго Бэла, а побач, на прутках парасона, як зоркі на далёкіх арбітах, круцяцца ёлачныя ўпрыгажэнні... Гардзіны з тонка перавязанымі асінямі "таліямі" ўпрыгожаныя эратычна акрэсленымі кардоннымі бюстамі. Гаўбец насцярожвае забаўнай супрэматычнай інсталяцыяй, якая складаецца з некалькіх дзесяткаў кубкаў кавы і старадаўніх лялек, якія губляюць не толькі рукі і ногі, але і цікавасць да сябе, бо іх "мамы" і "таты" зараз сядзяць за камп'ютэрнымі сталамі. Стары барочны гадзіннік адлічвае імгненні: час заўжды бяжыць хутчэй за нас.

Недамоўленыя карціны Валерыя Чукіна

На падлозе стаіць ваза, стылізаваная ў духу старажытнагрэчаскіх амфар, а за сталом сядзіць Валерый Чукін, жывапісец, графік і паэт.

У Чукіна лінія пластычная, кампазіцыя арыгінальная, колеравая гама непаўторная і час-пачас непераймальная. Ён любіць "недамоўленыя" карціны і піша іх толькі тады, калі чуе, як у паветры нешта кружляе, закрэае сэрца, гудзе — і пакуль гэтае гудзенне не спыняецца, карціна ствараецца на адным подыху.

Кажуць, што ў дынастыях таленавітых людзей больш. Бацька Валерыя Чукіна Віктар Мацвеевіч скончыў матэматычны факультэт Томскага ўніверсітэта, у школе выкладаў маляванне і чарчэнне. Вельмі хораша спяваў у народным хоры, граў на розных інструментах: балалайцы, гітары, гармоніку. Можна сказаць, што Валерый гадаваўся ў атмасферы прыгожага. Бацька не прымушаў яго ні да якога мас-

тацтва, але знаёміў з усімі: хай сыноў выбірае сам, што яму па душы. Маці, наадварот, была надзвычай строга, і пад яе прымусам Валерый выконваў хатнія заданні амаль каліграфічна.

Дзяцінства, багатае на ўражанні, прайшло пад Кіевам: падлетак спяваў народныя песні ў хоры, граў на гітары і балалайцы, наведваў танцавальны гурток і з вялікім поспехам увасобіў галоўную ролю ў спектаклі "Бронзавая ітушка" паводле А. Рыбакова. Але вось што дзіўна! Напачатку Валерый паступіў не ў тэатральна-мастацкую акадэмію, а ў Ленінградскі інстытут чыгуначнага транспарту на факультэт лічылных і вылічальных машын.

Юнак вельмі любіў матэматыку, ды так, што ўсе кантрольныя работы пісаў... у вершах. І толькі калі сутыкнуўся з вышэйшай матэматыкай, усё часцей пачаў лавіць сябе на думцы: "Не, я вельмі

эмацыянальны, нават сентыментальны малады чалавек, даволі далёкі ад строгіх лагічных формул".

І сапраўды, правучыўшыся толькі адзін год у інстытуце чыгуначнага транспарту, ён паступіў у Віцебскі педінстытут на мастацка-графічны факультэт, які і скончыў у 1973 годзе. За гэты час ён стаў членам Беларускага саюза мастакоў, творчага аб'яднання "Квадрат". Яго выставы праходзілі ў Расіі, Іспаніі, Канадзе, Польшчы, Ізраілі. Ён удзельнік Міжнароднага Шагалаўскага пленэру і Міжнароднага пленэру "Малевіч. УНОВІС. Сучаснасць".

Вядома ж, на паперы нельга перадаць усе тыя псіхалагічныя нюансы, адмысловы гумар, тонкую аўру, якая з'яўляецца, калі твой суразмоўца — цікавы чалавек. Чукін — романтичны авантурыст: калі ён з сябрамі "Квадрата" быў у Пецярбургу, дык прапанаваў ім знайсці

ўдаву Казіміра Малевіча. Хлопцы купілі вялізны букет ружаў, шампанскае, цукеркі і накіраваліся ў госці. Наталля Андрэеўна вельмі ўзрадавалася нашым візітам.

Дазнаўшыся пра гэты выпадак, я падумала: а колькі ж цікавых дзвярэй застаецца для нас закрытымі з-за нашай нерашучасці, хоць там, можа, нас чакаюць дагэтуль!

Калі паехалі на ўскраіну Віцебска наведваць магілу Юдэя Пэна, дык менавіта Валерый прапанаваў сябрам замест кветак да помніка мастака пакласці капелюшы.

У сваёй творчасці В.Чукін — пранікнёны майстар, востра псіхалагічны і ўтрапёны. Калі глядзіш на яго карціну "Вечнасць", сэрца сціскае цяжкі боль: Ісус Хрыстос развітваецца з людзьмі і падымецца ў неба. Светла-блакітны погляд богачалавека выказвае такую смяротную тугу, такі невыносны смутак, што глядач нібы чуе: "Людзі, вы не ведаеце, што вы робіце!" На карціне "Маці Хрыста" паказана цяжкая Марыя: ад карціны ідзе плынь светлай энергіі, вельмі чыстай і ўзнёслай. Будучыя маці задумлена глядзіць унутр сябе і, безумоўна, прадчувае: "Я нараджу сына, самага лепшага на зямлі чалавека, а ён загіне ад людзей і за людзей".

Стыль Чукіна — мінімалізм сродкаў, як у творчасці, так і ў жыцці. Я спытала ў мастака, што значаць для яго ўмоўнасць, асацыятыўнасць і сімвалічнасць, і ён адказаў: "Рэалістычнае ўвасабленне мары". Я пацікавілася, ці адносіцца ён да мастакоў, якія могуць выканаць усялякі сацыяльны заказ: і партрэт стварыць, і пейзаж намаляваць, і храм упрыгожыць? У адказ пачула, што калісьці Валерый з вядомым тэатральным мастаком А. Салаўёвым марылі распісаць храм. Не давялося.

Цяпер В.Чукін добра ведае: "Мастацтва — гэта спроба расквеціць асабісты храм душы. Галоўнае — не разбурыць яго".

А творчасць для мастака — гэта тая іпастась, у якой ён заўсёды застаецца самім сабою. Валерый прызнаўся, што некай захачеў адпомсціць ворагу на паперы, а дакрануўся да аркуша — знікла помсліваць, зноў зрабіўся чыстым і светлым душою.

А яшчэ мастак прызнаецца, што ў яго не атрымліваюцца варыянтны ўласныя карціны, бо шчыра лічыць: добрая недасканаласць лепш за дрэннае маляванне.

Сёлета В.Чукін стварыў вельмі дасканалую графічную работу "Вясна": праз галіны вярбы праглядаецца перспектыва Дзвіны з ледзянымі заторамі на цёмнай вадзе і бельмі "фіранкамі" на блакітным небе. Гармонія душы выказала сябе ў плаўнасці ліній і — у недаказанасці.

Наталля САЛАЎЁВА
На здымках: Валерый Чукін, яго работы "Вечнасць" і "Рыбі". г. Віцебск

Рэха публікацыі

У "ЛіМе" за 30 мая пад загалоўкам «Што зрабілі з "Паўлінкай"?» і з каментарыем ад рэдакцыі быў надрукаваны ліст за подпісам Н. М. Грынкевіч, якая надзвычай ад-

моўна выказалася пра пастаноўку знакамітай п'есы Янкі Купалы на сцэне Мазырскага драматычнага тэатра імя І. Мележа. Гэтая публікацыя, а дакладней, абураны тон аўтара ліста, выклікала рэакцыю нашых неабыхавых і кампетэнтных чытачоў. Друкуем адзін з такіх водгукаў.

Яшчэ раз пра мазырскую «Паўлінку»

драўляныя конкі, стажкі, свінкі і козлікі, якія падкрэсліваюць камедыйны жанр сцэнічнага твора і спрыяюць яго ўвасабленню. З канкрэтных побытавых прадметаў на сцэне сапраўдным упрыгажэннем з'яўляецца распісаны куфар і акно з карункамі, якое ўвесь час задзейнічана ў пабудове мізансцэн: менавіта ў ім бачым мы твары гасцей, доўгачаканае з'яўленне пана Быкоўскага. Акно нібы фіксуе самыя значныя моманты падзей.

Мазырская "Паўлінка" вельмі адрозніваецца ад вядомых традыцыйных увасаблен-

няў гэтага твора. Музейным, можна нават сказаць, узорным ужо стаў аднайменны спектакль Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. Акцэнт у ім робіцца на зорныя імёны, высокая майстэрства купалаўскай трупы. У Мазырскім тэатры адбываецца зусім іншае: усе ролі выконвае моладзь, ствараючы свой, уласны, бліскучы спектакль, які іскрыцца жыццерадаснасцю і маладосцю. Самааддана, таленавіта працуюць у "Паўлінцы" актэры М.Кліменка, А. Чыжык, А.Пракопава, А. Фяськоў,

А.Апет, В.Дубраў і іншыя. Пана Быкоўскага па-майстэрску выконвае В. Шушкевіч. Касцюм заходнеўрапейскага вальмोजы з прыгожым капелюшом падкрэслівае імкненне героя да знатнасці і вытанчанасці. Акцёр жа надзяляе пана Быкоўскага гумарам, прыхаванай палахлівасцю і дабрынёй, што выклікае сімпатыю да персанажа, цікавасць і шчырае спачуванне ў глядзельнай зале.

Спектакль Мазырскага драматычнага тэатра імя І. Мележа вызначаецца арыгінальнасцю рэжысёрскай задумы, смелым, яркім акцёрскім ансамблем.

Вераніка ЯРМАЛІНСКАЯ, тэатразнаўца

Самая вялікая, шматнаселеная, ахінутая легендамі ды таямніцамі планета ў галактыцы мастацтваў — оперны тэатр. На гэтай планеце напоўніцу запанавала лета: Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы Беларусі па-творчы годна завяршыў свой 75-ы сезон, падрыхтаваўся да замежных гастролі, пасля якіх — адпачынак. А там і працяг працы над чарговай прэм'ерай, і доўгачаканае вяртанне ў абноўленыя родныя сцены... Пра сённяшні дзень і творчыя перспектывы Нацыянальнага акадэмічнага тэатра оперы Беларусі мы размаўляем з яго дырэктарам Валерыем ГЕДРОЙЦАМ.

ходам нашых дзетак на 11-гадовае навучанне ў школах мяркуецца скараціць выкладанне гісторыі сусветнага мастацтва. Думаю, калі сапраўды будзе вырашана ахвяраваць гэтым прадметам, здарыцца страшная памылка. Бо грамадства ўжо даўно заклапочана тым, як "адукоўваюць" нашых дзяцей папулярныя каналы тэлебачання, дзе класічнае мастацтва, і опера ў тым ліку, — вельмі рэдкі госць. І яшчэ я думаю, што оперны тэатр, у тым ліку і наш, павінен трошкі бліжэй стаць да сучаснага жыцця. Нядаўна мне давялося паглядзець спектаклі Нацыянальнай оперы ў Амстэрдаме: "Трыстан і Ізольда", "Севільскі цырульнік". Музыка гучыць класічная, а падзеі адбываюцца ў цяперашнім часе. Не скажу, што гэтак павінна быць ва ўсіх спектаклях.

Агульная плошча тэатра 36,7 тысяч квадратных метраў. Балет павялічвае сваю рэпетыцыйную плошчу ў 1,9 раза, опера ў 2,3. Вытворчая плошча пашыраецца ў 1,7 раза. Глядзельная зала разлічаная на 1207 месцаў.

Оперы на кананавана маладосць

— Валерый Карлавіч, сёлета ў чэрвені наш оперны калектыў дэбютаваў на сцэне Летняга амфітэатра ў Віцебску: адбыўся паўнавартасны паказ оперы "Кармэн" з удзелам вядучых салістаў. У музычным асяроддзі загаварылі пра перспектыву: маўляў, у фестывальнай сталіцы на Дзвіне можна будзе запачаткаваць і Міжнародны фестываль опернага мастацтва.

— Але ў нас напярэдадні таго спектакля былі асаблівыя клопаты, сумненні. Знакамітая пляцоўка трывала звязана з традыцыйна "Славянскага базару ў Віцебску". Думалася, што наш тэатр не зусім будзе там да месца. Да таго ж, якраз перад нашым прыездом у Віцебск сапсавалася надвор'е, таму людзі не надта хацелі бавіць час на адкрытым паветры. І для тэатра першае выступленне на незвычайнай пляцоўцы было звязана з моцнымі хваляваннямі. Але спектакль прайшоў на высокім узроўні, яго вельмі цёпла прымалі — дарэчы, увесь партэр быў заняты глядачамі. Мы адчулі, што можам прывозіць у Віцебск спектаклі ці канцэрты класічнай музыкі: ёсць жаданне ў тамтэйшых глядачоў сустракацца з намі, а ў работнікаў культуры Віцебска ёсць імкненне спрыяць такім сустрэчам.

— Але ж гэта было ўжо не першы вопыт пленэрных выступленняў тэатра. "Ноч оперы ў Мірскім замку", канцэрты ля Сафійскага сабора ў Полацку — вядомыя праекты...

— І, дарэчы, паводле вынікаў мінулага года ў галіне музычнага мастацтва наш праект "Шо-дзёры сусветнай класікі ля сцен старажытнай Сафіі" быў адзначаны спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Беларусі, што і дае нам дадатковыя маральныя сілы і ўмацоўвае аўтарытэт тэатра. Кіраўніцтва Полацка сёлета зноў запрасіла нас на свята горада, і мы далі там канцэрт з лепшых твораў класічнай музыкі, оперных фрагментаў. Запрасілі паўдзельнічаць у ім і вядучых салістаў Нацыянальнага тэатра оперы з Кіева. Акцыя ў Полацку, як і спектакль "Кармэн" у Віцебску, адбывалася ў межах грамадска-культурнай акцыі "Мы — беларусы!". Дзякуй Міністэрству культуры Беларусі, якое нас падтрымала ў яе правядзенні.

А цяпер тэатр оперы — у прадчуванні наваселля. На час рэканструкцыі будынка ўмовы існавання калектыву, як вядома, склаліся незайздросныя. Зала Цэнтральнага дома афіцэраў непрыстасаваная для оперных спектакляў, і разам з намі пакутуюць глядачы. Мусім шукаць пляцоўкі для канцэртаў, ладзім цыклы вечароў у сталічнай філармоніі. Зрабіліся традыцыйны выступленні оперных салістаў, хору і аркестра ў Палацы Рэспублікі. А ў межах акцыі "Мы — беларусы!" тут прайшла аншлаговая праграма з удзелам нашых землякоў, якія працягуюць у Марыінскім тэатры Санкт-Пецярбурга. Таксама нашы артысты часта выязджаюць з камернымі праграмамі да жыхароў сельскай мясцовасці, у аграгарадкі. Прычым, калі ўпершыню на класічны канцэрт людзі ідуць з нейкай насырагай, другая сустрэча атрымліваецца ўжо зглівай і цёплай.

— Прыхільнікі опернага мастацтва, у тым ліку і чытачы "ЛіМа", ведаюць, што за гады рэканструкцыі будынка тэатра творчы працэс у вашым калектыве ніколі не перарываўся і нават зрабіўся больш інтэнсіўным, набывшы новыя формы.

— Так. Бо самае галоўнае для нас — захаваць творчы патэнцыял калектыву. І, дзякуй Богу, ён атрымаў нават пэўнае развіццё. Апошнім часам нашы артысты з вялікім поспе-

За час працы "на чужой тэрыторыі" тэатру ўдалося паставіць больш як дзесятак аднаактовых спектакляў, у тым ліку на аснове твораў сучасных беларускіх аўтараў, рускіх і заходнеўрапейскіх кампазітараў.

хам удзельнічаюць у прэстыжных сусветных конкурсах. У прыватнасці, маладая салістка тэатра Аксана Волкава летась стала пераможцай Міжнароднага конкурсу вакалістаў імя М. Глінкі. Выпускнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Юрый Гарадзецкі, прыняты на працу ў калектыў яшчэ студэнтам, нядаўна атрымаў званне лаўрэата 78-га Міжнароднага конкурсу імя каралевы Елізаветы ў Бельгіі. Тры маладыя артысты аркестра тэатра на Міжнародным конкурсе музыкантаў-духавікоў у Юрмале атрымалі 1-ю, 2-ю і 3-ю прэміі. Ёсць патэнцыял, ёсць цікавая моладзь.

— Дырэктару тэатра, вядома ж, асабліва прыемна, калі на нашым оперным небасхіле з'яўляюцца новыя зоркі сусветнай велічыні... Валерый Карлавіч, а што значыць опера для вас увогуле, як з'ява? Калі вы ўпершыню адкрылі для сябе гэтую планету?

— Упершыню ў оперу я трапіў, калі вучыўся, здаецца, у 2-м класе. Было гэта не ў Мінску, а ў горадзе Горкім, куды паехаў у госці да родзічаў. Для мяне, на той час мала знаёмага з тэатрам, уражанне ад наведвання опернага спектакля было надзвычай яркае. Успамінаю яго як цікавую, вельмі прыгожую, урачыстую падзею, да якой, дарэчы, мае родныя ставіліся з вялікай павагай: паход у тэатр, асабліва оперны, быў святам, да яго рыхтаваліся загады, можа, і не адзін дзень. Пазней, калі ўжо вучыўся ў Мінску, у тэатральна-мастацкім інстытуце, не прамінаў і прэм'еры оперных спектакляў, і драматычных. Опера — мастацтва высокага гатунку, асабліва складанае для ўспрымання глядачом непадрыхтаным. Але калі хто дакрануўся да гэтага мастацтва, яму ўжо цяжка разменьвацца ў сваіх духоўна-эстэтычных патробах на нешта дробнае. Гэта мастацтва вечнае. Шкада, што ў Мінску публіка, я сказаў бы, не надта оперная. Але ёсць сапраўдныя аматары. Заўважаю іх у зале: гэтых людзей не так і шмат, але яны прыходзяць на кожны спектакль.

— Паводле сваёй прыроды гэта жанр дэмакратычны і жыццё яго працягваецца дзякуючы моладзі. Дык у чым, на вашу думку, прычына не заўсёды прыязнага стаўлення да оперы — як да чагосьці руціннага, закасналага, састарэлага?

— Тут некалькі прычын. Мабыць, і нам трэба больш працаваць з маленькім глядачом: пашыраць рэпертуар для дзяцей і абнаўляць — каб спектакль быў для іх асаблівым адкрыццём і ўваходам у опернае мастацтва. Увогуле ж, недастаткова выходзіць і адукоўваецца ў культурным плане наша моладзь. Дарэчы, вельмі трывожыць тое, што ў сувязі з пера-

Але трэба, каб і пастаноўкі такога кшталту былі ў нашым рэпертуары, побач з традыцыйным уvasабленнем класікі. Думаю, мы да гэтага прыйдзем, калі пачнём працаваць на абноўленай сцэне.

— Валерый Карлавіч, як выпускнік Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута вы добра ведаеце прыроду тэатра, спецыфіку творчага працэсу. За тых некалькі месяцаў, што працуеце ў оперным калектыве, ці адкрылі вы што-небудзь для сябе, пра што, мабыць, не здагадваліся раней?

— Канечне, у тэхналогіі працы для мяне не ўсё было знаёмае, але вучыцца ў тэатры ёсць у каго. Вядома, у мастацкага кіраўніка — свае творчыя задачы, у дырэктара — адміністрацыйныя, фінансавыя, гаспадарчыя. Ды галоўнае, каб дасягалася паразуменне на карысць тэатра. Складанасці тут ёсць. Не сакрэт, што тэатрам у нас даводзяць фінансавыя планы, якімі на прасторы СНД, напэўна, толькі Беларусь і вылучаецца, бо паўсоль творчыя калектывы зарабляюць столькі, колькі могуць, маючы пры гэтым эканамічную зацікаўленасць. А ў нас — жорсткі план, паказчыкі якога трэба штогод на некалькі працэнтаў перавышаць. На жаль, не ўлічваецца тое, што сёння наш тэатр

Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў з 75-годдзем з дня заснавання Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі супрацоўнікаў асобных нацыянальных акадэмічных калектываў. І адзначыў, што мінулыя гады сталіся для майстроў оперы і балета часам мастацкіх здзяйсненняў і набывання сусветнай славы.

працуе без належных умоў, не маючы ўласнай стацыянарнай сцэны. Што ж атрымліваецца? Выступаць артыстам даводзіцца нават больш, часцей за нармальны даводзіцца расклад, але ў канцэртным фармаце. Калі мы "выспрасім" пляцоўку і захочам правесці канцэрт у філармоніі па сваіх тэатральных білетах, дык усе планавыя паказчыкі — колькасці платных паслуг, глядачоў, праведзеных мерапрыемстваў — залічваюцца нам. Для філармоніі гэта нявыгодна. А калі мы выступаем па білетах самай філармоніі, усе планавыя паказчыкі ідуць туды. Словам, філармонія не зацікаўленая, каб мы працавалі са сваімі білетами. А мы не зацікаўлены працаваць з філарманічнымі. Вось такое замкнёнае кола. Яшчэ калі я працаваў у Міністэрстве культуры (на пасадзе намесніка міністра. — С. Б.), заўважаў, што практыка такога адміністрацыйнага планавання няправільная, павінны існаваць іншыя стымулы працы, эканамічныя: тэатр больш зарабляе — значыць, яму даецца магчымасць атрымліваць і большую зароботную плату, і выкарыстаць заробленыя сродкі для новай пастаноўкі...

— Як у сувязі з гэтай праблемай успрымаецца аб'яднанне двух акадэмічных тэатраў,

якія калісьці вельмі балюча раз'ядноўваліся, — оперы і балета?

— Раз'ядненне колішняга Вялікага тэатра БССР, сапраўды, балюча адбывалася. Утварыліся нават не дзве, а тры юрыдычныя асобы: тэатры балета, оперы і творчае аб'яднанне, якое займаецца ўсім і ўсімі: гэта грымёры, машыністы сцэны, асвятляльнікі, "тукавікі", рабочыя, транспартная служба. Яшчэ ёсць аркестр тэатра оперы, які працуе і з балетам. Дык вось, за гэты час усе не толькі навучыліся жыць самастойна, але ў нечым нават адчулі перавагі. Напрыклад, грошы, якія зарабляе тэатр балета, ён мае магчымасць выкарыстоўваць на свае патрэбы. Оперны — на свае. У больш сціпых умовах апынулася творчае аб'яднанне, дзе толькі бюджэтнае фінансаванне і мала мажлівасцяў зарабіць самім. Калі аб'яднаем у адзіны Вялікі тэатр, усё, напэўна, абагульніцца і ўраўняецца. Для абодвух творчых калектываў гэта, здаецца, нявыгадна. Ускладніцца і сістэма кіравання такой махінай, як аб'яднаны Вялікі тэатр. Але ёсць падставы і для аптымізму. Прэзідэнт, калі рабіў даручэнне наконт рэарганізацыі тэатра, прадугледзеў істотны момант: "З фінансавай і сацыяльнай падтрымкай". І мы гэта зразумелі так, што нашы фінансавыя магчымасці будуць значна палепшаныя — ад сродкаў, якія вылучаюцца на ўvasабленне спектакляў, да зароботнай платы. Сёння мы ў гэтым значна прайграем нават бліжэйшым суседзям — Расіі, Украіне, Польшчы, Літве і Латвіі, таму і запрасіць кагосьці з салістаў ці рэжысёраў-пастаноўшчыкаў на сваю сцэну не можам: у іх ганарары значна большыя. А павінны ж быць пастаянны кантакты, абмен і думкамі, і творчымі людзьмі, каб мы ў еўрапейскім і сусветным тэатральным працэсе не стаялі на ўзбочыне. Хаця стасункі з замежнымі калегамі падтрымліваем. Сёлета нас запрасілі на фестываль опернага мастацтва, які праходзіць на Канарскіх астравах, затым збіраемся на оперны фестываль у Германію. У верасні прадставім гала-канцэрт класічнай музыкі ў Латвіі. Вядуцца перамовы наконт гастролі ў Галандыі, Эстоніі. Значыць, творчы патэнцыял Беларускай оперы выклікае цікавасць у свеце і дазваляе нашаму тэатру прадстаўляць айчыннае мастацтва на сцэнах іншых краін.

— А тым часам набліжаецца наваселле... Наколькі вы цікавіцеся ходам работ у самім тэатры ды на тэрыторыі вакол яго?

— Хаду на кожнае пасяджэнне штаба па рэстаўрацыі, амаль штодня заўважаю прыкметы абнаўлення. Пераўсталяваны помнік Максіму Багдановічу, набліжаны да вуліцы, якая носіць яго імя. Перад фасадам будзеца прыгожыя фантан. У прысадах размесціцца скульптуры малых форм. На фасадзе тэатра будуць устаноўлены чатыры музы і Апалон — і гэтая праца, якая адпавядае першапачатковай задуме архітэктара, ужо ідзе. Цікава, што ў падстрэшшы будынка былі памяшканні, якія ўвогуле не выкарыстоўваліся. За кошт іх цяпер павялічылася карысная плошча тэатра. Напэўна, у кастрычніку — пачатку лістапада мы размесцімся ў абноўленых службовых памяшканнях. Але яшчэ па сакаві працягнецца наладка абсталявання сцэнічнага комплексу.

— Напэўна, ужо ёсць і рэпертуарны план для працы ў абноўленым будынку? Прыхільнікі айчыннага мастацтва чакаюць, што з'явіцца, нарэшце, і нацыянальная візітоўка Беларускай оперы.

— Кампазітар Дзмітрый Смольскі, наш майстар, працуе над новай рэдакцыяй оперы "Сівая легенда" паводле Уладзіміра Караткевіча. З гэтай работай звязаны нашы спадзяванні на з'яўленне адметнай беларускай пастаноўкі. А да адкрыцця сцэны рыхтуецца "Макбет". Джузепе Вердзі ў рэжысуры нашага мастацкага кіраўніка Маргарыты Ізворска-Елізар'евай. У перспектыве — "Алека" Рахманінава, "Яўтэній Анегін" Чайкоўскага, "Дон Карлас" Вердзі, а таксама опера для дзяцей. Сёння ў нас цікавы і разнастайны рэпертуар, але пасля працы на пляцоўцы Дома афіцэраў даведзецца яго адаптаваць да вялікай сучаснай сцэны.

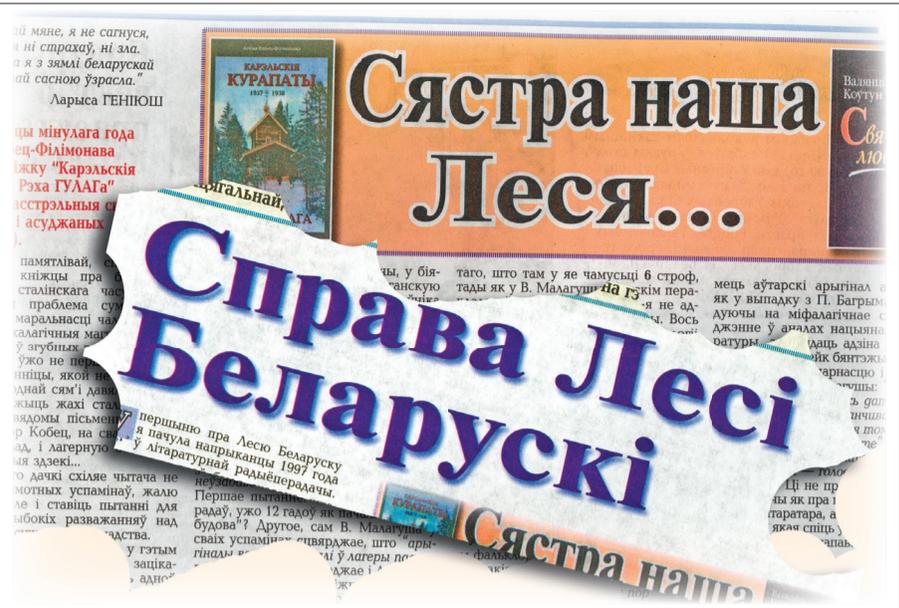
— Каб жа яшчэ тэатр не забываўся і на беларускі рэпертуар...

— Так, праблема існуе. Я лічу, у Нацыянальным Вялікім тэатры краіны беларуская нацыянальная опера павінна быць. Сёння ў рэпертуары — тры оперы сучасных нашых кампазітараў: "Сівая барада і яго жонкі" В. Капышко, "Запіскі вар'ята" В. Кузняцова і "Дзікае паяланне караля Стаха" У. Солтана. Я не сказаў бы, што публіка іх добра наведвае. З прапановай сюжэта пра Еўфрасінню да мяне звярнулася пісьменніца Валыніца Коўтун. Хаця складана такі сюжэт уvasобіць у оперным жанры, які вымагае жарсцяў, канфліктаў, я прапанаваў ёй паспрабаваць напісаць лібрэта, паракмендаваў кампазітара. Праца ідзе...

— Оперны калектыў гэтак хораша, у амаль сямейнай абстаноўцы Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры Беларусі адзначаў свой юбілей...

— А ўжо калі адкрываецца абноўлены будынак, запрасім у залу ўсіх былых супрацоўнікаў тэатра — і рабочых сцэны, і народных артыстаў. І разам з публікай адзначым творчае свята.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Кастуся Дробава

Невядомы партрэт Уладзіслава Сыракомлі

У 19-м нумары штотыднёвай санкт-пецярбургскай газеты "Ілюстрацыя. Всемирное обозрение" за 1858 год я натрапіў на партрэт нашага знакамітага паэта Уладзіслава Сыракомлі і артыкул, прысвечаны яго творчасці. З'яўленне ў расійскай перыёдыцы таго часу публікацыі, прысвечанай беларускаму паэту, было вялікай рэдкасцю, таму я адсканіраваў партрэт і паказаў яго нашым літаратурназнаўцам Адаму Восіпавічу Мальдзісу і Канстанціну Аляксеевічу Цвірку. Абодва ў адзін голас заявілі, што гэты партрэт яны бачылі ўпершыню.

Графічны малюнак, хутчэй за ўсё, зроблены з фотаздымка і падпісаны, магчыма, самім паэтам, што значна павялічвае яго каштоўнасць. Хто аўтар партрэта? З газетай супрацоўнічалі многія выдатныя расійскія мастакі, але найбольш актыўна П. Фядотаў, М. Мікешын, В. Пратасаў, П. Анненскі. Я схіляюся да таго, што гэта рука П. Анненскага, які рабіў ілюстрацыі да "Заходнерускіх нарысаў" Паўла Шпілеўскага. Артыкул падпісаны В. Весялоўскім. Калі б замест гэтага ініцыяла "В." стаяла літара "А," тады мы з гордасцю маглі б сцвярджаць, што сам акадэмік Аляксандр Мікалаевіч Весялоўскі, які на той час толькі скончыў універсітэт, ушанаваў творчасць нашага земляка. Але...

пасля Міцкевіча. Сын беднага шляхціца мінскай губерні, ён нарадзіўся ў 1824 годзе. Першапачатковую адукацыю атрымаў у гімназіі і ў раннім узросце паступіў на службу ў канцелярыю адміністрацыі развіццяўскіх маёнткаў пад начальствам Н. Маліноўскага, які карыстаецца ў цяперашні час славай навукоўца і таленавіцейшага з польскіх гісторыкаў.

Пазьмычны талент развіўся ў Сыракомлі вельмі рана. З пятнаццаці гадоў ён зрабіўся ўжо вядомым сваімі вершамі, у якіх былі прыкметныя сляды праўдзівага адміністрацыйнага таленту. У іх прабіралася ўжо глыбіня і шчырасць неапрабанага паэтычнага пачуцця, лёгкая сатыра, прыгажосць і вытанчанасць верша — адметныя рысы яго апошніх твораў.

Вядомасць Сыракомлі, як паэта чыста народнага, літоўскага расла хутка, з кожным новым творам. Выданне яго твораў накладала больш як тысяча асобнікаў разышлася на працягу двух, трох месяцаў, нягледзячы на даволі высокі кошт. Гэта даказвае, з якой прагнасцю публіка чытала натхнёныя песні свайго любімага паэта.

Пазьмы і апаведы Сыракомлі, заснаваныя, большай часткай, на старых літоўскіх паданнях, якім-небудзь гістарычным факце, выдатныя не па глыбіні ідэі, а па накірунку, сардэчным пачуццю, прастай і выдатнай форме. Верш Сыракомлі надзвычай гучны. Усе згодны з тым, што па прыгажосці верша Сыракомлі пасля Міцкевіча не мае сапернікаў у польскай літаратуры.

Ва ўсіх творах Сыракомлі можна прыкмеціць гэты адметны рысы, асабліва рэльефныя і характэрныя. Гэта глыбіня і шчырасць яго сардэчнага пачуцця, якая пакаівае абаяльнае ўражанне, і тонкая, прастадушная сатыра, якой прасякнуты іматалікі з яго гробных вершаў.

Сыракомлі працуе надзвычай хутка. Цэлую паэму, частка, піша ён за два, тры дні. У гэтыя дні ён заўсёды хварэе і расстроены. Пасля працы нервовае раздражненне, якім ён стала пакутуе, даходзіць у ім да крайняй ступені. Можна сказаць, што кожнаму новаму паэтычнаму твору ён аддае частку сябе, у літаральным значэнні гэтага слова.

Сыракомля амаль сам стварыў сябе. Ён не скончыў поўнага гімназічнага курсу, але валодае шырокай начытанасцю. Ён выдатна ведае лацінскую мову, добра рускую, французскую, нямецкую і шмат перакладаў з іх. Хутка выйдзе першы том песень Беранжа, перакладзены вельмі ўдала Сыракомлем разам з другім згольным маладым паэтам Каратынскім. Сыракомля шмат чаго ведае глыбока і дасканала. Акрамя славы паэта ён вядомы сваімі навуковымі творами па частцы гісторыі і археалогіі Літвы і гісторыі польскай літаратуры. Лепшым яго навуковым творам лічыцца "Гісторыя польскай літаратуры". Выйшлі дагэтуль два тамы ў бліскучым жывым выкладанні. Сыракомля ў цяперашні час сапраўдны член кракаўскага грамадства аматараў навук і член-супрацоўнік віленскай археалагічнай камісіі.

Звернемся зараз да апошняга паэтычнага твора Сыракомлі, яго гістарычнай драмы ў 3-х дзеяннях у верхах пад назвай "Каспер Карлінскі". Драма гэтая была пастаўлена першы раз на віленскай сцэне 16-га студзеня ў бенефіс згольнай актрысы Фурор Маркоўскай і зрабіла фурор. Па ідэі, па іматаліках месцах, прасякнутых глыбокім, высакародным пачуццю, грама заслужыла ўвагу галоўнага начальніка краю У. Назімава.

"Каспер Карлінскі" зрабіў уражанне, пераўзыхоўшае чаканне тых, каму была вядома гэтая драма ў чытанні паэта. Тэатр грываў агульнае ўражанне. Кожнае ўдалае слова, кожная высакародная думка (а іх было шмат), што перадаваліся выдатным артыстам тузіўшай сцэны г. Навінскім (у ролі Каспера) сустракаліся выбухам узрушаных крыкаў. Пёса ставілася амаль кожны дзень да канца карнавала і заўсёды з агнольчавым поспехам. Па загадзе У. Назімава яна аднойчы была іграная з дабрачыннай мэтай у карысць богаўгодных устаноў г. Вільня. Аўтар, выкліканы некалькі разоў, быў літаральна засыпаны кветкамі."

Аляксандр ВАШЧАНКА

У працяг размовы Кожны набытак не лішні...

Шаноўны чытач, у папярэдніх нумарах тыднёвіка друкаваліся палемічныя артыкулы Л. Галубовіча "Сястра наша Леся..." (№ 8, 2008) і Н. Капы "Справа Лесі Беларускай" (№ 19, 2008), у якіх падымалася пытанне літаратурнай і гістарычнай ідэнтыфікацыі Ларысы Марозавай і Лесі Беларускай, а таксама выказваліся сумненні ў сапраўднасці створанага ўкраінскім рускамоўным паэтам-лагернікам Васілём Малагушам беларускага літаратурнага міфа. Сваё стаўленне да гэтай праблемы выказвае вядомы беларускі паэт і літаратуразнаўца, прафесар, член-карэспандэнт НАН Алег Лойка. Будзем уважлівыя і да іншых думак нашых чытачоў.

АДДЗЕЛ КРЫТКІ ТЫДНЁВІКА "ЛІМ"

Несумненна, я апынуўся сярод тых, хто не супраць прызнаваць Лесю Беларускаю за гераіню беларускай лірыкі ваеннага часу, і тым больш буду "за", бо ў мяне ўжо сем год, як напісана "Песня пра Лесю Беларускаю". Пасля палімянскай публікацыі Алы Канапелькі і Валянціны Коўтун я вунь колькі разоў публічна, на лекцыях дзякаваў ім за адкрыццё такой красамоўнай трагічнай старонкі роднай паэзіі, што так узрушальна выяўляла жорсткасць сталінізму, гулагаўскі строй і лад, бязлітаснасць КДБ, кіданне ім у ніцасць спрадвечу святага на зямлі, руйнаванне нацыянальных асноў і традыцый літаратуры, абрадавага характа, народнай культуры. І я на кожнай сваёй лекцыі пра беларускую лагерную літаратуру савецкага часу колькі разоў — дзесяці разоў! — прасіў творчых студэнтаў напісаць пра Лесю Беларускаю перш за ўсё паэму, спадзеючыся бясконца, што не можа не з'явіцца ў маладых ці аповесць, ці трагедыя, ці верш. Я гэтым, можна сказаць, язык набіў. Студэнтам, мусіць, абрыдла чуць адно і тое ж, ды ў ніякім жанры з-пад іх пяра нічога пра Лесю не выходзіла. Чаму? Я не разумеў. Відаць, у піку студэнтам я сам напісаў паэму пра Лесю Беларускаю і аддаў яе ў "Маладосць".

А цяпер? Відаць, сапраўды фігура, лёс, вершы нібы Лесі Беларускай — не ад беларускай, а ад украінца (хай бы ад нашага Сяргея Украінкі!) Дык што ж цяпер?..

Думаю, што знойдзенае на дарозе, хоць яно не было губленым, знойдзеным застаецца. Той розгалас, які мела публікацыя ў "Польмі", застаецца. Хай Ларыса Марозава не была паэтэсай, сёння ў нашай літаратуры яна ўжо ёсць як гераіня маёй паэмы "Песня пра Лесю Беларускаю": грамадзянка з Маладзечна стала прататыпам літаратурнай гераіні!..

Што ў жыцці было не так, як у маёй паэме, у публікацыі аб ёй А. Канапелькі, В. Коўтун, Е. Шапо, — гэта рук не звязвае. Паэт ідзе ад прататыпа, выяўляючы свайго літаратурнага героя па сваёй змозе, па сваіх абдумван-

ні і дадумванні. Літгерой — аўтаномная, асобная, аб'ектыўная з'ява, звязаная з суб'ектыўызмам песняра, які яго стварае.

І гэта зусім не бяда, што імя непаэтэсы Ларысы Марозавай пад псеўданімам — такім патрыятычным! — увайшло ўжо ў гісторыю нашай літаратуры. Хай жа творчасць, што нібы прыпісана ёй, і не яе, хай жа гэтая творчасць застаецца ў гісторыі гіпатэтычна, міфічна, адной з версій таго, што нібы было і чаго нібы не было. Гэтым мы толькі ўзбагацімся, пашырым абсягі неверагоднага і верагоднага, і мо яшчэ ўсё-ткі чакаюць нас наперадзе і паэмы, і драмы, і аповесці, звязаныя з калымніцай, магаданчанкай Ларысай Марозавай!

Больш за тое: я буду ў дадзеным выпадку катэгарычным, бо памятаю ўсё, што ў нас пісалася, гаварылася пра Паўлюка Багрыма. Быў Багрым, не было Багрыма? Паэта Багрыма ў нас сапраўды не было, але ж Багрым у нас заставаўся і застанецца — не сваім, праўда, вершам "Зайграй, зайграй, хлопча малы!...", а, як доказна адкрыў гэта Мікола Хаўстовіч, менавіта праз названы верш, які напісаў Яцкоўскі. А ўявім, што не ўвёў бы Яцкоўскі імя Паўлюка Багрыма ў народную нашу памяць, ці ж магла б з'явіцца класічная балада пра яго Уладзіміра Караткевіча, ці напісаў бы свае сцэнікі з Багрымам у 20-я гады Язэп Дыла? І наколькі ж у цэлым было б бяднейшае ў нашай літаратуры ўсё XX стагоддзе?!

Спадзяюся, што мая паэма пра Лесю Беларускаю будзе надрукаваная. Прататыпаў паэмы Янкі Купалы "Курган" мы не ведаем, але ведаем, што і без іх гэта лепшая паэма ў беларускай літаратуры. Прататыпам Лесі Беларускай мы па-асабліваму можам зацікавіць чытача. Думаю, што дойдзе сюжэт з ім і да сцэнарыя, асобнага фільма. Словам, з якіх бы прычынаў ні пайшоў Васіль Малагуша на містыфікацыю Ларысы Марозавай, быць няўдзячнымі нам, беларусам, нельга.

Алег ЛОЙКА

Сустрэча з Янкам Маўрам

У 1955 годзе "Маладосць" раптам спыніла публікацыю апавесці Янкі Маўра "Фантамабіль прафесара Цылякоўскага". Не было ні працягу, ні тлумачэння. Але ў 1957 годзе той жа часопіс надрукаваў "навукова-фантастычны раман" іншага аўтара. Узровень опуса быў такі, што яго апублікаванне выклікала здзіўленне: як жа гэта — добры, цікавы твор перасталі друкаваць, а затое надрукавалі нешта нечэ-тэльнае! Нават лічыць такі тэкст навуковай фантастыкай наўрад ці можна было, аб чым я ў "Нёмане" (№ 2, 1958) і напісаў, адзначыўшы, што навуковая фантастыка ў нас ёсць — гэта творы Янкі Маўра і сярод іх апавесць "Фантамабіль прафесара Цылякоўскага", "задуманая аўтарам як апафеоз усемагутнай чалавечай фантазіі і, на жаль, няправільна ацэнена, незразуметая".

Неўзабаве пасля гэтага мяне адшукаў сам Янка Маўр — Іван Міхайлавіч Фёдаравіч — і запрасіў да сябе ў госці. Жыў ён на другім паверсе дома на рагу вуліц Маркса і Энгельса, у якім знаходзіцца кнігарня "Веды" (тады — "Паліткніга"). Збіраючыся да Янкі Маўра, я ўзяў з сабою яго зборнік "Аповесці і апавяданні" з аўтаграфам пісьменніка. Мне хацелася, каб Янка Маўр ведаў, што згадку ў часопісе я зрабіў невывадакова, а як шчыры прыхільнік яго творчасці. Справа ў тым, што да гэтага я ўжо бачыў Івана Міхайлавіча. Неяк на пачатку верасня 1956 года мой былы аднакласнік У. Зеляноў паведаміў мне, што ў "Паліткнізе" Янка Маўр будзе на сустрэчы з чытачамі падпісваць свае кнігі. Мы ўдзвар адразу накіраваліся ў кнігарню. Зеляноў пісаў вершы і меў талент нейкім чынам першым даведацца пра, так бы мовіць, калы літаратурны падзеі. Напрыклад, калі ў Мінск прыехалі Людміла Маякоўская і былы антрэпрэнёр паэта Лавут (у Маякоўскага ёсць верш "Мне расказывал тихий еврей Павел Ильич Лавут..."), пра тое, што яны будуць выступаць у БДУ, я, студэнт універсітэта, даведаўся найперш менавіта ад Зеляноў, студэнта тэхнікума сувязі. Ён, у адрозненне ад мяне, дастаў і том твораў Маякоўскага — сястра паэта там напісала: "Чытайце, любіце Маякоўскага!"

Па дарозе ў кнігарню — быў цёплы сонечны дзень — мы выпадкова сустрэлі курсанта ваеннага вучылішча Г. Маханькова (цяпер — палкоўнік у адстаўцы, камандаваў ракетным палком), нашага аднакласніка па школе ў Ветрыне пад Полацкам. Даведаўшыся, куды мы ідзем, Маханькоў пайшоў з намі — ён таксама любіў Маўра. У секцыі мастацкай літаратуры мы ўбачылі Івана Міхайлавіча, які сядзеў за сталом. Сустрэча з чытачамі яшчэ не пачыналася ці ўжо закончылася. Купіўшы па кнізе "Аповесці і апавяданні" (на рускай мове, іншых не было), мы падышлі да пісьменніка, які, убачыўшы нас з кнігамі, усклікнуў: "Адкуль вы раптам узніклі, як грыбы з-пад травы!" (З-за некарай нязвычайнасці ягоных слоў я іх і запомніў.) І ён падпісаў кнігі кожнаму з нас.

Сустрэў мяне Іван Міхайлавіч вельмі сардэчна. Ён пахваліў мяне за тое, што ў рэцэнзіі я адзначыў не толькі памылкі з галіны фізікі, але і сюжэтныя няўвязкі. І тут жа расказаў аб няўвязцы ў ягоным творы, заўважанай вучнем. Неяк Іван Міхайлавіч прыйшоў на сустрэчу з чытачамі

пасля выдання "Палескіх рабінзонаў". Ён выступіў перад школьнікамі, затым перайшлі да пытанняў. Тут устае маленькі хлопчык і кажа: "А дзе Мірон і Віктар узялі вярочку, каб звязаць бандыта?" (Сапраўды, хлопцы апынуліся на астраўку сушы, адрэзаныя паводкай ад усяго свету, торбу з рэчамі знесла вадою, захаваліся толькі мокрыя запалкі і сцізорык, а вярочкі не было.) Атрымаўся канфуз, пра які пісьменнік расказаў у цыпер з гумарам, але тады яму было не да смеху. Прыйшлося ўнесці ў тэкст змены.

Надта цікава было разглядаць паліцу з кнігамі Маўра на замежных мовах. Былі нават "Палескія рабінзоны" на кітайскай! Упершыню я трымаў у руках кнігу, набраную іерогліфамі. Л. Левановіч у "Загадцы Янкі Маўра" (№ 5 "Нёмана", 1973) піша: "Творы Маўра выдаваліся ў Польшчы, Чэхаславакіі, Румыніі, Англіі і Амерыцы". "Загадка..." дужа цікавая, у ёй аўтар, між іншым, прапанаваў заснаваць прэмію імя Янкі Маўра па дзіцячай літаратуры, што і было зроблена. Аднак Левановіч не назваў Кітай і ГДР, у якіх таксама выдаваўся Маўр. С. Шушкевіч у вершы "Янку Маўру" (1963) піша, што яго "Еўропа знае і Кітай". Аднак дзе можна атрымаць звесткі аб перакладах нашых пісьменнікаў? Вось і БелЭн пра пераклады маўчыць. А пра "Шлях з цемры" піша, што трэцяя частка напісана ў "1957, апубл. 1975", г. зн. пасмяротна. Не, яна была надрукаваная ў перакладзе на рускую мову на 17 гадоў раней — разам з дзівом папярэднімі часткамі (Мавр Янка. Избранное. М., 1958).

Яшчэ гаспадар паказаў мне кнігу "Аповесць будучых дзён", выдадзеную да вайны, адгукнуўшыся аб ёй, як аб чымсьці не зусім удалым (гэтак жа пра даваенны фільм "Палескія рабінзоны" ён сказаў: а, гэта нешта толькі паводле "Палескіх рабінзонаў"). Ён сказаў, што напісаў апавесць па заказе Наркамата асветы, і, як кур'ез, паказаў адну з ілюстрацый. На дошцы маленькі вучань напісаў дужа складаную формулу, з якой дагэтуль помню агромністы радыкал — знак здабывання кораня. Гэткімі разумнымі павінны былі зрабіцца вучні пры навучанні іх па новай сістэме. Формулу па просьбе аўтара падабраў ягоны сын, тады — студэнт універсітэта, а ў 1958 годзе — прафесар фізікі, загадчык кафедры БДУ Фёдар Іванавіч Фёдаравіч. Янка Маўр расказаў, што ў прыწყце далёкадзясня, паводле якога рухаецца фантамабіль у апавесці "Фантамабіль пра-

фесара Цылякоўскага", нейкі Войніч з апарата ЦК КПБ утледзеў парушэнне забароны руху са звышсветлавой хуткасцю. Забарона гэта вынікае з тэорыі адноснасці. Фёдар Іванавіч запрасілі ў ЦК і запыталі: ці магчыма рухацца хутчэй святла? Ён адказаў: у вакууме — немагчыма. Гэта вырашыла лёс апавесці.

Пісьменнікі-фантасты здаўна спрабуюць абысці забарону звышсветлавых хуткасцей, якая азначае, што на палёт нават да бліжэйшай зоркі не хопіць усяго жыцця. У іх зоркалет, напрыклад, нырае ў "падпростору" ("нуль-простору" і г.д.) і вынырвае каля любой зоркі, якая патрабуецца сюжэтам.

Янка Маўр замест мудрагельства выкарыстаў простую народную мудрасць: "Што хутчэй за ўсё? Мысль!" Вядома, імгненнае перамяшчэнне на любы адлегласці — гэта адзін з казачных прыёмаў, якія, аднак, не рэдкасць у фантастыцы. Скажам, памешчыць чалавека, ды яшчэ ў шмат разоў, таксама магчыма толькі ў казцы. Але фантастычныя апавесці "Незвычайныя прыгоды Карыка і Валі" Я. Лары і "У краіне дрымучых траў" У. Брагіна, у якіх выкарыстаны такія прыём, ніхто не абвінавачваў у ідэалізме — упікалі толькі за канкрэтныя памылкі ў той ці іншай галіне навукі. Янка Маўр першым з фантастаў СССР "перамог простору" — нягледзячы на забарону, якую накладвае тэорыя адноснасці. Здавалася б, за гэта яму — гонар і пашана. А выйшла наадварот! Заўзятасць "змагароў з ідэалізмам" трэба асабліва адзначыць яшчэ таму, што ўсяго двума гадамі раней ідэалістычнай абвясцілі якраз... тэорыю адноснасці (гл.: Максимов А. А. Борьба за материализм в современной физике. // Вопросы философии, 1953, № 1, с.194).

Потым у "ЛіМе" ажно за 1948 год (24.04) я ўбачыў адзіную, мабыць, адмоўную рэцэнзію на Маўра: Войніч Е. "Чаму могуць навучыць дзяцей такія кнігі"? Ці не гэты ж Саванарола расправіўся і з "Фантамабілем..."? А тады, у 1948 годзе, быў раскрытыкаваны "Шлях з цемры". Між тым, пісьменнік лічыў яго "сваёй асноўнай кнігай" (БелЭн, т.10, с.218). І гэтая кніга не перавыдаецца ўжо больш як 30 гадоў! А яе ж адносілі да ліку лепшых аўтабіяграфічных твораў пра дзяцінства — нават у сусветнай літаратуры!

Янка Маўр казаў, што ў надрукаваных раздзелах Светазар і Святлана паляцелі да Юпітэра і разгадалі таямніцу Вялікай чырвонай плямы. За-

гдака гэтай авальнай плямы, плошча якой нашмат перавышае дыяметр Зямлі, вяртаючы не давала спакою астраномам і была разгаданая ў канцы ХХ стагоддзя з дапамогай касмічных зондаў. Гэта аказаўся грандыёзны атмасферны віхор, цыклон. Часам ён амаль знікае, але паўстае зноў на тым жа месцы. Прычына такога шматвяковага пастаянства невядома. Мне і тады карцела спытацца, як юпітэрыянская загадка тлумачыцца ў апавесці. Але ж, напэўна, аўтар мог яшчэ спадзявацца на працяг публікацыі і не трэба было заўчасна раскрываць "тайну плямы". Было б цяпер надта цікава даведацца аўтарскае тлумачэнне з'явы: а што як гіпотэза фантаста аказалася слушна! Рукапіс жа павінен захавацца. Можна, ён у Музеі беларускага кнігадрукавання (Полацк)? У "ЛіМе" (29.07.05, с.4, "Храм духоўнасці") напісана, што "матэрыялы Янкі Маўра лічацца адным з найбольш каштоўных здабыткаў музея".

Падзяліўся Іван Міхайлавіч і творчымі планами. Ён хацеў напісаць кнігу пра планету з назвай "Акірэма" — нешта нахштат анаграмы слова "Амерыка". Выкладаючы фэбулу, ён жартаўліва спытаў: а вы не расказаце Яфрэмаву? (Я гаварыў яму, што ён быў маім любімым пісьменнікам, але ў старшых класах такім стаў І.А.Яфрэмаў.) Падрабязнасці я не запомніў — было нешта сатырычнае ў адрас ЗША. Цяпер хтосьці можа ўспрыняць гэта з іроніяй, а тады, у маі 1958 года, было вельмі актуальна: ЗША былі расісцкай краінай, у паўднёвых яе штатах яшчэ не зніклі надпісы "Толькі для белых" (М.Л.Кінга расісты забілі ў 1968 годзе). Тэкст кнігі быў бы прадастаўлены чытачам як расшыфраваны іншапланетнага рукапісу з тлумачэннем, як рукапіс трапіў на Зямлю. Яшчэ Іван Міхайлавіч збіраўся напісаць апавяданне на эсперанта — без права перакладу на іншыя мовы, каб такім чынам паспрыяць вывучэнню гэтай міжнароднай мовы: ён быў заяддзены эсперанцістам, перапісваўся з карэспандэнтамі са шмат якіх краін. І дужа наракаў на Галоўліт (цэнзуру), прыводзячы прыклады таго, як вымушалі змяніць тэкст у апавесці "У краіне райскай птушкі". Ён казаў: "І ўсюды сляды капітоў" (г. зн. сляды ўмяшання галоўліта).

Прабуй я ў гасцях некалькі незабыўных гаўдзін. З той пары прайшло паўстагоддзя, але і цяпер Янка Маўр паўстае перад вачыма як жывы. Мне так і не прыйшлося нічога больш пра яго напісаць: шэрыя, зацёртыя фразы не прыдатныя для таго, каб пісаць аб такім чалавеку, а яркіх слоў не знайшоў. Такіх, напрыклад, якія знайшла Вера Кізіл (цяжка хварэючы, яна працавала карэктарам у выдавецтве БДУ і памерла зусім маладой дзяўчынай): "Янка Маўр!.. Гэта імя гучыць як пароль, які адкрывае доступ у свет незвычайных падзей..." Па-мойму, гэта цудоўнае акрэсленне сутнасці таленту пісьменніка. А лепшым вершам пра яго лічу "Памяці Янкі Маўра" Еўдакіі Лось. Вось з яго некалькі радкоў (калі хто не ведае, лацінская назва зубра — Bison bonasus):

"Паміраюць палескія рабінзоны, першапраходцы і адкрывальнікі, спрагвечныя, нібы ў пушчы бізоны, скарбаў нашых стваральнікі... Вучылі: свет — не гушкі-гулюшкі, дужыя трэба мору і сушы... У краіну райскае птушкі, адгятаюць высокія душы..."

А. ІВАНЧАНКА

Браніслаў Спрынчан

Не стала Браніслава Пятровіча Спрынчана — выдатнага паэта, шчырага і мудрага чалавека, які жыццё ўспрымаў, як Высокі дар і радаваўся яму, і апяваў яго, і як удумлівы філосаф стараўся разабрацца ў загадкавых і нечаканых яго праявах.

Па ўзросце між намі былі два дзесяты гадоў. А вось адчуванне, што ён заўсёды быў поруч. Стараюся ў тым разабрацца і прыходжу да высновы: гэта ж было роднасныя мне душа паэта, яго светапогляд і светаўспрыманне. І мае вершы прайшлі праз яго душу, загучалі на рускай мове, нібыта загаварылі адразу двума галасамі.

Здаецца, зусім нядаўна я адчыняў яму вясніцы на лецішчы:

— Геннадый, послушай, я перавёл твои стихи.

Мы сядалі на лаву каля веранды. Ён вынімаў спісаньня аркушы паперы і пачыналася сапраўднае цудоўдзеіства. Ва ўсялякім разе для мяне. Ён не чытаў вершы, ён спяваў іх, нібы смакучы кожнае слоўца, падбіраючы інтанацыю. Гэту ўрачыстасць стваралі і словы, і нізкія зоры над падворкам.

Бясспрэчна, Браніслаў Спрынчан быў самым актыўным і адметным перакладчыкам беларускай паэзіі на рускую мову. Працуючы доўгія гады ў часопісе «Нёман», ён выводзіў на шырокі свет нашу паэзію. Перакладаў і класіку, і самых маладых. Рабіў гэта адказна і таленавіта. Варта згадаць у яго перакладах кнігу Максіма Багдановіча "Вянок", таленавіта перакладзены кнігі М. Танка, К. Крашвы, П. Панчанкі, А. Пысіна, Я. Янішчыц і інш.

У яго кнігах «На кручы Сожа», «У цэнтральным пралёце», «Вецер на адногах», «Паўка», «Рысы твару», «Ясень», «Быстрыня», «Надзеі пяшчотныя парасткі», «Жыцця вечныя кружы», «Смутны дзень», «Вербная нядзеля» — шырокі абсяг душы, паэтычнасць чалавека працы, любоў да беларускай зямлі, да жанчыны як сімвала жыццядайнага святла.

Яшчэ не магу не згадаць... Адчыняючы штодня шафу, спыняю погляд на адным унікальным падарунку, які некалі на мой дзень нараджэння зрабіў Браніслаў Спрынчан, — сярод кашуль вісіць саматканая вышыўанка з маляўнічым, амаль зорным арнаментом. Яе апрацаваў, калі прыходзіць найбольш блізка гасці. Акурат у такой выходзіў на людзі Браніслаў Спрынчан. Выткала і вышыла яму некалькі такіх кашуль маці. Адна з тых вышыванак стала маёй, і я навек буду ўдзячны гэтаму выдатнаму чалавеку, Майстру, адданаму сыну Беларусі, які пакінуў пасля сябе родавую паэтычную дынастыю — і сын Ваўдзім, і ўнучка Аксана шчыра працуючы у нашай паэзіі. Імя Браніслава Пятровіча Спрынчана будзе і для іх, і для іншых паэтаў шляхавай зоркай, на доўгія гады.

Генадзь ПАШКОЎ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ глыбока смуткуюць з прычыны трагічнай смерці сыннага паэта і перакладчыка СПРЫНЧАНА Браніслава Пятровіча і выказвае шчырае спачуванне яго родным і блізкім.

Рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва" смуткуе з прычыны заўчаснай смерці паэта і перакладчыка СПРЫНЧАНА Браніслава Пятровіча і выказвае глыбокае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Рэдакцыя часопіса "Нёман" глыбока смуткуе з выпадку трагічнай смерці блыбога супрацоўніка, вядомага паэта і перакладчыка Браніслава Пятровіча СПРЫНЧАНА і выказвае шчырае спачуванне яго родным і блізкім.

Рэдакцыя часопіса "Польмя" выказвае шчырае спачуванне свайму супрацоўніку паэту СПРЫНЧАНУ Ваўдзіму Браніслававічу ў сувязі з напатакушым яго горам — заўчаснай смерцю БАЦЬКІ.

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае шчырае спачуванне паэту Алегу САЛТУКУ з прычыны напатакушага яго вялікага гора — смерці БАЦЬКІ.

Легенда пра "нізкую расліннасць"

Існуе мноства гіпотэз, датычных гісторыі ўзнікнення і развіцця капазіры. Самая распаўсюджаная з іх сведчыць, што афраамерыканскае баявое мастацтва з элементамі танца было створана ў XVI ст. рабамі, вывезенымі партугальцамі ў Бразілію. Рэлігія, культура і традыцыі афрыканцаў ляглі ў аснову капазіры, назву якой многія даследчыкі тлумачаць як "нізкая расліннасць" — месца з нізкай травой, дзе зручна практыкаваць капазіру. Капазірысты ўдасканалі вынайздзенае баявое майстэрства ў спадзяванні з яго дапамогай вызваліцца ад прыгнёту. Для таго, каб рабаўладальнікі не зразумелі, што гэта за заняткі, іх маскіравалі пад танец у коле. Многім з такіх рабоў затым удалося збегчы і ўтварыць "свабодныя пасяленні", якім даводзілася абараняцца ад набегу карных атрадаў партугальцаў з дапамогай спазнанага майстэрства. Легендарным барацьбітом аднаго з такіх пасяленняў стаў Zumbi, які ўвайшоў у гісторыю як адчайны змагар за свабоду.

З паполя да нацыянальнага мастацтва

У XX стагоддзі капазіра працягвала заставацца забароненым мастацтвам. Майстры ды іх самыя блізкія вучні збіраліся ў патаемных месцах, каб падтрымаць старадаўнія традыцыі і правесці паядынак у коле, у склад якога ўваходзіў музычны аркестр з нацыянальных інструментаў — "роду". У кожнага з капазірыстаў было два імя: адно — для жыцця ў свеце, другое — для капазіры. Яго вучань атрымоўваў падчас рытуалу прысвячэння — "батызады", калі павінен быў паказаць сваё баявое майстэрства настаўніку. "Рода" і "батызада" — традыцыйныя рытуалы, якія з'яўляюцца неад'емнымі складнікамі бразільскага адзінаборства і па сённяшні дзень.

Ваенны пераварот 1930 года змяніў палітычную сітуацыю ў краіне — легалізавалася капазіра, і набыла яна статус нацыянальнага баявога мастацтва. З'явіліся першыя афіцыйныя школы: "капазіра рэжыунал" і "капазіра Анголы". Пазней яны сумесь двух папярэдніх стыляў узнік таксама накірунак капазіры "контэмпаранэа".

Мэта — быць лепшым!

На сённяшні дзень капазіра існуе ў трох разнавіднасцях: баявая капазіра, кантактная (па ёй праводзяцца чэмпіянаты, выбіраюць самых моцных капазірыстаў) і спартыўная — менавіта яе практыкуе большасць філіялаў адзінаборства. Філіялы, прадстаўленыя ў Беларусі,

Мастацтва свабодных духам

Капазіра — бразільскае нацыянальнае адзінаборства — прыйшло ў Беларусь не так даўно, у 2004 годзе. За гэты час капазіра-танец знайшло нямала прыхільнікаў рознага полу, сацыяльнага статусу і ўзросту. У кастрычніку 2006 года свае дзверы адчыніла беларускае прадстаўніцтва філіяла Grupo Axe Capoeira, заснавальнікам якога з'яўляецца Андрэй Мітрафанаў. Андрэю толькі 22 гады, але ён ужо трэнер. Пад яго кіраўніцтвам беларуская група прыняла ўдзел у кіеўскім і маскоўскім семінарах. А гэтай вясной нашы капазірысты прывезлі з VII Міжнароднага семінара групы Axe Capoeira ў Расіі свае першыя паясы.

Дык што ж такое капазіра: танец ці небяспечнае адзінаборства? Паспрабуем разабрацца.

FCAG і Grupo Axe Capoeira — не выключэнне.

На чале беларускага прадстаўніцтва **Grupo Axe Capoeira** стаіць **Андрэй Мітрафанаў**, больш вядомы ў капазірысцкіх колах як Траболядор — "трабаўнік". За плячымі ў Андрэя мноства семінараў у Польшчы, Расіі, Украіне. Зараз ён развівае свае навыкі непасрэдна ў Яна — прызнанага трэнера капазіры ў СНД.

— **Андрэй, распавядзі, калі ласка, як ты прыйшоў у капазіру і тым больш, наважыўся стаць трэнерам?**

— Я займаўся рознымі відамі спорту: тэнісам, хакеем, вольнай барацьбой... Але хацелася валодаць нечым эксклюзіўным, быць лепшым у абранай справе. Капазіра спадабалася тым, што ў ёй можна было, не "разбіваючы насы", развіваць сябе як байца. Пры гэтым, мяне цікавіў найперш баявы аспект мастацтва. У пошуках адпаведнай школы я трапіў у Маскву, дзе пазнаёміўся з Янам —

заснавальнікам і галоўным трэнерам маскоўскага філіяла групы Axe Capoeira. З яго дапамогай адкрыў прадстаўніцтва школы Axe ў Беларусі. Трэнерам стаў па адной прычыне — мне хацелася, каб людзі дазнаваліся пра капазіру і прыходзілі займацца. Спачатку было вельмі цяжка, бо большасць альбо не ведала, што гэта такое, альбо лічыла, што капазіра — выключна бескантактны від спарту. Цяпер у шэрагах капазірыстаў людзі, што прыйшлі з многіх "больш сур'ёзных" відаў спорту: тэквандо, муай таю, рукапашнага бою... Ёсць нават трэнер айкідэ II дана.

— **Многія лічаць, што капазіра — гэта танец альбо шэраг прыгожых акрабачных элементаў. А што скажаш ты?**

— Axe Capoeira — баявая капазіра. Велізарнае значэнне ў ёй надаецца бразільскаму джыу-джытсу, ударнай тэхніцы рукамі, узятай з бокса. Але еўрапейская разнавіднасць мастацтва ўсё ж "мягчэйшая",

менш небяспечная за бразільскую. Трэба разумець, што шоу-капазіра, капазіра на трэніроўках і капазіра на вуліцы — розныя рэчы. Калі шоу — гэта прыгажосць, акрабачыка, танец, то вуліца — паядынак на выжыванне, ну а трэніроўкі, у першую чаргу, — гэта адпрацоўка базы ўдарных тэхналогій, перасоўванняў, кардынацыі, пластыкі... Капазірыст вучыцца спазнаваць свае мышцы і камунікаваць на мове цела. З цягам часу прыходзіць разуменне, што можна дасягнуць мэты менш агрэсіўнымі шляхамі. Змяняецца само ўсведамленне жыцця. Свядомасць з дапамогай музыкі, спеваў становіцца больш гарманічнай, з'яўляюцца аптымізм і ўпэўненасць у сабе. Што ж датычыцца зменаў асабіста ўва мне, то, як гэта ні смешна гучыць, пасля таго, як пачаў займацца капазірай, да мяне перасталі чапляцца на вуліцы! Я навучыўся вырашаць канфліктныя сітуацыі не кулакамі, а галавой. Але пры гэтым ведаю, што, пры неабходнасці, заўсёды змагу абараніцца.

— **Што адрознага і агульнага ў капазіры з іншымі відамі баявых мастацтваў?**

— Звычайна, у адзінаборствах ёсць правілы паядынку. У капазіры ж іх замяняе этыкет. Можна ўсё, але, у той жа час, трэба разумець, што табе за гэта можа быць! (усміхаецца). Капазіра немагчымая без нацыянальнай бразільскай музыкі, якую стварае аркестр, і спеваў на партугальскай мове. У залежнасці ад рытму, сюжэта песні, паядынак можа быць спантанным альбо прадуманым, можа быць больш акрабачных элементаў альбо баявых... Галасы хору, які складаюць усе ўдзельнікі роду, зліваюцца ў адзіную магутную плынь, што за-

раджае іх энергіяй. Гэта міфічны бок капазіры, які складана растлумачыць проста гульнію ў коле. Паядынак — "роду" — адбываецца з мэтай не "намыліць шпылю" адзін аднаму, а паказаць свой узровень, "абгуляць" свайго партнёра. Гэта можна зрабіць як з дапамогай непасрэдных удараў, так і проста абзначыўшы іх. А можна і проста прыгожа пагуляць, атрымаўшы ўзаемную асалоду як ад прыемнай камунікацыі. Што ж да агульнага, то ў капазіры гэтак жа, як і ў традыцыйных адзінаборствах, існуе градацыя майстэрства. Гэта паясы, кожны з якіх адпавядае пэўнай прыступцы майстэрства.

— **Каму б ты параіў заняцца капазірай?**

— Капазіра для ўсіх, без залежнасці ад веравызнання, целаскладу альбо ўзросту! Супрацьпаказанняў для яе няма. Да мяне прыходзяць спартсмены пасля сур'ёзных траўм, такіх, як пералом нагі, чэрапина-мазгавая траўма... Яны хочуць займацца, але без кантакту. І атрымоўваюць такую магчымасць у капазіры. Магчымасцю прывіць сябе ў капазірыста шмат. Не вельмі атрымоўваецца акрабачыка — можна саліраваць у хоры, альбо навучыцца добра іграць на музычных інструментах. І цябе будуць паважаць як капазірыста, што ўмее выдатна спяваць альбо іграць. Аднак, нягледзячы на гэта, не трэба забываць, што сапраўдны капазірыст — гэта той, хто валодае ўсімі (!) аспектамі капазіры.

— **"Капазіра — яна як паветра: мы ведаем, што яна ёсць, мы ім дышам, мы не можам жыць без яе. І ў той жа час мы не можам завіць яго, прымушце існаваць у нейкіх межах"** (Майстар Кобра Манса)

**Ганна КОТ
Фота Ганны Лемутавай**

Віцебская песенніца

На Віцебшчыне, як і на ўсёй Беларусі, шмат таленавітых людзей. Хтосьці цудоўна вышывае, хтосьці малюе ці займаецца ткацтвам, а гераіня майго допісу, Любоў Нікіфарова, піша вершы ды песні. Шчырыя, пранікнёныя і добрыя. Пачала займацца гэтым не вельмі даўно, а калі дакладней, то пасля выпіскі з Бараўлянскай бальніцы, што непадалёк ад Мінска.

Маё знаёмства з Любоўю Канстанцінаўнай адбылося ў рэдакцыі газеты "Мы і час" Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П. М. Машэрава, дзе я працую рэдактарам. У канцы працоўнага дня (не ведаю, хто яе накіраваў да мяне), зайшла прыгожая, з васьміговым вачым жанчына і, павітаўшыся, папрасіла паглядзець вершы. Сярод немаленькай столкі лістоў, ляжала яе першая кніжка "Не пасылай за мной", рэдагаваная Тамарай Красновай-Гусачанкай, сённяшняй старшынёй Віцебскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Я пачала праглядаць спісаньня аркушы паперы, учытвацца ў радочкі і адчувала шліны позірк. Не, гэта нават быў не позірк, а пытанне: "Ну як? Ці можна іх друкаваць?"

— Добрая атрымаецца кніжка, — вымавіла так, быццам адказала на яе неаучунае пытанне. Любоў Нікіфарова ўсміхнулася і праз нейкі момант дадала:

— А ў мяне яшчэ шмат напісана і песень. Вось толькі з сабою не прыхапіла.

Пагутарыўшы з нейкую гадзіну, мы развіталіся, абмяняўшыся тэлефоннымі нумарамі.

Аднойчы, пры чарговай тэлефоннай размове Любоў Нікіфарова пажалалася на тое, што ў яе баліць галава. "Пэўна верш будзе з мяне выходзіць", — сказала. — Так ужо круціць". І тут жа папрасіла, ці змагу я пазнаёміць яе з прафесійным музыкантам.

— Будзеце яшчэ і аркестроўкі сачыняць, — пажартавала.

— Ой, што вы! Але... — і ў трубы павісла паўза.

— Што, але?...

— Толькі не смейцеся. Я калі запісваю вершавальныя радкі, а гэта адбываецца пад раніцу і ў суправаджэнні галаўнога болю, то чую і мелодыю. Магу я напець, каб прафесіянал на ноты паклаў.

— Пазнаёмлю, — запэўніла я жанчыну. Тым больш, што нядаўна размаўляла з Віктарам Шавяковым, выкладчыкам па класе баяна Віцебскага музычнага вучылішча імя І. Салерцінскага.

З таго дня, бадай, і ўзнікла творчае супрацоўніцтва — кампазітара і паэта-песенніка. Праз некаторы час ужо былі запісаны на дыск тры песні ў выкананні Алены Сакалоўскай.

Слухалі новыя творы, як кажуць, прытаіўшы дыханне. І не верылі, што такія атрымоўваюцца душэўныя песні. Шчыра прызнацца, па маім шчоках цяклі слёзы ці то радасці, ці то захваплення людзьмі, якія стварылі годны твор. Настолькі шчыльненька мелодыя была ўплецена ў карункі слоў, які і кожнае слоўца было знітанава з кожнай ноткай. Яны і трывожылі, і ўзбуджалі. Асабліва на маю душу лягла "Жураўка" — чыстая, узнеслая песня.

Пасля гэтых песень нарадзіліся і іншыя. За даволі кароткі час Л. Нікіфарова разам з В. Шавяковым, В. Дацкевічам, Р. Стаброўскім, Я. Міронавым стварылі трыццаць песень, якія выконваюць віцебскія спевакі-аматары Глеб Лапіцкі, Ірына Бабаед, Алена Сакалоўская, Ірына Каньгіна, Віталь Гурын,

салісты Віцебскай філармоніі. Гэтыя творы гучаць на радыёстанцыях: "Віцебск", "Люкс", "Еўропа Плюс" ды іншых. А песня Любові Нікіфаравай, Вячаслава Дацкевіча і Глеба Лапіцкага "Безутешная маты", якую выконваў Глеб Лапіцкі, была адзначана першай прэміяй на Міжнародным фестывалі "Афганістан баліць у душы маёй", які праходзіць штогод ў Віцебску. Музычны твор Л. Нікіфаравай і В. Шавякова стаў пераможцам у конкурсе маладых выканаўцаў, які ладзіла радыёстанцыя "Еўропа Плюс" (Полацк) у 2007, 2008 гадах. Іх "Рыжае каханне", у выкананні Ірыны Бабаед атрымала прыз сімпатый глядачоў. А за песню "Мамін сад" Глебу Лапіцкаму была прысуджана другая прэмія гэтага ж конкурсу.

Зараз музыку на новы тэкст Любові Нікіфаравай піша Вольга Матвеева-Апатава. Песня прысвечана Беларусі, роднаму краю. Па ўсёй верагоднасці яна будзе ўдзельнічаць у конкурсе кампазітараў, які праводзіць Белтэлерадыёкампанія.

Пакуль кампазітары ды аранжыроўшчыкі працуюць над тэкстамі Л. Нікіфаравай, паэтка-песенніца стварае новыя. У яе шмат планаў, якія пакуль трымае ў сакрэце ад шматлікіх прыхільнікаў яе таленту. Але я думаю, яна іх здзейсніць. І ў хуткім часе, гэтая няўрымслівая паэтка-аматар здзівіць нас новымі цікавымі песнямі, якія будзе спяваць уся краіна.

**Настасся ЛАЗЕБНАЯ,
член Беларускага Саюза журналістаў,
рэдактар газеты "Мы і час" ВДУ
імя П. М. Машэрава**

Адзін са старэйшых нашых майстроў роднага слова, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, лаўрэат літаратурнай прэміі імя Янкі Маўра Уладзімір Іванавіч Мацвееўка сустракае 80-гадовы юбілей. Шмат пражыта і перажыта. Нямала добрага зроблена для людзей. Ёсць значныя здабыткі ў літаратуры, асабліва для дзяцей. Дзіцячая літаратура — галоўны накірунак творчасці паэта. Задум і сёння — шмат...

Чараўнік роднага слова

У літаратуру Уладзімір Іванавіч, калі лічыць па даце ўступлення ў пісьменніцкі саюз, прыйшоў, на маю думку, пазнавата: толькі на пятым дзесятку гадоў. Пазнавата не таму, што нібыта высокамастацкіх твораў у Мацвееўкі не было, а, думаецца, з тае прычыны, што Уладзімір Іванавіч вельмі сур'ёзна і патрабавальна ставіцца да сябе, да напісанага і створанага. Маўляў, у дзіцячай літаратуры працуюць сапраўдныя карыфеі, у ёй наогул шмат слынных пісьменнікаў, не тое, што я...

Была ў гэтым асабістая пачатковая творцы ці не, адназначна не скажаш. Так, ёсць у яго такая рыса — сумняваюцца ва ўсім, што напісаў, ды занадта строга патрабавальнасць да мастацкага слова. Уладзімір Іванавіч шмат перабляе, «адточвае» радок, не спяшаецца ісці ў рэдакцыю. Дык вось, невядома, колькі яшчэ часу медык па прафесіі Уладзімір Мацвееўка заставаўся б проста аўтарам некаторых літаратурных выданняў, калі б за яго не «ўзяліся» Аляксей Русецкі, Яраслаў Пархута, Артур Вольскі, Анатоль Грачанікаў і Валянцін Болтач ды не далі рэкамендацыі для ўступлення ў саюз: адразу пяць рэкамендацый замест трох, як патрабаваў статут. Ну што ж, гэтыя адметныя пісьменнікі выдатна разумелі, што такое сапраўдны літаратура, і кожны з іх лічыў сваім абавязкам дапамагчы таленту...

Мы даўно знаёмы з Уладзімірам Іванавічам. Нярэдка гаворым з ім пра літаратуру, жыццё. Я ведаю, што ён, колькі сябе памятае, заўсёды адносіўся да літаратуры, як да святыні. Яшчэ ў перадваенныя гады школьнікам пазнаёміўся з нашай класікай. Янка Купала і Якуб Колас — найперш захаплялі хлапчука. Аказваецца, нібыта звычайнае слова, а вось выйдзе яго з-пад пісьменніцкага пяра — хвалюе! Ды так хараша, захапляльна распавядае табе пра жыццё іншых людзей, пра гісторыю народа, паказвае які вялікі і непаўторны свет вакол, што здзіўленню твайму няма мяжы.

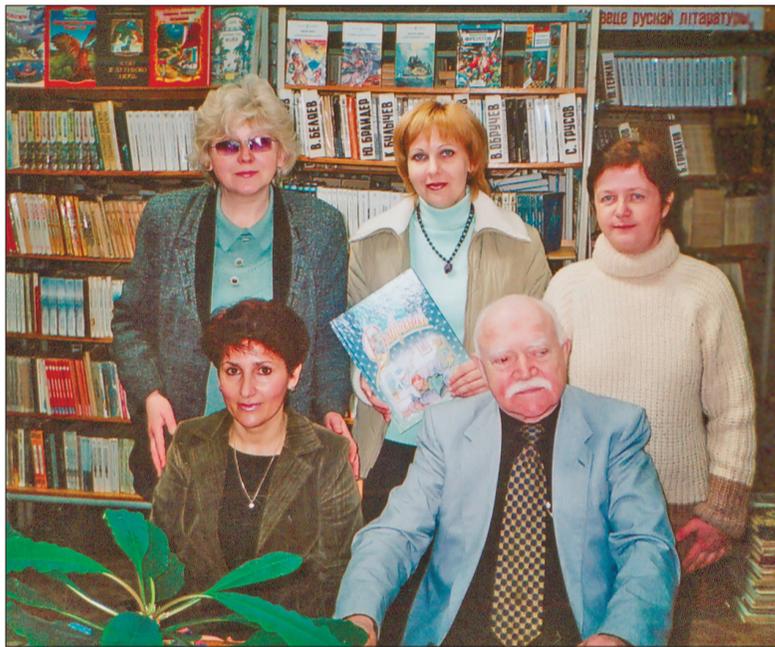
Напэўна, тады Валодзя і адчуў, што слова пісьменніка мае сваю таямніцу, магію. Яно — загадка, якую яму трэба разгадаць. А як гэта зрабіць, калі ты мала што ведаеш у жыцці?.. Значыць, трэба настойліва вучыцца, каб некалі спасцігнуць сутнасць слова так, як спасціглі яго любімыя пісьменнікі. Вось тады і ён раскажа людзям пра многае, будзе прыдумляць казкі, якія так любіць...

Сёння такія разважанні некаму з юных могуць падацца наіўнымі. А дарэмна. Каб стаць сапраўдным пісьменнікам, адных літаратурных здольнасцей мала. Патрэбна надзвычайная працаздольнасць, жорсткая патрабавальнасць да сябе, добрае пазнанне свету. Працаздольнасці і патрабавальнасці хапала: ужо даволі сталым чалавекам Уладзімір Мацвееўка, спісаўшы не адзін сшытак вершамі для дарослых і творами для дзя-

Адзначу, што ўсе Вожыкаўскія дзіцячыя кніжкі Уладзіміра Іванавіча, а гэта вершы, загадкі, загадкі-рыфмаванкі, загадкі-задачкі, загадкі-жарты, азбука-размалёўка — напоўнены добрым гумарам. А гумар для дзяцей, ды яшчэ той, праз які яны, напрыклад, вучацца азбуцы і пазнаюць свет — з'ява ў нашай літаратуры не такая ўжо і частая. Тут патрэбна сапраўднае майстэрства валодання словам, своеасаблівы талент.

цей, гумарэскамі, усё ніяк не асмельваўся зайсці хоць у любую рэдакцыю, каб там пачыталі яго творы і параілі, ці варта яму пісаць далей. Доўгі час яго адзіным чытачом ды крытыкам была жонка Інеса Сяргееўна, урач. Але тым не менш яна выдатна ведала літаратуру і мастацтва, наогул была высокаадукаванай асобай і таксама доволі патрабавальна ставілася да творчасці мужа. І з першымі сур'ёзнымі вершамі Уладзімір Мацвееўка ўсё ж выступіў у друку менавіта таму, што аднойчы Інеса Сяргееўна, перачытаўшы напісанае мужам, запэўніла: можна паспрабаваць паказаць... (Інесы Сяргееўны не стала ў 2000 годзе). Паказаў. Надрукавалі ў "ЛіМе". Натхніла: вершы былі для дарослых, але яго чамусьці найбольш вабіла пісаць для дзяцей. Можна таму, што ў самога дзіцяцтва выпала на вайну, а яму хацелася каб у сённяшніх дзяцей яно было светлым, радасным і добрым. Як у казках... Па сабе ведаў: самыя яркія ўражанні дзіцяцтва застаюцца ў памяці назаўсёды. Хацеў, каб у іншых дзяцей былі светлыя... А літаратура да гэтага і заклікае. Ён усведамляе гэта, але выбірае для сябе спачатку рабочую прафесію, а праз некалькі гадоў працы на заводзе ідзе вучыцца на зубнога тэхніка-артадонта (ствараў апараты для выпраўлення прыкусу ў дзяцей, гэтай працы аддадзена амаль пяцьдзесят гадоў). Ды літаратура па-ранейшаму хвалюе, кліча... А да свайго жадання стаць пісьменнікам — адносіцца з гумарам, нават з самаіроніяй. Гумар аднойчы і прывёў Уладзіміра Мацвееўку ў рэдакцыю часопіса "Вожык", дзе яму пашанцавала: супрацоўнік Пятро Сушко прыняў яго творы, прачытаў іх і вынес прысуд: "Вы — пісьменнік".

Трэба сказаць, што часопіс "Вожык", яго тагачасны калектыў на чале з галоўным рэдактарам А. Раманавым шмат

зрабілі для таго, каб адбылося станаўленне пісьменніка-гумарыста Уладзіміра Мацвееўкі. Яго друкавалі часта і ахвотна. А неўзабаве для "Бібліятэкі "Вожыка" Уладзімір Мацвееўка падрыхтаваў свой першы зборнік гумару. Але сталася так, што раптам памянялася кіраўніцтва, і аўтару... "падрэзалі" крылы, заявіўшы, што кніжка яго не выйдзе: слабая. (Сапраўдная прычына стала вядома пазней: нехта хацеў хутчэй выдаць "свайго"). Але новы галоўны рэдактар Валянцін Болтач, прачытаўшы рукапіс усё вярнуў на сваё месца: выдаём!.. І выдаі. Спачатку "Лекі без аптэкі" (1987) — гумар для дарослага чытача. Затым — "Азбука ў загадках" (1992), "Загаданачка" (1993), "Сорак скорогаворак" (1998) — для дзяцей. Усё, падкрэсла, у вожыкаўскай "Бібліятэцы". А яшчэ ў розныя часы для юнага чытача таксама выйшлі кніжкі Уладзіміра Мацвееўкі: "Загадкі Зайкі-загадайка" (1990), "Сябрынка" (1995), "Загадкі з хаткі дзеда Уладкі" (1999) — у выдавецтве "Юнацтва"; "Дабранач" (2003) — у "Мастацкай літаратуры".

Адзначу, што ўсе вожыкаўскія дзіцячыя кніжкі Уладзіміра Іванавіча, а гэта вершы, загадкі, загадкі-рыфмаванкі, загадкі-задачкі, загадкі-жарты, азбука-размалёўка — напоўнены добрым гумарам. А гумар для дзяцей, ды яшчэ той, праз які яны, напрыклад, вучацца азбуцы і пазнаюць свет — з'ява ў нашай літаратуры не такая ўжо і частая. Тут патрэбна сапраўднае майстэрства валодання словам, своеасаблівы талент. Да таго ж неабходна вельмі тонка разумець дзіцячую душу, душу таго, для каго пішаш. Што да Уладзіміра Мацвееўкі, думаю, дастаткова будзе хаця б вось гэтай вершаванай загадкі:

*Жоўта-зялёная
Хатка,
Спіць там
Дубочак-дзіцятка*

*У зямлі вясной
Працеюцца
І га сонейка
Праб'ецца.
І пачне расці
Паг шаты!
Кожны дзень, —
Бліжэй га таты.*

Тут, як кажуць, усё навідавоку: вобразнасць, фарбы, пазнавальнасць. Увогуле ў творах Уладзіміра Іванавіча, створаных для дзяцей адчуваецца, што пісьменнік глыбока ведае народныя легенды, паданні, казкі. Даследчыкі яго творчасці, у прыватнасці Людміла Хрышчановіч, адзначаюць непаўторнасць у нашай дзіцячай літаратуры таленту Мацвееўкі-казачніка, яго ўменне пасвойму будаваць захапляльны сюжэт, філіграннае валоданне дыялогам, што робіць «верш дынамічным, а дзеянне ў ім больш імклівым». І далей яна адзначае, што «ў дыялогу адсутнічаюць розныя слоўныя ўпрыгожванні, мова — становіцца больш лаканічнай і даходлівай. А калі ўлічыць, невялікі слоўнікавы запас дзіцяці, то стане зразумелым, якую ролю адыгрывае дыялог для ўспрымання мастацкага твора».

Варта, напэўна, дадаць наступнае: сёння, калі мова засмечана рознымі «блінамі», «продвинутымі», «оттянутымі» ды іншымі жарганізмамі і вульгарызмамі, якія ўпарта насаджаюцца грамадству некаторымі недзяржаўнымі СМІ ды «самапальнымі» кнігамі для дзяцей, надзвычай важна, каб дзеці чыталі сапраўдную літаратуру, адчулі, як гучыць чыстае роднае слова. Ды ўсе творы Уладзіміра Іванавіча якраз гэтаму і вучаць: яго вершы, шарады, загадкі, рыфмаванкі, казкі, калыханкі... Тут, у прынтцыпе, нельга выдзеліць штосьці адно. Хаця, спасылваючыся на тую ж Людмілу Хрышчановіч, яе артыкул «Сустрача з казачным і вясёлым светам», можна канстатаваць

наступнае: «Сюжэт казак Уладзіміра Мацвееўкі вылучаецца развітым дзеяннем, якое адлюстроўвае розныя прыгоды герояў. Для дзіцяці гэта вельмі нагадвае гульню, яно хоча ў ёй удзельнічаць. Часам фальклор выступае тут зыходнай кропкай, з якой пачынаецца ажыццяўленне паэтычнай задумкі, мастацкі сінтэз пісьмовай і уснай традыцыі».

Безумоўна, усё гэта так. Але зноў жа: у часы, калі ідзе татальнае скажэнне мовы ў паўсцяжэнным жыцці, архіважна, што яна застаецца чыстай у творах дзіцячых Уладзіміра Мацвееўкі і ўсіх тых, хто пачаў ствараць пішу для юных (хаця не толькі для іх). А якая прыгожая мова ў калыханках гэтага майстра! Чытайце іх дзеця!

Адчуванне роднага слова Уладзіміру Іванавічу Мацвееўку пэўна прыродай дадзена. Яно ў яго і народнае, і дакладнае. Гараджанін, але ж у маленстве чуў ён яго ў сталіцы не толькі ад вясковых жыхароў, якія прыязджалі ў Мінск на знакамітую Камароўку, але і ад бацькоў, суседзяў, у школе... Зразумела, чытаў кнігі, газеты. Мова існавала ў тым асяродку, у якім жыў будучы пісьменнік. А ў ёй, як вядома, — жыццестваральны імпульс, дабрыйня, святло. Якраз гэтым і прасякнута ўся творчасць Уладзіміра Мацвееўкі. Мабыць, таму так і хочацца нават і мне, даросламу, не толькі чытаць, але і перачытваць, напрыклад, яго цудоўнейшую «Азбуку ў загадках». Па ёй жа не так даўно вучыліся чытаць многія нашы дзеткі (кніжка была выдадзена тыражом больш за шэсцьдзесят тысяч экзэмпляраў і неўзабаве стала бібліяграфічнай рэдкасцю). Або «Дабранач», дзе сабраны казкі, калыханкі, вершы, простагаворкі і перакруткі. Ці «Загадкі з хаткі дзеда Уладкі». Апошняя кніжка — надзвычай пазнавальная, тут сабраны загадкі і акраваршы, шарады, метаграмы, лагаграфы, амонімы, каламбуры... Што, незразумелыя і для дарослых жанры? Дык жа пісьменнік у саміх творах нязмушана тлумачыць юным, што гэта такое. Словам, гэтае выданне — своеасаблівы падручнік па літаратуры для маленькіх. Вельмі і вельмі захапляючы, арыгінальны. Думаю, сёння яго перавыданне было б не лішнім. Жыццё патрабуе. Вось, да прыкладу, выпадак...

Здарылася так, што не так даўно Уладзімір Іванавіч чытаў наведваў знаёмага ў балніцы. Там жа таксама лчылася адна маладая настаўніца пачатковых класаў з Гомеля. І кожны раз, калі Уладзімір Іванавіч прыходзіў да знаёмага, знаходзіў час каб пагутарыць і з маладой жанчынай. А на развітанне падарыў ёй гэтую сваю кніжачку. «Ой, людцы, як жа яна патрэбна нам у школе! Мы не перапісваем адна ў адной. А зараз жа ў нас будзе свая!» — усклікнула яна.

У свае восемдзесят Уладзімір Іванавіч Мацвееўка працягвае не толькі актыўна працаваць у літаратуры, але і сустракацца з юнымі чытачамі ў дзіцячых садках, школах, бібліятэках, удзельнічаць у многіх мерапрыемствах па прапагандзе літаратуры, якія ладзіць Саюз пісьменнікаў Беларусі. Творца, якога любіць і ведаюць чытачы з усіх куткоў рэспублікі, мудры чалавек са светлай спагадлівай душой, ён мае нямала сяброў. Сярод простых людзей і літаратараў, калег-урачоў, сваіх юных чытачоў... Гэта гонар — быць сябрам, таварышам такога майстра роднага слова, творы якога вучаць дабрыйні і чалавечнасці.

Уладзімір САЛАМАХА

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

Анатоль Акушэвіч
Лілія Ананіч
Алесь Бадак
Дзясні Барсукоў
Святлана Берасцень
Віктар Гардзей
Уладзімір Гілімаедаў
Вольга Дадзімава
Уладзімір Дуктаў
Анатоль Жук
Вольга Казлова
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш
Дзмітрый Лыбін
Алесь Марціновіч
Мікола Станкевіч
Юрый Цвяткоў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галoўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62
крытыкі

і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтру
РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
"Літаратура і Мастацтва".
Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
"Выдавецтва
"Беларускі Дом друку"
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3427
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
16.07.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 3703

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 08029

ЛеГАЛ

Анатоль СЫС, Іван РУБІН, Віктар СТРЫЖАК, Васіль ГАДУЛЬКА, Мікола КУПРЭЭЎ. Названыя паэты рана адышлі з гэтага свету, пражыўшы няпростое зямное жыццё. Іх творы і паэтычныя лёсы пакінулі ў беларускай нацыянальнай паэзіі другой паловы прамінулага стагоддзя свой яркі і запамінальны след. Больш за тое, сёння яны выявіліся як найбольш знакавыя і вызначальныя ў літаратурным працэсе падчас гэтак званай перабудовы нашага грамадства і першых гадоў суверэнітэту і незалежнасці.

Нядаўна выйшла ў свет кніга іх выбраных твораў "Я ХАЦЕЎ ВАМ СКАЗАЦЬ..." (серыя "Беларуская паэзія XX стагоддзя", Незабыўныя галасы) (Мінск, "Мастацкая літаратура", 2008, укладальнік В. Шніп, рэдактар М. Шавыркін, 300 стар., 2000 экз.)

"Сярод памерлых дні мае праходзяць", — сказаў Сауці. Якая жорсткая хлусня! Я бываю сярод мёртвых толькі тады, калі мяне атачаюць мае мёртванароджаныя і пазбаўленыя жыцця сучаснікі, а не ў тых ясных дні і асвечаных ночы, калі са мной гавораць магутныя галасы мінулых часоў — галасы славы. Задавальненне ад класікі невычэрпае; адсюль яе сан і тытул: класіка.

Лаянэль ДЖОНСАН

Вядома, ёсць пэўная нацяжка ў эпіграфі, які я абраў для гутаркі пра гэтую кніжку. Але і сімвалічная падсветка — таксама. Калі Міколу Купрэева, Анатоля Сыса і Васіля Гадульку бадай ужо можна аднесці да *касты класікаў*, то іх суседзяў па публікацыі ў гэтым арыгінальным выданні Івана Рубіна і Віктара Стрыжака наўрад ці (і гэта адчуваецца пры чытанні). Зрэшты, для чытача паэзіі літаратурная іерархія значэння калі і мае, то адноснае. Ёсць, скажам, свае прыхільнікі ў Н. Гілевіча і ў А. Разанава, і першых, напэўна, больш. Але ж гэта не значыць, што і паэзіі там больш. Бывае, адзін верш пераважае многія паэтычныя кніжкі.

Я так мяркую, што і для выхаду ў свет гэтага серыйнага выдання асновай паслужылі не толькі вершы, а лепш сказаць, не так яны, як жыццёвыя і творчыя біяграфіі іх аўтараў. Непараўнальныя, складаныя, а падчас і паламанія лёсы паэтаў прыцягваюць да сябе ўвагу не толькі вузкага літаратурнага кола, але шырокай культурніцкай грамадскасці. І калі пра жыццёвы і творчы шлях М. Купрэева і А. Сыса публіка больш ці менш абазнаная, а пра В. Гадульку час ад часу даведваецца з публікацый у перыядычным друку, то хуткапыльных жыцці І. Рубіна і В. Стрыжака застаюцца зацэненымі цінаю нашага прагматычнага часу. Таму трэба з удзячнасцю аднесціся да нялёгкай працы супрацоўнікаў выдавецтва "Мастацкая літаратура", якія сваімі намаганнямі дапамаглі паўстаць у поўны паэтычны рост усім гэтым арыгінальным паэтам, што яшчэ нядаўна былі нашымі жывымі сучаснікамі. В. Гадулька і І. Рубін пакінулі гэты свет амаль адначасна ў чэрвені 1993 года: адзін — ад нястачы і пакінутасці, другі — самагубна. Праз два гады на лесвічнай пляцоўцы зганага тут выдавецтва раптоўна ад сардэчнай недастатковасці памёр В. Стрыжак. На дзесяць гадоў перажылі іх М. Купрээў, які сканаў у 20-04 годзе ў доме для старэйшых, і А. Сыс, захлынуўшыся ад крывацёку на пачатку траўня 2005 года ва ўласнай кватэры...

Тым, хто хоча зазірнуць далей за гэтую трагічную "статыстыку", трэба набыць калектыўную кніжку названых паэтаў. А выдадзена яна, трэба прызнаць, адмыслова, хоць выхад яе ў свет з пэўных прычын доўга затрымліваўся. Нельга не адзначыць укладальніка твораў В. Шніпа і рэдактара кнігі М. Шавыркіна. Шануючы іх няпростую працу, усё ж не магу абыйсціся без суб'ектыўных заўваг, хоць бы для таго, каб наступнае падобнае выданне было пазбаўлена тых хібаў і пралікаў, якія, на жаль, не абыйшлі кнігу "Я хацеў вам сказаць..."

Першае, што кідаецца ў вока, чаму менавіта ў такім парадковым вызначэнні пададзены аўтары кнігі: А. Сыс, І. Рубін, В. Стрыжак, В. Гадулька, М. Купрээў? (Так і хочацца працягваць радкі апошняга з названых: "Паставіў ногі ў тапіч каля ложка, / пайшоў — нагам няёмка, нелагічна: / пераблытаў левы з правам, правы з левым") Памятаю, папярэдні калектыўны зборнік з гэтай серыі "Сярэбраныя галасы" ("Душа мая тужліва...") быў складзены з алфавітным улікам прозвішчаў, хоць зазвычай у выдавецкай практыцы за аснову бяруцца гады нараджэння (але тут У. Дубоўку чамусьці не паставілі першым, а пачалі з А. Александровіча)... У нашым жа выпадку і ўвогуле складанне вялося, як Бог на душу пакаў, а хутчэй за ўсё, як тое зрабіў чалавек з незвычайным складам розуму. Пачынаюцца публікацыі з А. Сыса, мабыць, як з найбольш і вядомага ў шырокіх колах сваімі неардынарнымі паводзінамі пры жыцці, бо наконт таленту тут узнікаюць пытанні: для мяне, напрыклад, М. Купрээў не менш таленавіты, ды і жыццём сваім — таксама не менш вядомы, не кажучы ўжо пра ўзрост (па сутнасці ён "бацька" А. Сыса, які ў прысвечаным Купрэеву вершы напісаў: "Ох, Мікола, Мікола... / А калі ты памрэш, / хто ж мяне на начох / прысыпаць будзе вяршам?") Але чамусьці гэтага верша ў кніжцы няма. Затое цяпер абодва паэты "спяць у адной брацкай магіле..." Выправілася рэдакцыя толькі напрыканцы кніжкі, дзе пашыраныя біяграфічныя даведкі аўтараў, насуперак зместу ўсё-такі падаюцца ў алфавітным парадку (зразумелі-такі сваю памылку, то чаму не паўсоль? Праўда, і тут, каюся, з маёй "дапамогай"

былі дапушчаны нязначныя недакладнасці ў біяграфіі М. Купрэева).

Увогуле ж, як на маю асабістую думку, то напрошваўся адмыслова зборнік трох найбольш яркіх і блізкіх па значнасці таленту паэтаў: М. Купрэева, В. Гадульки і А. Сыса... Але ў выдавецтва іншая пазіцыя і права выбару сёння за імі.

Па-другое, калі нізка вершаў В. Гадульки, якую на іх просьбу я прапанаваў рэдакцыі, укладзена адмыслова (хто прачытае, той пагодзіцца), то паэзія М. Купрэева пададзена, як і аўтары ў кніжцы, — шыварат навыварат: адразу ідуць вершы апошняга часу напісання, якія ў кніжцы не ўваходзілі (таксама на іх просьбу прадстаўлены мной выдавецтва), пасля дваццаць шэсць адабраных рэдакцыяй вершаў з другога прыжыццёвага зборніка, а напрыканцы змешчаны амаль усе вершы (?) з першага даволі няроўнага вершаванага зборніка паэта "Непазбежнасць" 1967 года выдання... Затое не патрапілі ў друк некаторыя цудоўныя вершы М. Купрэева з яго кніжкі "Правінцыйныя фантазіі", якая была вылучана на атрыманне Дзяржаўнай прэміі ў 1995 годзе, а таксама асобныя вершы з апошніх па часе напісання, як "З гісторыі Прыдняпроўя", "Жорсткія дзіды...", "Выйшла з балота..."

Разумею, што ў кожнага свой погляд на паэзію, але ж ёсць творы, мастацкая каштоўнасць якіх ужо ўсталявалася ў літаратурным працэсе і ў чытацкай свядомасці...

Ці варта, скажам, было ўключачы многія *маладоцеўскія* вершы А. Сыса з яго першага зборніка "Агмень", у тым ліку падражальныя паэмы "Алаіза" і "Агонь-птушка"? Няхай бы і так нешматлікі сённяшні чытач знаёміўся з яго лепшымі, не пабаімаўся сказаць, ужо класічнымі творамі. Бо чамусьці няма ў кніжцы такіх вершаў, як "Маналог Апанаса Філіповіча", "Песня пра жану", "Беларускія Ікары", "Беларусь мая, мая магіла...", "Вечны жыг", "Пчаліная матка", "Шрыфтам Браіля на калядным снезе..." (два заключныя, можна сказаць, самыя апошнія запаветныя вершы). Бо тое, што выдрукавана ў гэтай кніжцы, як і ўсё ўвогуле напісае паэтам, напэўна ж, некалі выдасца яшчэ ў яго поўным зборы твораў... Зрэшты, не будзем надта ўжо засмучацца, а прыслухаемся да таго, што сказаў сам паэт, у тым ліку і адносна паэзіі:

Калі любію — я веру і мане:

ёсць на нябёсах песні і прадвесні!

Няхай анёл крылом мяне кране,

Калі выносіць будучы з гэтых весніц,

А хто не верыць, ведаеці: Багрым

Пачаў з кажана, скончыў жаўрукамі.

Мы нават і ў нябёсах не згарым,

Птушчыны шлях намацаем нагамі!

Трэцяе, што да вершаванай падборкі Івана Рубіна. Чамусьці выдрукаваны творы толькі з трох прыжыццёвых зборнікаў паэта. Але ж ёсць яшчэ і не выдадзены рукапіс яго вершаў "Званар" (здаецца, у свой час ён быў здадзены і ў выдавецтва "Мастацкая літаратура"). Нізку выдатных вершаў з яго (заўважаных і адзначаных, дарэчы, шырокай літаратурнай публікай!) мы з Казімірам Камейшам ужо публікавалі ў альманаху "Калосьсе" (№ 10, 2006).

У такой адказнай справе, як выданне літаратурнай спадчыны, галоўнае быць скрупулёзным, па магчымасці ўдакладняць тых ці іншых пытанні з роднымі і знаёмымі аўтараў, патэлефанаваць у архівы, адным словам, парушыцца, дзеля захавання гістарычных і літаратурных памятак часу. Калі, скажам, тая пасмяротная кніжка І. Рубіна пабачыць свет? А тут такая магчымасць! Бо апублікаваны ў рэцэнзуемай тут кніжцы творы паэта пры вострай неабходнасці можна прачытаць і ў яго ранейшых выданнях. Гэта — традыцыйныя вершы ў стылі помнай савецкай "ціхай лірыкі". Сам паэт І. Рубін з іх, на жаль, паўнакроўна не выявіўся. Няма ў гэтай яго выдрукаванай невялікай нізцы арыгінальнасці і свайго голасу, а толькі няпэўна акрэсленыя акцэнтны і спробы самасцвярджэння... А калі б былі выдрукаваны вершы з рукапісу "Званар", то чытачы адчулі б сталы самабытны голас паэта-патрыёта, аднак на жаль... Вось тры цытаты з не ўключаных у гэтае выданне вершаў І. Рубіна:

Бясільны ты перад стыхіяй зла,

Як на старой дарозе пілігрымы.

Няма на свеце найскладаней рамяства —

Іграць сябе без фальшу і без грыву.

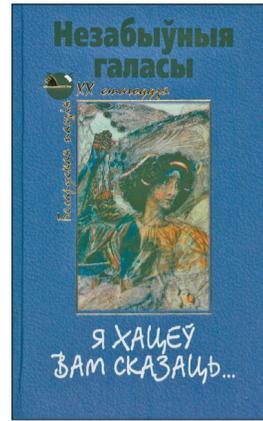
Альбо:

(Нявер'е толькі б не агортвала

І рабскі вывеўся прымус.)

Калі падымуцца ўсе мёртвыя,

Распнуты ўздымецца Ісус.

І нарэшце:

Непачатай пацее бутэлька.

Хоць бы немак якая на злом.

Зноў танцуе з пятлёй тая бэлька

Прага мною ці свету канцом.

Ці не праўда, вымалеўваецца паэт зусім іншага пакрыю і даволі арыгінальная ў сваёй значнасці творчая постаць.

Віктар Стрыжак — паэт, які прыцягнуў да сябе ўвагу даўняй вершаванай публікацыяй у калектыўным зборніку "Нашчадкі" (1979). Ёсць у яго адчувальная барадулінская школа (раскаваны стыль, ламаны радок і метрычная арытмія, складаная паўнагучная рыфма)... Праўда, з філасофіяй, афарыстычнасцю і глыбінёй мыслення тужэй. Але вершы яго помныя сваёй арыгінальнасцю, лірычнай таямнічасцю і пазнавальнай мелодыкай, а падчас, як цяпер кажучы, (а тады і думалі толькі ад бацькоў схаваўшыся), *эратычнай* пачуццёваасцю...

Веташок атаву косіць,

Стогне ноч у кропе,

Нага мной брывей грукоссе

І грукоссе грукоссе...

Але гэта быў паэт і грамадзянскага запалу, непахіснай сумленнасці і высокага чалавечага гарту. Сёння такіх не хапае.

Няхай адчаем гахне

Па мне

Мой лёс пакручаны...

Але не быць мне хатнім,

Не быць прыручаным.

Не хацелася б, каб гэтыя мае крытычныя захады зноў былі ўспрыняты некаторымі як чарговыя загазны лімаўскі наезз. Спадарства, гэта найперш канструктыўная і, можна сказаць, нават дабрадзейна-таварысцкая крытыка. Ды і разумела, што праца выдавецтвам зроблена даволі аб'ёмная і пры гэтым, не зважаючы на асобныя хібы, даволі прафесійна. Проста хацелася б, каб усе мы адэкватна ўспрымалі "хулу і пахвалу" ў свой адрас і былі ў меру самакрытычнымі. Тады і плён нашай творчай працы будзе не так выпуклым, як важкім.

А да ўсяго варта напамінуць, што ніводная дэмакратычная "сіла" за ўвесь час маіх высілак па выданні спадчыны В. Гадульки, М. Купрэева і А. Асташонка не прапанавала сваёй шчырай чалавечай дапамогі. Як ні дзіўна, пакуль што спрычыніліся да пашанотнай духоўнай справы толькі выдавецтва "Мастацкая літаратура" ды РВУ "Літаратура і мастацтва". Тым большы гонар выдаўцам, бо, дадам між іншым, менавіта "Жоўты колер белага снегу" А. Асташонка і "Палеская элегія" М. Купрэева былі прызнаны аднымі з лепшых кніг года. А яшчэ вектар гэтых маіх суб'ектыўных заўваг скіраваны на тое, каб нашы выдавецкія калегі не ўпадзілі ў эйфарыю ад зробленага, а і надалей, не пазбягаючы самакрытычнасці, рупіліся ў імя Беларусі на ніве нашай нацыянальнай літаратуры. Каб, як запаветаваў класік, яна КАЛАСІЛА вечна... М. Купрээў пісаў некалі ў адным сваім вершы:

Я хацеў вам сказаць,

каб вы сэрцы свае не хавалі —

будзьце прамымі,

калі вы на вігу,

быццам неба...

Ці мог ён тады ведаць, што другі, спакутаваны нядоляй, паэт В. Гадулька працягнуе яго думку ў інакшым ракурсе, ужо працудваючы свой вырак:

І паліцаць чарговым гзівацтвам

нават гэты ўздых сэрца прачулы:

"Ён жа

нешта хацеў сказаць вам!"

Не паспеў...

Не змог...

Не памучі...

Што ж, сёння, хоць і запознена, але ўсё-такі ПАЧУЛІ...

І "Санет" В. Гадульки ў гэтым кантэксце няхай прагучыць як апафеоз усяму вышэй моўленаму:

Свет адмовіў паэту ў каханні.

Проста так, без усякіх пагстаў.

Той пакрыўдзіўся, засумаваў,

захварэў і памёр на світанні.

Але вершы, якія ён склаў,

мар ягонных чароўных здани,

летучыні свае, спадызваны

у магілу з сабой не забраў.

Нехта іх у сталіцу паслаў.

Неўзабаве ў прыгожым выданні

яго шчырага сэрца прызнанні

цэлы свет з заміраннем чытаў.

Свет адмовіў паэту ў каханні,

а самога ўсё роўна прызнаў.